

Azərbaycan Respublikası
Nazirlər Kabinetinin 2026-cı il
" 1 " may tarixli
126 nömrəli Qərarı ilə
təsdiq edilmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİLLİ YAŞIL TAKSONOMİYASI

1. Giriş

İqlim dəyişikliyi qlobal miqyasda ekosistemlərə və insan cəmiyyətlərinə əhəmiyyətli təsir göstərən əsas amillərdən biridir. Elmi araşdırmalar bu dəyişikliyin bəşəriyyət və planet üçün ən ciddi təhdidlərdən biri olduğunu sübut edir. Azərbaycan Respublikası iqlim dəyişikliklərinə qarşı yüksək həssaslığa malikdir və ölkədə temperatur artımı müşahidə olunur.

Qlobal miqyasda istixana effekti yaradan qazların (İEYQ) atmosfərə buraxılmasında cüzi paya malik olmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikası BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasına (COP29), Kioto Protokolunun Tərəflər Görüşünün 19-cu sessiyasına və Paris Sazişinin Tərəflər Görüşünün 6-cı sessiyasına ev sahibliyi edən ölkə kimi dayanıqlı iqtisadiyyat gündəliyini inkişaf etdirmək, iqlim dəyişikliklərinin təsirlərinin azaldılması və aşağı karbon iqtisadiyyatına keçid sahəsində regional və qlobal təşəbbüslərə əhəmiyyətli töhfə vermişdir.

Dayanıqlı inkişaf və yaşıl keçid üzrə strateji hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının təşəbbüsü ilə aidiyyəti dövlət orqanlarının (qurumlarının) nümayəndələrinin iştirakı ilə Dayanıqlı maliyyə üzrə Ekspert Qrupu yaradılmış və həmin Qrup tərəfindən Dünya Bankı ekspertlərinin dəstəyi ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Yaşıl Taksonomiyası (bundan sonra - Taksonomiya) hazırlanmışdır. Taksonomiyada ən yaxşı beynəlxalq təcrübələr, habelə Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının xüsusiyyətləri nəzərə alınmışdır.

Taksonomiya iqlim, yaşıl, sosial və ya dayanıqlılıq məqsədlərinə xidmət edən fəaliyyətləri müəyyən edən təsnifat sistemidir. Taksonomiya ətraf mühitin mühafizəsi və yaşıl iqtisadiyyatın inkişafına töhfə verməyə yönəlmiş fəaliyyətlərin çərçivəsini müəyyən edir.

2. Qlobal trendlər

Beynəlxalq səviyyədə yaşıl taksonomiyalar maliyyə sistemini “yaşıl” etmək və maliyyə resurslarını dayanıqlı ekoloji təmiz iqtisadi fəaliyyətlərə yönəltmək üçün kritik bir vasitə kimi qəbul edilir. Beynəlxalq Kapital Bazarları Assosiasiyasının qənaətinə görə yaşıl taksonomiyalar iqlim, ətraf mühit, sosial və ya dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə töhfə verən fəaliyyətlər, aktivlər, yaxud layihələri müəyyən etmək üçün əvvəlcədən müəyyən edilmiş hədlərə əsaslanan bir təsnifat sistemidir. Taksonomiya onun iştirakçlarına, o cümlədən maliyyə bazarı iştirakçlarına, korporativ şirkətlərə və ictimaiyyətə “yaşıl” meyarlarla bağlı aydınlıq gətirir. Bu, dayanıqlı maliyyə üzrə vahid və sistemli yanaşmanın tətbiqi, habelə ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərinə müsbət töhfə verən investisiyaların təşviqi üçün vacibdir.

Düzgün müəyyən edilmiş və strukturlaşdırılmış Taksonomiya daha səmərəli qərar qəbulu prosesini dəstəkləyir, eləcə də ətraf mühit və iqlim üzrə milli məqsədlərə nail olmağa töhfə verən investisiya imkanlarını təşviq edir. O, həmçinin müqayisəliliyi, etibarlılığı təmin etməyə, hesabatlılığın təkmilləşdirilməsinə, həmçinin dekarbonizasiya və yaşıl maliyyə fəaliyyətləri ilə bağlı əməliyyat xərclərini azaltmağa kömək edir.

Taksonomiyada yaşıl və dayanıqlı investisiyaların aydın şəkildə müəyyənləşdirilməsi maliyyə bazarı iştirakçılarının həqiqətən yaşıl olan layihələrə kapital axınını təmin etmək üçün öz strategiya və stimullarını təkmilləşdirməyə imkan yaradacaqdır. Bu, həmçinin investorları ətraf mühitə dair əsassız iddialardan qoruyaraq onların yaşıl investisiyalara olan etimadını artırmağa, eyni zamanda şirkətlər ekoloji cəhətdən daha məsuliyyətli təcrübələri qəbul etmək üçün daha aydın təlimatlar da tətbiq edə bilər.

3. Mövcud vəziyyətin təhlili

İqlim dəyişikliyi, xüsusilə temperaturun artması və ekstremal hava hadisələri, Azərbaycan Respublikasının üzləşdiyi ən ciddi dayanıqlılıq problemlərindən biridir. Temperaturun sürətlə yüksəlməsi kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının azalması, səhrələşmənin sürətlənməsi və su ehtiyatlarının azalması kimi ciddi təhdidlər yaradır, eyni zamanda torpaqların şoranlaşmasını artırır. İqlimin istiləşməsi Bakı kimi şəhərlərdə sağlamlıq risklərini artıraraq ictimai sağlamlığa mənfi təsir göstərir və bu sahədə əlavə tədbirlərin görülməsini zəruri edir.

Hökumətin dayanıqlı inkişaf üzrə strateji hədəfləri fonunda Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi perspektivləri üçün yaşıl transformasiyanın aktuallığı artır. Dünya xalis sıfır emissiyaya doğru irəlilədikcə karbohidrogen məhsullarına tələbatın azalması perspektivləri ölkənin ticarət balansına və iqtisadi sabitliyinə risk yarada bilər. Bununla yanaşı, qeyd edilən tendensiya

karbohidrogenəsaslı aktivlərin köhnəlməsi risklərini yaradır. Bu çağırışlara adekvat cavab verilməsi məqsədilə Hökumət strateji inkişaf planlarını elan etmiş və zəruri tədbirlərini müəyyən etmişdir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı ilə “Azərbaycan – 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” təsdiq olunmuşdur. Bu prioritetlərə əsasən hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 29 aprel tarixli 46 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası” hazırda icra edilməkdədir. Müəyyən edilmiş 5 (beş) milli prioritetdən biri təmiz ətraf mühit və “yaşıl artım ölkəsi” hədəfinin reallaşdırılmasıdır.

İqlim dəyişikliyi ilə bağlı problemlərin həllinin vacibliyini qəbul edən Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası istiqamətində qəbul olunmuş Paris Sazişi kimi beynəlxalq razılaşmalara qoşulmuşdur. Paris Sazişi çərçivəsində ölkənin 2025-ci ildə qəbul etdiyi yenilənmiş 3-cü “Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Töhfələr” (bundan sonra – NDC) sənədində enerji, neft-qaz, nəqliyyat, sənaye, kənd təsərrüfatı, meşəçilik, torpaq istifadəsi və tullantıların idarə olunması kimi sektorlarda iqlim dəyişikliyinə azaldılması (mitiqasiya) planlarını açıqlamışdır. Azərbaycan Respublikası, eyni zamanda biomüxtəlifliyin mühafizəsi, çirklənməyə nəzarət və resursların dayanıqlı idarə olunması sahələrində qanunvericiliyini beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq istiqamətində fəal işlər aparır.

Yaşıl və aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid əhəmiyyətli islahatlar və genişmiqyaslı maliyyələşdirmə tələb edir. Azərbaycanın yenilənmiş NDC sənədi çərçivəsində ölkənin İEYQ emissiyalarının 2035-ci ilə qədər 1990-cı il səviyyələri ilə müqayisədə 40 faiz azaltmaq hədəfi müəyyən edilmişdir.

Beləliklə, dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə nail olunması mövcud siyasət çərçivəsində vacib dəyişiklikləri tələb edir. Bu, dayanıqlı maliyyə də daxil olmaqla resursların səfərbər edilməsinə və onların miqyasının artırılmasına imkan verən iqtisadi, eləcə də makromaliyyə və idarəetmə sahələrini əhatə edən islahatları zəruri edir. Daha dayanıqlı investisiyalar üçün tələb olunan resurs və kapitalın həcmi əhəmiyyətli dərəcədə böyükdür. Məsələn, Dünya Bankının hesablamalarına əsasən 2060-cı ilə qədər dekarbonizasiya və dayanıqlılıq üçün əlavə diskontlaşdırılmış xərclər təxminən 44,1 milyard ABŞ dolları (təxminən 24,7 milyard ABŞ dolları dekarbonizasiya üçün və 19,4 milyard ABŞ dolları dayanıqlılıq üçün) təşkil edir ki, bu da kumulyativ diskontlaşdırılmış ÜDM-in təxminən 3,2 faizinə bərabərdir. Ümumilikdə, qeyd edilən strateji dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasında yaşıl, inklüziv və dayanıqlı inkişafı təşviq etmək üçün vacibdir.

Taksonomiya Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının yaşıllaşdırılması və dekarbonizasiyasında əhəmiyyətli bir mərhələ üçün əlverişli zəmin yaradacaqdır. Taksonomiya bərpa olunan enerjiyə, dayanıqlı kənd təsərrüfatına və Azərbaycan Respublikasının daha möhkəm, dayanıqlı və şaxələndirilmiş iqtisadi gələcəyinə töhfə verəcək digər əsas sektorlara investisiyaların cəlb edilməsinə

kömək edəcəkdir. Bu da öz növbəsində qlobal iqlim və dayanıqlılıq məqsədlərinə töhfə verməklə ölkənin beynəlxalq səviyyədə rəqabətqabiliyyətli mövqeyini artıracaqdır.

4. Taksonomiyanın məqsədləri və əsas prinsipləri

4.1. Taksonomiya aşağıdakı məqsədlərin reallaşdırılmasına yönəlmişdir:

4.1.1. **iqlim dəyişikliyi təsirlərinin yumşaldılması** - İEYQ emissiyalarını azaltmaq və ya digər tərəflərin bunu etməsinə dəstək vermək;

4.1.2. **iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma** - fərdlərin, yaxud icmaların iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə qarşı dayanıqlılığını artıran tədbirlər həyata keçirmək və digərlərinə öz adaptasiya imkanlarını artırmaqda dəstək vermək;

4.1.3. **su və dəniz ehtiyatlarının dayanıqlı idarə olunması və qorunması** - ətraf mühitə zərəri minimuma endirməklə su ehtiyatlarının məsuliyyətli idarə olunmasını və qorunmasını təmin etmək;

4.1.4. **dairəvi iqtisadiyyata keçid** - tullantıların təkrar emalı, dairəvi iqtisadiyyat modellərinin təşviqi, yaxud biomənşəli materialların hazırlanması kimi təcrübələr vasitəsilə tullantıları minimuma endirmək və resursların səmərəliliyini artırmaq;

4.1.5. **çirklənmənin qarşısının alınması**- ətraf mühitə və insan sağlamlığına mənfi təsir göstərən amillərlə mübarizə aparmaq, o cümlədən tullantıları idarə etmək, havanın çirklənməsini azaltmaq, yaxud çirklənmiş torpağı təmizləmək;

4.1.6. **biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin mühafizəsi və bərpası** - təbii yaşayış mühiti və ekosistemləri bərpa etmək, biomüxtəlifliyi qorumaq və dayanıqlı meşəçilik təcrübələrini təşviq etmək.

4.2. Taksonomiyanın aktuallığını, effektivliyini, milli və beynəlxalq dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğunu təmin etmək üçün aşağıdakı prinsiplər rəhbər tutulur:

4.2.1. **milli prioritetlərə və beynəlxalq öhdəliklərə uyğunlaşma** - Taksonomiya mövcud milli qanunları, siyasətləri və qaydaları özündə birləşdirərək Azərbaycan Respublikasının iqlimini, ətraf mühiti və dayanıqlı inkişaf məqsədlərini əks etdirmək üçün hazırlanmışdır. Bu, Taksonomiya çərçivəsinin Azərbaycan Respublikasının unikal çağırış və imkanlarına uyğunlaşdırılmasını təmin edir.

Taksonomiya, həmçinin Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini, o cümlədən Paris Sazişi və NDC, eləcə də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (DİM) kimi qlobal çərçivələri nəzərə alır. Taksonomiyaya daxil edilən hər bir sektorun əhatə etdiyi DİM-lər aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir. Bu uyğunlaşma Azərbaycan Respublikasının qlobal iqlim və dayanıqlılıq problemlərinin həllində rolunu gücləndirir.

Taksonomiyaya tam uyğunluğu təmin etmək üçün iqtisadi fəaliyyətlər iqlim adaptasiya təcrübələrinə uyğun olmalıdır (Əlavə A).

Cədvəl: Taksonomiya sektorlarının BMT-nin DİM-inə uyğunluğu

Bərpa olunan enerji	7. Sərfəli və təmiz enerji	8. Layihəli əmək və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə					
Enerji səmərəliliyi	7. Sərfəli və təmiz enerji	8. Layihəli əmək və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə			
Dayanıqlı su idarəetməsi	2. Aclığa son	3. Yaxşı səhiyyə və rifah	6. Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə			
Çirkənmənin qarşısının alınması	3. Yaxşı səhiyyə və rifah	6. Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə	14. Dəniz ekosisteminin mühafizəsi			
Yaşıl nəqliyyat	7. Sərfəli və təmiz enerji	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə					
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer	1. Yoxsulluğa son	2. Aclığa son	6. Təmiz su və sanitariya	8. Layihəli əmək və iqtisadi artım	10. Bərabərsizliyin azaldılması	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə	14. Dəniz ekosisteminin mühafizəsi	15. Torpaq ekosisteminin mühafizəsi

təsərrüfatı və akvakultura									
Biomüxtəliflik və mühafizə	2. Aclığa son	6. Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə	14. Dəniz ekosisteminin mühafizəsi	15. Torpaq ekosisteminin mühafizəsi		
Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə						
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	7. Sərfəli və təmiz enerji	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11. Dayanıqlı şəhərlər və icmalar	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	13. İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə				
Yaşıl xidmətlər	8. Layiqli əmək və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	10. Bərabərsizliyin azaldılması	12. Məsuliyyətli istehlak və istehsal	15. Torpaq ekosisteminin mühafizəsi				

4.2.2. **dayanıqlılıq məqsədlərinə mühüm müsbət töhfələrin təmin edilməsi və zərərin qarşısının alınması** -

Taksonomiya aydın ekoloji məqsədləri müəyyənləşdirir və müəyyən edilmiş fəaliyyətlərin əhəmiyyətli töhfə vermə prinsipi vasitəsilə məqsədlərə müsbət töhfələr verməsi gözlənilir. Bununla yanaşı, Taksonomiya “əhəmiyyətli dərəcədə zərər verməmə” prinsipi vasitəsilə digər məqsədlərə heç bir zərər vurulmamasını təmin etməyə və “minimum sosial təminatlar” prinsipi vasitəsilə sosial məqsədlərin həllinə yönəlmişdir:

4.2.2.1. **əhəmiyyətli töhfə vermə** - Taksonomiyada ehtiva edilən bir iqtisadi fəaliyyət atmosferdə İEYQ emissiya səviyyələrinin sabitləşməsinə kömək etməklə insan fəaliyyətindən yaranan zərərli təsirlərin qarşısını aldıqda iqlim dəyişikliyi təsirlərinin yumşaldılmasına əhəmiyyətli töhfə vermiş hesab olunur. Paris Sazişinin uzunmüddətli temperatur məqsədlərinə uyğun olaraq, buna emissiyaların azaldılması, yaxud innovativ məhsul və proseslərin tətbiqi ilə nail olmaq mümkündür;

4.2.2.2. **əhəmiyyətli dərəcədə zərər verməmə** (ƏDZV) - Taksonomiya iqlim dəyişikliyi təsirlərinin yumşaldılması və adaptasiya tədbirlərindən biomüxtəlifliyin mühafizəsi və su ehtiyatlarının idarə edilməsində geniş ekoloji məqsədləri əhatə edir. Beləliklə, bir ekoloji məqsədə töhfə verən fəaliyyətlərin digərlərinə xələl gətirməməsinin təmin etmək vacibdir. Taksonomiyada ƏDZV təməl sütun hesab olunur. ƏDZV çərçivəsi ətraf mühitə potensial təsirlərin hərtərəfli təhlilindən formalaşır və Taksonomiyada müəyyən edilmiş fəaliyyətlərin ümumi dayanıqlılığının ayrılmaz hissəsidir;

4.2.2.3. **minimum sosial təminatlar** (MST) - ətraf mühitin qorunması məqsədilə yanaşı, Taksonomiya yaşıl və ya dayanıqlı hesab edilən fəaliyyətlərin əsas insan hüquqları və əmək standartlarına uyğun olmasını təmin etmək üçün “Minimum sosial təminatlar” prinsipini ehtiva edir. Bu, ölkənin yaşıl keçidinin sosial cəhətdən məsuliyyətli və əhatəli olmasını təmin edir. MST çərçivəsində azı aşağıdakılar nəzərdən keçirilir:

4.2.2.3.1. **insan hüquqlarına hörmət** - fəaliyyətlərin insan hüquqlarından sui-istifadə və yerli icmaların hüquqlarının pozulmasına səbəb olmamasının təmin edilməsi;

4.2.2.3.2. **əmək hüquqlarının qorunması** - istifadə edilən əmək qanunvericiliyinə uyğunluq, məcburi əməyin, uşaq əməyinin qadağan edilməsi, ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi və təhlükəsiz iş şəraitinin təmin edilməsi;

4.2.2.3.3. **işçilərə ədalətli münasibət** - ədalətli əməkhaqqı, sosial müdafiə, birləşmək hüququ və kollektiv müzakirələrin təmin edilməsi.

ƏDZV və MST prinsiplərinin sektorlar üzrə tətbiq edilməsi üçün hər bir iqtisadi sektora aid olan texniki və sosial standartlar Taksonomiyanın 10-cu hissəsində təsvir edilmişdir.

4.2.3. global səviyyədə digər taksonomiyalarla qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi - Taksonomiya beynəlxalq kapitalın sərhədlərarası axınını təmin etmək üçün onun digər taksonomiyalarla müqayisə oluna bilən və qarşılıqlı fəaliyyət göstərə bilən olmasını təmin etməyə prioritetlik verir. Müqayisəliliyi və qarşılıqlı fəaliyyət qabiliyyətini təmin etmək üçün Taksonomiya oxşar rəhbər prinsiplərə əsaslanır və digər beynəlxalq taksonomiyalarla oxşar dizayn və struktur elementlərə malikdir;

4.2.4. müntəzəm təhlillərin aparılması - yaşıl fəaliyyətləri şərtləndirən texnologiyaların zaman keçdikcə təkamül etdiyini nəzərə alaraq Taksonomiyanın mütəmadi olaraq nəzərdən keçirilməsi və yenilənməsi nəzərdə tutulur. Beynəlxalq iqlim məqsədlərinə uyğunlaşmaq və dayanıqlı iqtisadi keçidi sürətləndirmək üçün davam edən təşəbbüslərin bir hissəsi kimi gələcəkdə Taksonomiyanın yenilənməsi zamanı tam “yaşıllaşdırılması” üçün erkən olan “keçid” fəaliyyətlərin bu sənədə daxil edilməsi nəzərdə tutulur. Bu, ətraf mühiti ən çox çirkləndirən və “yaşıllaşdırılması” çox çətin olan sənaye sektorlarının dekarbonizasiyasında əsas rol oynayır. Keçid fəaliyyətlər yaşıl fəaliyyət meyarlarına tam cavab verməyə belə ölkənin uzunmüddətli dekarbonizasiya hədəfləri üçün həlledici rol oynayacaqdır.

Dayanıqlı maliyyə üzrə Ekspert Qrupu (DMEQ) davamlı təkmilləşdirmələr və uyğunlaşmalar vasitəsilə Azərbaycan Respublikasında Taksonomiyanın effektiv alət kimi saxlanılmasını təmin edəcək. Taksonomiyanın yenilənməsi prosesi onun praktik olmasını və müxtəlif sektorların və qrupların maraq və ehtiyaclarına uyğun gəlməsini təmin etmək üçün geniş spektrli maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələri əhatə edəcəkdir.

5. Taksonomiya üzrə müəyyən edilmiş sektorlar və Texniki Qiymətləndirmə Meyarları

5.1. Bu Taksonomiya ilə müəyyən edilmiş sektorlar və fəaliyyətlər onların ölkənin ekoloji məqsədlərinə əhəmiyyətli töhfə potensialına malik olub-olmamasına, eləcə də daha geniş ekoloji və sosial dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğu meyarları əsasında müəyyən edilir.

5.2. Taksonomiyada əhatə olunan sektorlar aşağıdakılardır:

5.2.1. bərpa olunan enerji;

5.2.2. enerji səmərəliliyi;

5.2.3. su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi;

5.2.4. çirklənmənin qarşısının alınması;

5.2.5. yaşıl nəqliyyat;

5.2.6. dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura;

5.2.7. biomüxtəlifliyin mühafizəsi;

5.2.8. dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi;

5.2.9. yaşıl binalar və dayanıqlı tikinti;

5.2.10. yaşıl xidmətlər.

5.3. Hər sektor üzrə bu fəaliyyətlərin milli hədəflərə, standartlara və ya müəyyən edilmiş hədlərə nail olunmasına necə töhfə verdiyini təsvir edən ölçülər və ya spesifikasiyaların daha da gücləndirilməsi (genişləndirilməsi) nəzərdə tutulur. Milli standartların, siyasətlərin və ya qaydaların mövcud olmadığı hallarda, Taksonomiya müvafiq qlobal təcrübələrə və ölkə nümunələrinə istinad edir.

6. Taksonomiyanın əsas istifadəçiləri

6.1. Taksonomiyanın əsas hədəf istifadəçiləri maliyyə bazarlarını tənzimləyən qanunlarla Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının nəzarət etdiyi subyektlər kimi müəyyən edilən şəxslər, dövlət orqanları, dövlət müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatları, audit, verifikasiya və sertifikatlaşdırma xidməti göstərən xidmət təminatçıları və digər hüquqi şəxslərdir. Taksonomiya yaşıl maliyyə sahəsində milli çərçivəni müəyyən edir.

6.2. Taksonomiyanın əsas istifadəçilər tərəfindən mümkün tətbiq sahələri aşağıdakılardır:

Əsas istifadəçilər	Mümkün tətbiq sahələri
Banklar və bank olmayan kredit təşkilatları, kredit ittifaqları	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşıl maliyyə məhsullarının hazırlanması (məsələn, yaşıl kreditlər). • Kredit portfelinin milli və beynəlxalq yaşıl standartlara uyğunlaşdırılması. • Maliyyələşdirmədən əvvəl layihələrin dayanıqlılığının qiymətləndirilməsi. • Maliyyələşdirmə vasitəsilə dayanıqlı iqtisadi fəaliyyətlərin icrasına dəstək verilməsi. • Kredit portfellerinin və müvafiq lisenziyaya malik banklara münasibətdə investisiya portfellerinin ətraf mühitə və dayanıqlılığa təsirinin izlənilməsi və açıqlanması.

<p>Fond bazarı iştirakçıları (investisiya şirkətləri, investisiya fondları və investisiya fondlarının idarəçiləri və s.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşıl aktivlərə yönəlmiş investisiya portfellerinin və fondların yaradılması. • Qiymətli kağız emissiyasının, məsələn, yaşıl istiqrazların ətraf mühit və dayanıqlılıq standartlarına uyğunlaşdırılması üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi. • İntestisiya portfellerinin ətraf mühitə və dayanıqlılığa təsirinin izlənilməsi və açıqlanması. • Yaşıl sərmayələr üçün fondların investisiyalarının istiqamətləndirilməsi.
<p>Sığorta bazarının peşəkar iştirakçıları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ətraf mühit və iqlim dəyişikliyi ilə bağlı riskləri əhatə edən sığorta məhsullarının işlənilib hazırlanması. • Ətraf mühit və dayanıqlılıq məqsədlərinə cavab verən investisiyaları təmin etmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi. • Dayanıqlılıq faktorlarının risklərin idarə edilməsi proseslərinə daxil edilməsi.
<p>Kredit büroları və klirinq təşkilatları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlılıq qiymətləndirmələrinin kredit reytinglərinə inteqrasiya edilməsi və yaşıl kredit və ya dayanıqlılığa əsaslanan kredit tarixçəsi hesabatlarının təklif edilməsi. • Yaşıl və dayanıqlı maliyyə məhsullarının, məsələn, yaşıl istiqrazlar və dayanıqlılıqla əlaqəli digər qiymətli kağızların klirinqinin və hesablaşmasının dəstəklənməsi.
<p>Mərkəzi Bankın nəzarət etdiyi digər subyektlər</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin Taksonomiyanın ətraf mühit və dayanıqlılıq meyarlarına uyğun olmasının təmin edilməsi. • Milli və beynəlxalq standartlara uyğun dayanıqlı çərçivələrin işlənilib hazırlanması. • Yaşıl və dayanıqlı maliyyə təcrübələrində şəffaflıq və hesabatlılığın təşviq edilməsi.

<p>Dövlət orqanları, dövlət müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aidiyyəti tərəflərin Taksonomiyaya uyğunlaşdırılmış təcrübələr və texnologiyalar haqqında məlumatlılığının artırılması. • Yaşıl maliyyə, iqtisadi dekarbonizasiya və dayanıqlılıq fəaliyyətlərinin təmin edilməsi, əlaqəli risklərin azaldılması və idarə edilməsi üçün siyasətlərin hazırlanması. • Vergi siyasətlərini və digər təşviq siyasətini dəstəkləmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.
<p>Audit, verifikasiya və sertifikatlaşdırma qurumları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Taksonomiya meyarlarına və standartlara uyğunluğun yoxlanılması. • Yaşıl və ya dayanıqlılıq hesabatlarının və açıqlamalarının düzgünlüyünün və şəffaflığının təmin edilməsi. • Dayanıqlı maliyyə alətləri və yaşıl layihələr üçün üçüncü tərəf yoxlamasının təmin edilməsi.
<p>Digər hüquqi şəxslər</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı yaşıl maliyyə məhsullarının, məsələn, yaşıl istiqrazlar, kreditlər vasitəsilə yaşıl layihələr və ya investisiyalar üçün vəsaitlərin cəlb edilməsi. • Ətraf mühit və dayanıqlılıq standartlarına cavab vermək üçün biznes fəaliyyətlərinin Taksonomiyaya uyğunlaşdırılması. • Layihələrinin ətraf mühitə təsirini və dayanıqlılığını nümayiş etdirmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.

7. Taksonomiyadan istifadə halları

7.1. Taksonomiya həm maliyyə, həm də qeyri-maliyyə bazarı iştirakçıları və daha geniş maraqlı tərəflər üçün fəaliyyətin, layihənin, aktivin və ya portfelin Azərbaycan Respublikasının, eləcə də dünyanın ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğunu qiymətləndirmək və açıqlamaq üçün istiqamətləndirici çərçivə rolunu oynayır.

7.2. Taksonomiya azı aşağıdakı istiqamətlər üzrə istifadə oluna bilər:

7.2.1. şirkətlər tərəfindən özlərinin biznes fəaliyyətlərinin Taksonomiya ilə müəyyən edilmiş meyar və prinsiplərə uyğunluğunun ictimaiyyətə açıqlanmasında;

7.2.2. şirkətlər tərəfindən korporativ yaşıl və dayanıqlı keçid strategiyalarının hazırlanmasında;

7.2.3. yaşıl investisiya imkanları axtaran investorları cəlb etmək üçün nəzərdə tutulan layihənin Taksonomiyanın meyar və prinsiplərinə uyğunluğunun nümayiş edilməsində;

7.2.4. aktiv sahibləri tərəfindən maliyyələşdirdikləri fəaliyyətlərin Taksonomiya meyarlarına və prinsiplərinə uyğunluğunun təmin olunmasında;

7.2.5. investorlar tərəfindən müsbət ekoloji nəticələr yaratmağı hədəfləyən dayanıqlı investisiyaların nəzərdən keçirilməsində və müəyyən edilməsində;

7.2.6. dövlət büdcəsi vəsaitlərinin istifadəsinin yaşıl keçid və dayanıqlılıq məqsədləri ilə uyğunlaşdırılmasında;

7.2.7. ölkədə sahibkarlığın inkişafına yönəlmiş dövlət dəstək fondlarının vəsaitlərinin ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərini dəstəkləyən layihələr və fəaliyyətlərə istiqamətləndirilməsində.

7.3. Taksonomiyanın istifadəsi və ona uyğunluğun təmin edilməsi könüllü qaydada aparılır.

7.4. Tənzimləyici dövlət qurumları müvafiq sahə üzrə dövlət siyasətini həyata keçirən zaman Taksonomiyaya uyğun fəaliyyətləri uyğunluq meyarı kimi istifadə edə bilirlər.

7.5. Dövlətə məxsus və ya özəl müəssisələr özlərinin korporativ məqsədləri, məsələn, xarici ölkəyə məhsul ixracı, xarici mənbələrdən maliyyə resurslarının cəlb edilməsi və s. çərçivəsində könüllü qaydada fəaliyyətlərini Taksonomiyanın şərtlərinə uyğunlaşdırırlar.

8. Yaşıl fəaliyyətlərin müəyyən edilməsi qaydası

8.1. Taksonomiyaya əsasən yaşıl fəaliyyət kimi tanınmaq üçün iqtisadi fəaliyyət aşağıdakı mərhələlərdən keçməklə əsas şərtlərə cavab verməlidir:

8.1.1. **1-ci mərhələ: Ətraf mühit məqsədlərinə əhəmiyyətli töhfə verilməsi** - maraq doğuran iqtisadi fəaliyyət, ilk növbədə bir və ya bir neçə ekoloji məqsədə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verdiyini nümayiş etdirilməlidir. Buna aşağıdakı yollarla nail olmaq olar:

8.1.1.1. **ətraf mühitə mənfi təsirin azaldılması** - ətraf mühitə ziyan vuran fəaliyyətləri daha dayanıqlı alternativlərlə əvəz etməklə, məsələn, bərpa olunan enerjinin üzvi yanacaq enerjisini əvəz etməsi, elektrik nəqliyyat vasitələrinin ənənəvi yanacaq nəqliyyatı əvəz etməsi;

8.1.1.2. **ətraf mühitə təsirin yaxşılaşdırılması** - mövcud proseslərin səmərəliliyini artırmaqla, məsələn, çirklənməni azaldan tullantı sularının təmizlənməsi;

8.1.1.3. **ətraf mühitə müsbət təsirlərin yaradılması** - biomüxtəlifliyi artıran meşələrin bərpası və ya yaşayış mühitinin bərpası yolu ilə ekosistemləri birbaşa təkmilləşdirməklə;

8.1.2. **2-ci mərhələ: ƏDZV prinsipinin təmin olunması** - hər hansı fəaliyyətin icrası zamanı bir ekoloji məqsədə töhfə verərkən digər ekoloji məqsədlərə zərər vurulmasına yol verilməməlidir. Bu prinsipin həyata keçirilməsi ekoloji məqsədlər arasında tarazlığı təmin edir, gözlənilməz mənfi nəticələrin qarşısını alır. Məsələn, enerji səmərəliliyi təşəbbüsü hava və ya suyun çirklənməsini artırmamalı və (və ya) bərpa olunan enerji layihəsi yerli ekosistemlərə, məsələn, yaşayış mühitinin məhv edilməsinə səbəb olmamalıdır;

8.1.3. **3-cü mərhələ: MST prinsipinə riayət etmə** - Taksonomiyaya uyğunlaşdırılmış yaşıl fəaliyyətlər insan hüquqlarına və əmək standartlarına riayət etməlidir. MST iqtisadi fəaliyyətlərin ekoloji məqsədlərə töhfə verərkən etik və inklüziv sosial təcrübələri də dəstəkləməsinə kömək edir. Məsələn, meşəsalma layihələri yerli icmaları cəlb etməli və yerdəyişməyə səbəb olmadan onların hüquqlarını qorumaq üçün (və ya) yaşıl texnologiya təchizat zəncirləri təhlükəsiz iş şəraitini təmin etməli və əməyin istismarının qarşısını almalıdır.

8.2. Taksonomiya istifadəçiləri əvvəlcə nəzərdən keçirilən fəaliyyətin 6 (altı) ekoloji məqsəddən azı birinə əhəmiyyətli töhfə verib-vermədiyini qiymətləndirməlidirlər.

9. Sektorlar üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları

9.1. Hər bir fəaliyyət üzrə meyarlar Texniki Qiymətləndirmə Meyarları (TQM), ƏDZV prinsipləri və MST üzrə müəyyən edilmişdir. Bu meyarlar fəaliyyətin Taksonomiyaya uyğun olub-olmadığını qiymətləndirmək üçün alətdir.

9.2. İqtisadi fəaliyyət, ilk növbədə, TQM-ə riayət etməklə “yaşıl” kimi təsnif edilir. Bu meyarlar fəaliyyətin ətraf mühitin mühafizəsinə töhfə verməsinə təmin etməyə kömək edir. Bundan əlavə, fəaliyyətin “yaşıl” hesab olunması üçün, o, həmçinin ƏDZV və MST prinsiplərinə uyğunlaşdırılmalıdır.

9.3. İqtisadi fəaliyyətin Taksonomiyaya uyğunluğu aşağıdakı 6 (altı) mərhələ üzrə aparılır:

9.3.1. **müvafiq sektorun müəyyənləşdirilməsi** - layihənin daxil olduğu sektor və alt-sektorun müəyyən edilməsi;

9.3.2. **İqtisadi fəaliyyət növləri təsnifatı (İFNT¹) kodunun müəyyənləşdirilməsi** - layihənin müvafiq sektor üçün müəyyən edilmiş İFNT kodları ilə uyğunluğunun təsdiqlənməsi;

9.3.3. **nümunələrin nəzərdən keçirilməsi** - meyarların tələblərini anlamaq məqsədilə oxşar layihələrin spesifik nümunələrinə və ya müvafiq təcrübələrə istinad edilməsi;

9.3.4. **texniki standartlara uyğunluğun qiymətləndirilməsi** - layihənin müəyyən texniki standartlar və meyarlara uyğunluğunun yoxlanılması (uyğunluq dəqiqləşdirildikdə layihə növbəti mərhələyə keçir, əks halda, layihənin Taksonomiyaya uyğun olmadığı müəyyən edilir);

9.3.5. **ƏDZV və MST prinsiplərinə uyğunluğun qiymətləndirilməsi** - texniki standartlara uyğunluğunun təsdiqlənməsindən sonra layihənin ƏDZV və MST prinsipləri ilə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi (uyğunluq dəqiqləşdirildikdə layihə növbəti mərhələyə keçir, əks halda layihənin Taksonomiyaya uyğun olmadığı müəyyən edilir);

9.3.6. **sənədləşdirmənin aparılması** - layihənin texniki standartlara, eləcə də ƏDZV və MST prinsiplərinə uyğunluğunu təsdiq etmək məqsədilə bütün müvafiq sənədlərin və qeydlərin sistemli şəkildə hazırlanması.

9.4. Sektorlar üzrə TQM aşağıdakı cədvəllər üzrə müəyyən edilir:

---

¹ İqtisadi fəaliyyətlərin müəyyən edilməsi üzrə Avropa İttifaqının statistik təsnifat Sistemi.

9.4.1. Bərpa olunan enerji

Cədvəl 1. Bərpa olunan enerji üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
BƏRPA OLUNAN ENERJİ	Günəş	Günəş enerjisindən elektrik enerjisi istehsalı	D.35.1.1./35300	<p>1. Günəş enerjisi texnologiyalarından sənayemiqyaslı elektrik enerjisi istehsal edən stansiyalarının tikintisi və onların fəaliyyəti.</p> <p>2. Damüstü günəş enerjisi texnologiyasından elektrik enerjisinin istehsalı (150kVt-dək aktiv istehlakçılar üçün).</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <p>Günəş enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən fəaliyyətlər üzrə:</p> <ul style="list-style-type: none"> “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələb olunan fəaliyyət növlərinin Siyahısına uyğun olaraq gücü 10 MVt-dan çox olan günəş elektrik stansiyalarının ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏTQ) tələb edilməlidir. 	Müəssisələr istehsal olunan elektrik enerjisinin 15 faizdən çoxunu bərpa olunan mənbələrdən əldə etməlidir.	<p>ƏDZV: Tikinti, istismar və istismardançıxarma prosesləri zamanı torpağın deqradasiyasının qarşısının alınması torpağın keyfiyyətinin qorunması və tullantıların səmərəli idarə edilməsini təmin etmək üçün quraşdırma yerləri diqqətlə seçilməlidir.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Günəş enerjisindən isitmə/soyutma istehsalı	D.35.3.0 / 35110	<p>Günəş enerjisindən isitmə/soyutma və elektrik enerjisi istehsalı üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və onun fəaliyyəti;</p> <p>Günəş radiasiyasından (insolyasiyadan) istilik və ya soyutma enerjisi istehsal edən qurğuların, o cümlədən aktiv, passiv və hibrid günəş sistemlərinin, sənaye və kənd təsərrüfatı sahələrində tətbiqlərin, eləcə də mərkəzləşdirilmiş istilik və soyutma sistemlərinin inşası və istismarı.</p>			

<p>Hydroenerji</p>	<p>Su enerjisindən elektrik enerjisinin istehsalı</p>	<p>D.35.1.1.; F.42.2.2./ 35110; 42220</p>	<p>Hidroenerji əsasında elektrik enerjisi istehsal edən və texniki qiymətləndirmə meyarlarına cavab verən elektrik istehsalı qurğularının tikintisi və istismarı.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən fəaliyyətlər üzrə: • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısına uyğun olaraq, gücü 10 MVt-dan çox olan su elektrik stansiyaları üçün ƏTQ tələb edilməlidir. 	<p>Bütün hidroenerji stansiyaları aşağıdakı şərtlərdən birinə cavab verdikdə uyğun hesab edilir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güc sıxlığı 5 V/m²-dən çox olmalıdır; yaxud • Elektrik stansiyasının həyat tsikli ərzində ölçülən emissiya intensivliyi 100 qCO₂e/kVtsaat-dan (kilovatt-saat başına CO₂ ekvivalentinin qramı) az olmalıdır. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çayların axın sürətlərində mövsümi dəyişiklikləri və su elektrik stansiyalarının (SES) sugötürmə və boşaltma sürətləri nəzərə alınmalıdır. • SES-lərin inşası zamanı balıq qoruyucu avadanlıqlarının quraşdırılması nəzərə alınmalı və bu, ətraf mühit və sosial təsirə dair qiymətləndirmə hesabatında göstərilməlidir. • SES-lərin tikintisi zamanı balıqlar üçün keçidlərin nəzərə alınması və bununla bağlı sübutların ətraf mühitə və sosial təsirlərin qiymətləndirilməsi hesabatında təqdim edilməsi. • SES-lərin inşası zamanı su anbarları planlaşdırılırsa, uzunmüddətli çökmüntü yığılmasını nəzərə almaq lazımdır, çökmüntü təmizləmə mexanizmləri və ya digər həllər nəzərdən keçirilməlidir. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Külək</p>	<p>Külək enerjisi texnologiyaları vasitəsilə elektrik enerjisi istehsalı</p>	<p>D.35.1.1. 35110</p>	<p>Külək enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərinin tikintisi və fəaliyyəti.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Külək enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərin tikintisi və fəaliyyəti üzrə: • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstismar müddəti başa çatdıqda külək turbin, qanadlar və digər materialların təkrar emalını və ya uyğun şəkildə utilizasiyasını əhatə edən ləğv prosesi təmin edilməli, ətraf mühitə təsirin

				<p>haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələb olunan fəaliyyət növlərinin Siyahısına uyğun olaraq, gücü 1 MVt-dan yuxarı olan külək elektrik stansiyalarının (külək generatorları parkları) layihələndirilməsi ƏTQ tələb edilməlidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 8 iyul tarixli 796 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Ətraf mühitə və insan sağlamlığına mənfi təsir göstərən vibrasiya və səs-küy çirklənmələri normaları"na uyğunluq olmalıdır. 		<p>minimuma endirilməsi təmin olunmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Bu fəaliyyət ənənəvi enerji mənbələri ilə müqayisədə, həyat dövrü boyunca İEYQ emissiyalarında xalis azalma təmin etməlidir. Külək elektrik stansiyasının tikintisi və istismarı su hövzələrinə, məsələn, çöküntü pozulması, çirklənmə mənfi təsirlərə yol verməməlidir. Layihənin bütün mərhələləri boyunca növlər və yaşayış mühitləri də daxil olmaqla, biomüxtəlifliyə təsirlərin qarşısının alınması, azaldılması və ya yüngülləşdirilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirilməlidir. Ornitologiya hesabətını yerinə yetirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Bioenerji	Bioyanacaq, biokütlə, bioqaz və digər bioenerji məhsullarının istehsalı	D.35.2.1./35210	<p>Bərpa olunan biokütlə və ya biokütlə qalığı istifadə olunmaqla bioyanacaq və biokütlə yanacağı istehsalına həsr olunmuş obyektlərin tikintisi və istismarı. Nümunələrə kənd təsərrüfatı tullantıları, meşə qalığı, heyvan peyini, bərk məişət tullantıları və yosunlar daxildir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bütün yanacaq istehsal fəaliyyətləri bərpa olunan biokütlə (qida və yem bitkiləri istisna olmaqla) və ya biokütlə qalıqlarından həyata keçirilməlidir; Tətbiq olunduğu hallarda, ağac materiallarından istifadə edilərsə, onlar dayanıqlı meşəçilikdən (meşələrin və meşə 	<ul style="list-style-type: none"> Enerji stansiyasının həyat dövrü ərzində ölçülən emissiya intensivliyi 100 qCO₂e/kVtsaat-dan azdır Tullantılardan, məsələn, kənd təsərrüfatı, məişət və üzvi tullantılardan istehsal 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dayanıqlı xammal və qabaqcıl texnologiyalardan istifadə edərək həyat dövrü boyu İEYQ emissiyalarını azaltmaq. Suya qənaət edən təcrübələr tətbiq etmək və çirklənmənin qarşısını almaq. Tullantı xammalından istifadə etmək və ya istifadə olunmuş məhsulları yenidən emal etmək.

				torpaqlarının biomüxtəlifliyini, məhsuldarlığını, regenerasiya qabiliyyətini, canlılığını və yerli və global səviyyədə müvafiq ekoloji, iqtisadi və sosial funksiyalarını yerinə yetirmək potensialını qoruyub saxlayacaq şəkildə və sürətdə idarə edilməsi və istifadəsi) əldə edilməlidir.	olunan bioenerji uyğun hesab edilir. • Bioenerji istehsalında istifadə olunan xammal aşağıdakı standartlardan birinə cavab verməlidir: - Dayanıqlı Biomateriallar üzrə Dəyirmi masa (DBDM), yaxud - Biokütlə bioyanacaqları üçün könüllü sxem (BBKS) - Qlobal Bioenerji Tərəfdaşlığı (QBT) Dayanıqlılıq Göstəriciləri (DG).	<ul style="list-style-type: none"> • Yüksək biomüxtəlifliklə seçilən ərazilərdə xammal istifadəsindən yayınmaq və ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək. MST: <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Bioenerji mənbələrindən elektrik enerjisinin istehsalı	D.35.1.1./35110	Bioenerji mənbələrindən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərinin tikintisi və fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: • Elektrik enerjisi istehsalı fəaliyyətləri biogen mənşəli yenilənə bilən yanacaqlardan, o cümlədən biokütlə, bioqaz, bioyanacaqlar və tullantılardan və ya qalıqlardan əldə olunan enerjiden istifadə edərək həyata keçirilməlidir; • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısına uyğun olaraq, gücü 10 MVT-dan çox olan bioqaz qurğularının ƏTQ tələb edilməlidir.			
İsitmə/soyutma məqsədilə Bioenerjiden istifadə	D.35.3.0./35300	Bioenerjiden isitmə/soyutma üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: Biokütlə, bioqaz, bioyanacaqlar və tullantılardan və ya qalıqlardan əldə olunan enerji kimi biogen mənşəli yenilənə bilən yanacaqların istilik və elektrik enerjisinin birgə istehsalı (kogenerasiya) qurğularında istifadəsindən əldə edilən qənaət istixana qazı emissiyası ilə qənaətdə azı 50 faiz təşkil etməlidir (ölkə standartlarına əsasən).			
Bioenerjiden isitmə/soyutma və elektrik enerjisinin birgə istehsalı	D.35.3.0.; D.35.1.1./35110; 35300		Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: • Elektrik enerjisi istehsalı fəaliyyətləri biokütlə, bioqaz, bioyanacaqlar və tullantılar və ya qalıqlar da daxil olmaqla biogen			

			Bioenerjidən isitmə/soyutma və elektrik enerjisinin birgə istehsalı üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti.	mənşəli yenilənə bilən yanacaqlardan əldə olunan enerjidən istifadə edərək həyata keçirilməlidir; • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan ƏTQ tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısına uyğun olaraq gücü 10 MVt-dan çox olan bioqaz stansiyalarının ƏTQ tələb edilməlidir.		
Geotermal	Geotermal enerjidən elektrik enerjisi istehsalı	D.35.1.1./ 35110	Yer qabığıının müxtəlif dərinliklərində toplanan termal su və buxardan birbaşa və ya dolayı yolla elektrik enerjisi istehsal edilən obyektlərin tikintisi və istismarı.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: • İstismə/soyutma və elektrik enerjisi istehsalı fəaliyyətləri geotermal enerjidən istifadə edərək həyata keçirilməlidir. • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan ƏTQ tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısına uyğun olaraq gücü 10 MVt-dan çox olan geotermal elektrik stansiyaların ƏTQ tələb edilməlidir.	Geotermal enerji stansiyasının istismar müddəti boyunca ölçülən emissiya intensivliyi 100 qCO ₂ e/kVtsaatdan azdır.	ƏDZV: <ul style="list-style-type: none"> • Yerli flora və faunaya mənfi təsiri qiymətləndirmək və aradan qaldırmaq. • Su resurslarının səmərəli idarə edilməsi təcrübələrini tətbiq etmək. • Torpağın konservasiyası tədbirləri və sahənin bərpası planlarını həyata keçirmək. • Geotermal enerjinin istifadə edilməsi zamanı hidrogen sulfid və digər zərərli qazların mühitə atılmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər tətbiq etmək. MST: <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Geotermal enerjidən isitmə/soyutma istehsalı	D.35.3.0./ 35300	Geotermal enerjidən isitmə/soyutma üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti. Məsələn, geotermal istilik nasosları.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: • İstismə/soyutma fəaliyyətləri geotermal enerjidən istifadə edərək həyata keçirilməlidir.		
	Geotermal enerjidən isitmə/soyutma və elektrik enerjisinin birgə generasiyası	D.35.3.0.; D.35.1.1./ 35110; 35300	İstismə/soyutma və elektrik enerjisinin birgə istehsalı üçün geotermal enerjidən istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: • İstismə/soyutma və elektrik enerjisi istehsalı fəaliyyətləri geotermal enerjidən istifadə edərək həyata keçirilməlidir. • “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Əlavəsində qeyd olunan ƏTQ tələb olunan fəaliyyət növlərinin siyahısına		

				uyğun olaraq gücü 10 MVT-dan çox olan geotermal enerji stansiyalarının ƏTQ tələb edilməlidir.		
Ötürmə və paylama	Mövcud enerji sistemləri infrastrukturunun bərpası və gücləndirilməsi	D.35.12; F.42.2.2. / 35120; 42220	<p>* Köhnə keçiricilərin yüksək tutumlu, aşağı itkili keçiricilərlə əvəzlənməsi.</p> <p>* Artmaqda olan bərpa olunan enerji mənbələrinin idarə edilməsi məqsədilə elektrik yarımstansiyalarının yenilənməsi</p> <p>* Şəbəkə mühafizə və idarəetmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsi.</p>	<p>Fəaliyyət yeni fosil yanacaq əsaslı enerji mənbələrinin qoşulmasına və ya mövcud fosil yanacaqdan istifadənin artmasına səbəb olmamalıdır.</p> <p>Əlavə olaraq, fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Təkmilləşdirmə fəaliyyətləri enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli bir artım nümayiş etdirməlidir (enerji itkilərini azı 10 faiz azaltmaq və s.). • Bərpa olunan enerji mənbələri hesabına istehsal olunan elektrik enerjisini yüksək həcmdə qəbul etmək üçün şəbəkənin ötürmə qabiliyyətini artırmalıdır. • Elektrik sisteminin idarə olunmasını və müşahidə olunmasını, xüsusilə dəyişkən yenilənə bilən enerji mənbələrinin real vaxt rejimində yönləndirilməsi, tarazlanması və dinamik idarə edilməsi imkanlarını artırmaq üçün avadanlıq və sistemlər tətbiq olunmalıdır. • Sistemlərin ekstremal hava hadisələri və digər iqlim təsirlərinə qarşı dayanıqlılığı artırılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemdə yeni qoşulan generasiya gücünün 67 faizdən çoxu həyat dövrü yanaşması əsasında və elektrik enerjisi istehsalı meyarlarına uyğun şəkildə ölçülərək 100 qrCO₂e/kVtsaat hədd dəyərindən aşağı olmalıdır.Bu qiymətləndirmə davamlı olaraq yenilənən beşillik dövr üzrə aparılır; • Sistemdəki enerji istehsalından yaranan illik ümumi emissiyaların, həmin sistemdəki illik xalis elektrik istehsalına bölünməsi ilə hesablanan orta sistem şəbəkə emissiya faktoru, elektrik istehsalı meyarlarına uyğun olaraq, həyat dövrü əsasında ölçülən 100 gCO₂e/kVtsaat hədd dəyərindən aşağıdır və bu, beş il ərzində davamlı olaraq baş verir və davamlı olaraq yenilənən beşillik dövr üzrə aparılmalıdır. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biomüxtəlifliyin mühafizəsini nəzərdən keçirmək. • Sudan istifadəni minimallaşdırmaq və suyun çirklənməsinin qarşısını almaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

<p>Mövcud enerji sistemləri üçün paylayıcı və ötürücü şəbəkənin bərpası və gücləndirilməsi</p>	<p>D.35.1.3; F.42.2.2. / 35130; 42220</p>	<p>- Yüklənmələrin idarə edilməsi və tələbə cavab vermək üçün daha yaxşı texnologiyaların tətbiqi; - Enerjinin monitorinqi və idarə olunmasını yaxşılaşdırmaq üçün ölçmə infrastrukturunun yenilənməsi; - Sensorlar və ölçmə alətləri (bərpə olunan enerji istehsalını proqnozlaşdırmaq üçün meteoroloji sensorlar da daxil olmaqla); - Kommunikasiya və nəzarət (daxil edilmiş müasir proqram təminatı və idarəetmə otaqları, yarımstansiyaların və ya qidalandırıcıların avtomatlaşdırılması və daha mərkəzləşməmiş bərpə olunan enerji daxilolmalarına uyğunlaşmaq üçün gərginlik idarəetmə imkanları).</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bərpə olunan elektrik enerjisinin istehsalını və ya istifadəsini artırmaq məqsədilə avadanlığın quraşdırılması, infrastrukturun tikintisi və istismarı təmin edilməlidir; • Elektrik şəbəkəsi sisteminin idarə olunmasını, nəzarəti gücləndirmək üçün avadanlığın quraşdırılmasını və bərpə olunan enerji mənbələrinin inkişafı və inteqrasiyası təmin edilməlidir. 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti və quraşdırma fəaliyyətlərinin havanın keyfiyyətinə təsirinin azaldılmasını təmin etməlidir. • Torpağın eroziyası və keyfiyyətinin pisləşməsinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Ağıllı şəbəkə təcrübələri</p>	<p>D.35.1; J.62.0/ 351; 620</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ağıllı sayğacların və müasir saygac İnfrastrukturunun (ASTS) yerləşdirilməsi, İKT platformaları. • Avtomatlaşdırılmış Tələbə Cavab (ATC) sistemlərinin tətbiqi. • Paylanmış Enerji Resurslarının İdarəetmə Sistemlərinin quraşdırılması (PERIS). 	<p>Bərpə olunan enerji mənbələrinin inteqrasiyasını gücləndirməli və fosil yanacaqlardan asılılığı azaltmalıdır.</p> <p>Bununla yanaşı, fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Şəbəkə fəaliyyətini optimallaşdırmaq üçün süni intellekt, əşyaların interneti və böyük verilənlər analitikası kimi inkişaf etmiş texnologiyalar daxil edilməlidir. • Şəbəkənin dəyişən bərpə olunan enerji mənbələrini idarə etmə qabiliyyəti artırılmalıdır. • Şəbəkə infrastrukturunu xarici müdaxilələrdən müdafiə etmək məqsədilə 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köhnə və səmərəsiz işləyən elektrik avadanlıqlarının və ağıllı şəbəkə komponentlərinin istismardan çıxarılması və təkrar emalını təmin etmək. • Ağıllı şəbəkə cihazlarından qeyri-ionlaşdırıcı radiasiyaya məruz qalmanı minimallaşdırmaq və idarə etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq.

				lazımı fiziki və kibertəhlükəsizlik tədbirlərinin olmasını təmin etməlidir.		<ul style="list-style-type: none"> • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Saxlanc sistemləri	<p>1. Hidroakkumulyasiyadan, istifadə etməklə elektrik enerjisinin saxlanması</p> <p>2. litium batareyaların-dan istifadə etməklə elektrik enerjisinin saxlanması</p>	<p>Bu kateqoriya-dakı iqtisadi fəaliyyətlərin Avropa Parlamentinin 2006-cı il 1893/2006 sayılı Qayda ilə təsdiqlənmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik təsnifatında nəzərdə tutulduğu kimi IFNT kodu yoxdur</p>	<p>Elektrik enerjisinin saxlanması üçün hidroakkumulyasiya, yaxud elektro-kimyəvi saxlanc sistemlərindən (batareya) istifadə edən obyektlərin tikintisi və fəaliyyəti.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elektrik enerjisinin saxlanması və istifadəsi zamanı minimum enerji itkisinə nail olunmalıdır. • İstehsal, quraşdırma və istismar zamanı yaranan emissiya da daxil olmaqla, həyat dövrü üzrə aşağı istilik effekti yaradan qazların (İEQ) emissiyalarına malik olunmalıdır. • Bərpa olunan enerji mənbələrinin elektrik enerji şəbəkəsinə inteqrasiyasını dəstəkləyərək və şəbəkədə olan dalğalanmaları idarə etməyə kömək edərək enerji təchizatının sabitliyinə, etibarlılığına və elastikliyinə töhfə verməlidir. • Batareya sistemləri resursların səmərəli istifadəsini, təkrar istifadəsini, təkrar emalını və dayanıqlı materialların istifadəsini təşviq edərək, ətraf mühitə təsiri minimuma endirməli və uzunmüddətli dayanıqlılığı təmin etməlidir. • Nasoslu hidroakkumulyasiya, yaxud elektro-kimyəvi saxlanc sistemlərinin tikintisini və istismarını təmin etməlidir. 		<p>ƏDZV:</p> <p>Biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin qorunması üçün lazımı tədbirləri həyata keçirilməsini təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmlərini yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

Təmiz hidrogen	Yaşıl hidrogen	Bu kateqoriyada iqtisadi fəaliyyətlərin Avropa Parlamentinin 1893/2006 sayılı Qaydası ilə müəyyən edilmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik təsnifatına uyğun olaraq, xüsusi İFNT kodu yoxdur.	<ul style="list-style-type: none"> • Bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə etməklə suyun elektrolizi ilə hidrogenin istehsalı – yaşıl hidrogen; • Biokütlənin qazlaşdırılması və reformasiya prosesləri ilə, minimal karbon emissiyaları ilə hidrogen istehsalı; • Yüksək temperatur elektrolizi və ya günəş-termal prosesləri kimi termokimyəvi su parçalama metodları. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstehsal prosesində bərpa olunan enerji mənbələri hesabına əldə olunan elektrik enerjisindən istifadə edilməlidir. • Elektroliz prosesində səmərəlilik təmin edilməlidir. • İEQ daxil olmaqla prosesin digər atmosfer emissiyaları minimallaşdırılmalıdır. • Resursların səmərəliliyi təmin edilməli və dayanıqlı materiallardan istifadə təşviq edilməlidir. 	<p>Hidrogen istehsalının yaşıl fəaliyyət kimi müəyyən edilməsi üçün spesifik karbon intensivliyi meyarları aşağıdakı şəkildə müəyyən edilmişdir:</p> <p>İqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması məqsədilə əhəmiyyətli töhfəvermə meyarına əsasən hidrogen istehsalı üçün İEQ emissiyasında 73.4 faizə qədər azalma, yəni həyat dövrü ərzində 1 ton hidrogen istehsalı üçün emissiya 3 tCO₂-dən (ümumi karbon dioksidinin ümumi hidrogenə olan nisbət) az olmalıdır.</p> <p>Hidrogenəsaslı yanacaqların, məsələn, ammonyak istehsalına üstünlük vermək (AI Taksonomiyası).</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudan istifadəni minimallaşdırmaq və su resurslarının səmərəli idarə edilməsi və konservasiyasını təmin etmək. • Yüksək səmərəlilik vasitələrini nəzərdən keçirmək. • Çirklənməni minimallaşdırmaq və yaranan tullantının utilizasiyası və məhv edilməsini təmin etmək üçün lazımı təcrübələri nəzərdən keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikası Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Mavi hidrogen		Karbontutulma, saxlama və istifadə texnologiyasından istifadə etməklə təbii qazdan hidrogenin istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İEQ daxil olmaqla prosesin digər atmosfer emissiyaları minimallaşdırılmalıdır. • Resursların səmərəliliyi təmin edilməli və dayanıqlı materiallardan istifadə təşviq edilməlidir; • Karbon tutma və saxlanma texnologiyası tətbiq olunmalıdır. 	<p>İstixana qazlarının emissiyasında azalma beynəlxalq standartlar olan ISO 14067:2018 və ya ISO 14064-1:2018 metodologiyalarına uyğun hesablanmanı tələb edir. (Qeyd: Bu meyarlar layihənin həyat dövrü qiymətləndirmələri vasitəsilə müəyyən edilə bilər.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstixana Qazlarının Hesabatlılığı Proqramı (İQHP): Yaşıl hidrogen istehsal edən şirkətlər öz emissiyalarına dair hesabat verməli və emissiyaların azaldılması hədəflərinə uyğunluğu nümayiş etdirməlidir. 	
	Firuzəyi hidrogen		Təbii qazdan piroliz üsulu ilə hidrogenin istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstehsal prosesində yaranan bərk karbonun utilizasiyası və torpağın münbitləşdirilməsində istifadəsi təmin edilməlidir; • İEQ daxil olmaqla prosesin digər atmosfer emissiyaları minimallaşdırılmalıdır. 	<p>İstixana qazlarının emissiyasında azalma beynəlxalq standartlar olan ISO 14067:2018 və ya ISO 14064-1:2018 metodologiyalarına uyğun hesablanmanı tələb edir. (Qeyd: Bu meyarlar layihənin həyat dövrü qiymətləndirmələri vasitəsilə müəyyən edilə bilər.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstixana Qazlarının Hesabatlılığı Proqramı (İQHP): Yaşıl hidrogen istehsal edən şirkətlər öz emissiyalarına dair hesabat verməli və emissiyaların azaldılması hədəflərinə uyğunluğu nümayiş etdirməlidir. 	

				<ul style="list-style-type: none"> Resursların səmərəliliyi təmin edilməli və dayanıqlı materiallardan istifadə təşviq edilməlidir. 		
	Təmiz hidrogenin nəqli	D35.2.2; F42.2.1; H49.5.0. / 35220; 42210; 4950	<ul style="list-style-type: none"> Hidrogenin istehsal yerlərindən son istifadəçilərə daşınması üçün boru kəmərlərindən istifadə; Hidrogenin uzun məsafəli nəqli üçün tanker və ya gəmilər vasitəsilə daşınması; Hidrogenin yerli və ya regional paylanması üçün yük maşınları və ya dəmir yollarından istifadə. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təmiz hidrogenin nəqli və istifadəsi üçün təhlükəsizlik qaydalarına və standartlara əməl olunması; Təmiz hidrogenin nəqli üçün enerji səmərəli texnologiyalardan istifadə edilməsi. 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hava çirklənməsini azaltmaq və biomüxtəlifliyə mənfi təsirlərinin qarşısını almaq kimi tədbirlər həyata keçirmək. Nəql olunan yaşıl hidrogenin mənşəyi, istehsal metodları və karbon izinə dair şəffaf məlumat təqdim etmək, bu da məsuliyyətin təmin olunmasına və maraqlı tərəflərin məlumatlı qərar qəbul etməsinə imkan yaradır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Təmiz hidrogenin saxlanması	Avropa Komissiyasının 1893/2006 sayılı Qaydası ilə müəyyən edilmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik	<ul style="list-style-type: none"> Hidrogen saxlama obyektlərinin tikintisi. Mövcud yeraltı qaz anbarlarının hidrogen saxlama məqsədli istifadəsi üçün xüsusi anbarlara çevrilməsi imkanları 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hidrogen anbarlarının tikintisi təmin edilməlidir. Mövcud yeraltı qaz anbarlarının hidrogen saxlama üçün xüsusi anbarlara çevrilməsi təmin edilməlidir. 	5 tondan yuxarı saxlama halında fəaliyyət 2012/18/EU Direktivinə uyğundur (Al Taksonomiyası).	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Saxlama fəaliyyəti İEYQ emissiyalarını artırır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək.

		təsnifatına uyğun olaraq, xüsusi İFNT kodu yoxdur.				<ul style="list-style-type: none"> Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Təmiz hidrogen aşağıdakı sahələrdə istifadə olunur:</p> <p>a) elektrik və istilik enerjisinin istehsalı;</p> <p>b) nəqliyyat;</p> <p>c) istilik və elektrik enerjisinin birgə generasiyası</p>	D.35.3.0.; D.35.1.1.; F42.2.2./ 35300; 35110; 42220	Təmiz hidrogenden istifadə edərək elektrik və istilik enerjisi istehsalı, obyektlərinin tikintisi və onların fəaliyyəti.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <p>Hidrogen yanacağı "təmiz hidrogen" olaraq etiketlenməlidir.</p>	Bərpa olunan maye və qaz bioyanacaqları İEYQ emissiyalarında ənənəvi yanacaqlarla müqayisədə 70 faiz qənaət təmin etməlidir ki, bu da həyat dövrü ərzində hər 1 kq hidrogen üçün 3.38 kq CO ₂ -yə bərabərdir.	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> İqlim riskləri və həssaslıq qiymətləndirmələri aparmaq, müəyyən edilmiş riskləri aradan qaldırmaq üçün uyğunlaşma tədbirləri hazırlamaq. Hidrogen istehsalı və onunla bağlı texnologiyalardan əldə edilən son və yan məhsulların yenidən istifadə oluna biləcəyini və ya təhlükəsiz şəkildə təkrar emal oluna biləcəyini təmin etmək. İsrafın yaranmasını məhdudlaşdırmaq və yaranan hər hansı israfın israf hiyerarxiyasına uyğun idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

9.4.2. Enerji səmərəliliyi

Cədvəl 2. Enerji səmərəliliyi üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
ENERJİ SƏMƏRƏLİLİYİ	Sənaye obyektlərində enerji səmərəliliyi	Sənaye avadanlıqları və texnologiyalarının yeniləri ilə əvəz edilməsi	C.33; G.46.6 4; G.46.6 9; N.77.3 9/33; 46640; 46690; 77390	<p>Yüksək səmərəli mühərriklərin və qurğuların istifadəsi, qabaqcıl prosesə nəzarət sistemlərinin tətbiqi və yüksək səmərəli istilik və soyutma sistemlərindən istifadə (ISO 50001 standartı, Enerjinin idarə edilməsi). Sənayələr enerjiyə qənaət edən ən son innovasiyaları tətbiq etmək üçün avadanlıq və prosesləri davamlı olaraq təkmilləşdirməlidir. Enerji səmərəliliyi (ES) standartlarının müəyyən edilməsi, potensialın artırılması və məlumatlılıq vasitəsilə Es bazarının yaradılması, müxtəlif fondlar və maliyyə institutları vasitəsilə Es tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi. Müntəzəm olaraq enerji auditlərinin aparılması və enerji idarəetmə sistemlərindən istifadə edilməsi, habelə enerji effektivliyi xidmətlərindən istifadə olunması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <p>Avadanlıq, mexanizmlər və ya texnologiyaya qoyulan investisiyaların nəticəsində enerji istehlakında ölçülə bilən azalmalar müşahidə olunmalı və nəticədə əvvəlki əməliyyat ili ilə müqayisədə azı 20 faiz enerjiyə qənaət edilməlidir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> İstehsal xətti və ya sənaye avadanlığının tamamilə və ya hissə-hissə dəyişdirilməsi, hansı ki, ən azı bir enerji daşıyıcısı üçün əvvəl və sonra 20 faizdən çox qənaəti göstərməyi mümkün edir (Qırğızıstanın Yaşıl Təsnifatı); İstehsal xətti və ya sənaye avadanlığının tamamilə və ya hissə-hissə dəyişdirilməsi və ya təkmilləşdirilməsi, hansı ki, hər bir məhsul vahidi üzrə əvvəl və sonra 20 faizdən çox qənaəti göstərməyi mümkün edir. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sənaye avadanlıqlarının təkmilləşdirilməsi və ya quraşdırılmasının, xüsusən də avadanlığın istismarı və ya istismardan çıxarılması zamanı emissiyaların artmasına, suyun çirklənməsinə və ya torpağın deqradasiyasına səbəb olmadığına əmin olmaq; Layihənin suya qənaət edən texnologiyaları tətbiq etməsinə və mümkün olduqda daha təmiz, bərpa olunan variantların xeyrinə mədən yanacağı kimi resurs istifadəsini məhdudlaşdırmasını təmin etmək. Neft-kimya sənayesi üçün əlavə tədbirlər nəzərdə tutulmalıdır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək; Enerji səmərəliliyi layihələrində bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı yaratmaq; Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqini keçirmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
				<p>Daimi İstixana qazının saxlama qurğusunun işləməsi emissiya tuta bilmə effektivliyi ən azı 70 faiz olan yalnız dəmir və polad istehsalı sektoru üçün uyğundur və müəssisələr ISO 27914:2017 standartına uyğun olaraq, İEYQ emissiyasının geoloji saxlama tələblərini və tövsiyələrini yerinə yetirməlidir.</p>			

	<p>Enerji effektivliyi sənaye avadanlıq və texnologiyaların alınması</p>	<p>C.33.2 0; G.46.6 4; G.46.6 9; N.77.3 9/3320 0; 46640; 46690; 77390</p>	<p>Yüksək xərcli enerji səmərəliliyi tədbirlərini və məhsullarını dəstəkləmək üçün stimullar. Vergi güzəştləri, gömrük rüsumlarından azad olmalar və digər stimullaşdırıcı tədbirlər enerji səmərəli avadanlığın satın alınması və quraşdırılması xərclərinin bir hissəsini kompensasiya edə bilər. Enerji Effektivliyi Xidmət Müqavilələri təşkilatlara ilkin xərclər olmadan enerji effektivliyini artıran tədbirləri həyata keçirməyə imkan tanır. İri sənaye müəssisələri üçün enerji israfını müəyyənləşdirmək və aradan qaldırmaq məqsədilə enerji auditləri aparmaq və enerji idarəetmə sistemlərini tətbiq etmək lazımdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfinə aid olmalıdır; • Yüksək səmərəliliyə malik məhsul TechSelector Azərbaycan platformasında siyahıya alınmalıdır. • Əgər məhsul TechSelector Azərbaycan platformasında siyahıya alınmayıbsa, tanınmış beynəlxalq enerji səmərəliliyi standartlarına (ISO, IEC və s.) uyğunluq nümayiş etdirməlidir. 	<p>Enerji etiketi A, B və ya digər təsnifat sxemləri altında bərabər performansla malik məhsullar.</p>	
	<p>Kogenerasiya sistemləri</p>	<p>D.35.3 0; D.35.1 1; F.42.2 2</p>	<p>Eyni anda istilik enerjisi ilə elektrik enerjisi və ya mexaniki enerjinin bir proses çərçivəsində yaradılması; İri sənaye obyektlərində kogenerasiya sistemlərinin istifadəsini genişləndirmək, eyni enerji mənbəyindən elektrik və istilik enerjisi istehsal etməklə enerji səmərəliliyini artırır. Bu, həmçinin istilik sistemlərinə ehtiyacı azaldır və ümumi enerji istehlakını azaldır. Bu sistemlər bərpa olunan enerji mənbələri və qabaqcıl texnologiyaların sənaye əməliyyatlarına inteqrasiyasını təmin edən daha geniş strategiyaların tərkib hissəsi olmalıdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kogenerasiya sistemlərinin effektiv və dayanıqlı hesab olunması üçün səmərəliliyi təmin olunmalıdır; • Kogenerasiya sistemləri bərpa olunan enerji mənbələri də daxil olmaqla müxtəlif enerji növləri ilə işləyə bilmək qabiliyyətinə malik olmalıdır. 	<p>Mədən yanacaqlarından kogenerasiya sistemi ilə elektrik və istilik enerjisi istehsalı nəticəsində yaranan İEYQ emissiyalarının intensivliyi 1kVt-saat üçün 100 qr CO2 ekvivalenti təşkil etməlidir.</p>	

	<p>Binalarda enerji səmərəliliyi</p>	<p>Enerji səmərəli işıqlandırma</p>	<p>G.46.4 7; G.47.5 9; F.43.2 1/4321 ; 46470; 47590</p> <p>Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji səmərəli işıqlandırma sistemləri vasitəsilə enerji səmərəliliyinin artırılması. Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji səmərəliliyinin artırılması enerji səmərəli işıqlandırma sistemlərinin quraşdırılması ilə həyata keçirilir. Bu, LED, yaxud digər müasir işıqlandırma texnologiyaları kimi yüksək səmərəli işıqlandırma həllərinin tətbiqini əhatə edir. Gün işığından istifadə və avtomatlaşdırılmış işıqlandırma nəzarətləri süni işıqlandırma ehtiyacını azalda bilər. Bu sistemlər, "Binalar üçün Minimum Enerji Effektivliyi Normaları" sənədi ilə müəyyən edilmiş enerji effektivliyi standartlarına uyğun gəlməli, yaxud onlardan yuxarı olmalıdır. Bərpa olunan binalarda da enerji istehlakını azaltmaq üçün bu standartlara riayət edilməlidir. Işıqlandırmada enerji istehlakını real vaxtda izləmək və optimallaşdırmaq üçün enerji idarəetmə sistemlərinin inteqrasiyası təşviq olunur.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfinə aid olmalıdır; Enerji səmərəliliyi vasitəsilə iqlim dəyişikliklərinin yumşaldılmasına, yaxud karbon emissiyalarının azaldılmasına əhəmiyyətli töhfə verməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Cənubi Afrika Enerji Səmərəliliyi Etiketləmə sistemində əsasən enerji etiketi üzrə ən yüksək enerji effektivliyi sinfində (yaxud daha yüksək siniflərdə) qiymətləndirilmiş yüksək effektivli işıqlandırma cihazları; Işıqlandırma sistemləri üçün gün işığı nəzarətinin mövcudluğu. 	<p>ƏDZV:</p> <p>Işıqlandırma və istilik, ventilyasiya və kondisiyalaşdırma (İVK) sistemləri kimi enerjiyə qənaət edən texnologiyaların təkrar emal edilə bilən və ya toksik olmayan materiallardan istifadəsini təmin etmək, quraşdırma və utilizasiya zamanı ətraf mühitə zərərini minimuma endirmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; Enerji səmərəliliyi layihələrinə bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı; Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqi; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	---	--	--	--	--	---

		<p>Enerji səmərəli isitmə/soyutma sistemləri</p>	<p>G.46.7 4; F.43.2 2 46740</p>	<p>Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji səmərəliliyinin artırılması enerji effektivli İVK quraşdırılması ilə həyata keçirilir. Yüksək effektiv İVK sistemləri milli minimum enerji effektivliyi standartlarına uyğun gəlməli, yaxud onlardan yuxarı olmalıdır. Enerji istehlakını optimallaşdırmaq üçün ağıllı İVK idarəetmə sistemləri tətbiq edilməlidir. Binalarda yüksək effektivliyə malik izolyasiya materialları və aşağı U (istilik keçirmə qabiliyyəti) göstəricisinə malik enerji effektivli pəncərə və qapılardan istifadə edilməli və bu, Tikinti qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun gəlməlidir. Su istilik sistemləri, günəş kollektorları, istilik nasosları, yaxud yüksək effektivli qazanlar kimi enerji effektivli variantları əhatə etməlidir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfinə aid olmalıdır; • Soyutmada enerji effektivliyi və (və ya) isitmədə enerji effektivliyi təkmilləşdirilməlidir; • Renovasiya edilmiş binada azı illik 20 faiz enerji qənaətinə nail olunmalıdır. 	<p>Bina İdarəetmə Sistemlərinin (BİS) quraşdırılması:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yüksək səmərəli pəncərələr (U-dəyəri 0.7 V/m²K-dan yaxşı); • Yüksək səmərəli qapılar (U-dəyəri 1.2 V/m²K-dan yaxşı); • Aşağı istilik keçiriciliyinə malik izolyasiya məhsulları (lambda 0.045 V/mK-dan aşağı və ya ona bərabər), U-dəyəri 0.5 V/m²K-ya bərabər və ya ondan aşağı olan xarici örtük və U-dəyəri 0.3 W/m²K-ya bərabər və ya ondan aşağı olan dam örtükləri (Cənubi Afrika Taksonomiyası); • Binanın enerji effektivliyi pasportu üzrə ən yüksək enerji effektivliyi sinfində qiymətləndirilmiş yüksək effektivli məkan isitmə və ev isti su sistemləri; • Binanın enerji effektivliyi pasportu üzrə ən yüksək enerji effektivliyi sinfində qiymətləndirilmiş yüksək effektivli soyutma və havalandırma sistemləri; • Enerji bölməsində Taksonomiya üzrə istilik nasosları üçün müəyyən edilmiş meyarlara uyğun istilik nasosları; • Bitki yetişdirilməsini dəstəkləyən, günəş kölgələmə, yaxud günəş nəzarət funksiyasına malik fasad və dam elementləri; • Kommersiya məqsədli binalar üçün enerji səmərəli bina avtomatlaşdırma və idarəetmə sistemləri; • Yaşayış binaları üçün əsas elektrik yüklərinin ağıllı monitorinq üçün zonalanmış termostatlar və avadanlıqlar, habelə sensor avadanlıqları, məsələn, hərəkət nəzarəti. 	
--	--	---	---	--	---	---	--

					<p>İstilik ölçmə və termostatik nəzarət üçün, yalnız rayon istilik sistemlərinə qoşulmuş fərdi evlər və mərkəzi istilik sistemlərinə qoşulmuş fərdi mənzillər üçün:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mövcud olan ən yaxşı performans göstərən alternativ texnologiya/məhsul/həll ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə daha yüksək xalis İEYQ emissiya azalmaları sübuta yetirilərsə, digər iqtisadi sektorlarda əhəmiyyətli İEYQ emissiya azalmalarına səbəb olan aşağı karbon texnologiyalarının və onların əsas komponentlərinin istehsalı. • Sistem ən azı 50 faiz bərpa olunan enerji, yaxud 50 faiz israf olunan istilik, yaxud 75 faiz birgə istehsal olunan istilik, yaxud beş enerji və istiliklərin 50 faizinin birləşməsinə istifadə edirsə, istilik və soyutmanın paylanması üçün boru kəmərləri və müvafiq infrastrukturun tikintisi və fəaliyyəti. 	
	Enerji səmərəli elektrik avadanlıqları (son istehlakçı)	G.46.43; G.47.54/46430; 4754	<p>Yüksək enerji effektivli məişət avadanlığının, o cümlədən soyuducu, paltaryuyan maşınları və istilik cihazları kimi avadanlıqların satın alınması və tətbiqi. Bu məhsullar enerji etiketlənməsi və ekodizayn tələblərinə dair texniki rəqlamentlərə uyğun olmalıdır. Enerji səmərəliliyini artırmaq üçün avadanlıqları idarə edən qabaqcıl bina avtomatlaşdırma sistemlərinin tətbiqi tövsiyə olunur. Bu avadanlıqların işləməsinə optimallaşdırmaq və enerji istehlakını azaltmaq üçün ağıllı sensorlar və Əİ cihazlarının istifadəsi də təşviq olunur. Qəbul edilmiş ekoloji dizayn tələblərinə cavab verən və enerji etiketləri</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfinə aid olmalıdır; • Enerji səmərəliliyi və karbon emissiyasının azaldılması yolu ilə iqlim təsirinin mitiqasiyasına əhəmiyyətli töhfə verməlidir. 	<p>Enerji sinfi yüksək olan məişət avadanlıqlarının, məsələn, paltaryuyan maşınlar, qabyuyan maşınlar, soyuducular və s. tətbiqi.</p>	

			olan avadanlıqlara üstünlük verilməlidir ki, bu da onların enerji səmərəliliyini və dayanıqlığını təmin edir.			
Kənd təsərrüfatında enerji səmərəliliyi	Kənd təsərrüfatı avadanlıq və texnologiyaların yeniləri ilə əvəz olunması	G.46.6 1; N.77.3 1; C.33.1 2/3312 0; 46610; 77310	Kənd təsərrüfatında enerji səmərəliliyinin artırılması müxtəlif yanaşmalarla, o cümlədən enerji performansında ölçülə bilən irəliləyiş nümayiş etdirən avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya vasitəsilə həyata keçirilir. Bu, daha effektiv avadanlıqların quraşdırılması, proseslərdə və idarəetmədə dəyişikliklər, istilik itkilərinin azaldılması, yaxud qalan istilik və təzyiqin istifadəsini əhatə edir. Davamlı olaraq daha enerji səmərəli maşınlarla keçid edərək və müasir texnologiyaları qəbul edərək kənd təsərrüfatında əməliyyatları daha az enerji istehlakı ilə daha yüksək məhsuldarlığa və azalmış ətraf mühit təsirinə nail olmaq mümkündür. Bundan əlavə, müntəzəm enerji auditlərinin həyata keçirilməsi enerji israfını müəyyən etməyə kömək edir, ISO 50001 standartının tətbiqi isə spesifik enerji istehlak hədəflərinin müəyyən edilməsi və əldə edilməsi, enerjinin daha sistemlik idarə edilməsi və davamlı enerji qənaətinə gətirib çıxarır.	Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir: Avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiyalar enerji effektivliyini artırmalı, nəticədə əvvəlki fəaliyyət ilinə nisbətən enerji resurslarından daha səmərəli istifadə olunmalıdır.	Avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiyalar əməliyyatların enerji performansında ölçülə bilən irəliləyiş nümayiş etdirir ki, bu da əvvəlki fəaliyyət ilinə nisbətən enerji resurslarına ən azı 20 faiz qənaəti təmin edir.	ƏDZV: <ul style="list-style-type: none"> Maşınların təkmilləşdirilməsi və texnologiyanın mənimsənilməsinin torpağa mənfi təsir göstərməməsi və ya su istehlakını artırmamasını təmin etmək. Torpağın mühafizəsi tədbirləri və suya qənaət edən texnologiyaların tətbiqi; Yaşayış mühitlərini pozan və ya meşələrin qırılmasına gətirib çıxaran texnologiyadan istifadə etməmək. MST: <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; Enerji səmərəliliyi layihələrində bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı; Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqi; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Enerji səmərəli kənd təsərrüfatı avadanlıq və texnologiyalarının alınması</p>	<p>G.46.6 1; N.77.3 1/4661 0; 77310</p> <p>Kənd təsərrüfatı maşın və avadanlıqlarının modernizasiyası enerji səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Yanacaq səmərəli m�h�rrikl�rl�, optimallaşdırılmış ötürmə sistemləri ilə və dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyaları ilə təchiz edilmiş müasir traktorlardan v� bi�icil�rd�n istifadə yanacaq istehlakını v� emissiyaları minimuma endirir. Irriqasiya, ventilyasiya v� digər kənd təsərrüfatı prosesləri �c�n enerji səmərəli nasoslar v� mühərriklər elektrik enerjisi istehlakını azaldır. GPS ilə idarə olunan maşınlar, dəyişən dərəcədə tətbiq v� məhsul izləmə kimi dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyaları girişlərin istifadəsini optimallaşdırır və enerji israfını azaldır. Bu irəliləyişlər əməliyyat xərclərini aşağı salır və kənd təsərrüfatı əməliyyatlarının ətraf mühitin dayanıqlılığına kömək edir. Enerji Effektivliyi Xidmətləri Müqavilələri təşkilatların enerji qənaətini artıran təkmilləşdirmələri ilkin xərclər olmadan həyata keçirməsinə imkan verir, vergi kreditləri, yaxud g�z�ştler kimi stimullaşdırıcı tədbirlər isə enerji səmərəli avadanlığın satın alınması və quraşdırılmasının bir hissə xərclərini qarşılayır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin �n yüksək sinfinə aid olmalıdır. 	<p>Enerji etiketi A, B və ya digər təsnifat sxemləri altında ekvivalent performansla malik məhsullar.</p>	
--	--	---	--	---	---	--

9.4.3. Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi

Cədvəl 3. Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
DAYANIQLI SU İDARƏTİMƏSİ	Suyun toplanması, saxlanması və paylanması	Su saxlanıcı	E36.0.0/36000	Effektiv toplama, saxlama və paylama sistemlərinin qəbul edilməsi. Yağış suyundan istifadə və boz suyun təkrar istifadəsi.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bütöv və dayanıqlı resurs idarəçiliyini təmin etməklə suyun idarə edilməsi üzrə ölkə qanunvericiliyinə uyğun praktikaların tətbiqi və inteqrasiya olunmuş Su Resurslarının İdarə Edilməsi prinsiplərinə uyğunluq təmin edilməlidir; Milli standartlardan istifadə edərək su izi müntəzəm qiymətləndirilməli və idarə edilməli, sudan istifadənin səmərəliliyində yaxşılaşdırma sahələri müəyyən edilməlidir; Enerji istehlakını azaltmaq üçün qabaqcıl, enerji səmərəli nasoslar və daşınma sistemlərindən istifadə edilməlidir; Su saxlanması və paylanması üçün bərpa olunan enerji mənbələrinin (günəş, külək və s.) inteqrasiyası ilə yanaşı, qabaqcıl enerji səmərəli sistemlərin istifadəsi, aşağı karbon texnologiyalarına uyğunluğu təmin edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Qlobal Su Tərəfdaşlığının (QST) inteqrasiya olunmuş Su Resurslarının İdarə Edilməsi (ISRİE) prinsiplərinə riayət etmək ; Su idarəetməsi ilə bağlı ƏKTT-nin təlimatlarını tətbiq etmək ; ISO 14046 standartından istifadə edərək sudan istifadənin səmərəliliyinin yaxşılaşdırılması üçün sahələri müəyyənləşdirərək su izlərini müntəzəm qiymətləndirmək və idarə etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Su anbarlarının inşası və ya genişləndirilməsi zamanı yerli ekosistemlərə və bioloji müxtəlifliyə minimum müdaxilə olunmasını təmin etmək, yaxud Saxlanılan suyun çirklənməsinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək, bunun aşağı axın ekosistemlərinə ziyan vermədiyinə əmin olmaq, yaxud Su anbarı və paylanma proseslərinin karbon izini azaltmaq üçün enerji səmərəli sistemlərdən istifadə etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək; Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Suyun paylanması	E36.0.0/36000	Suyun toplanması və paylanması: ISO 50001-ə uyğunluq; Suyun toplanması və paylanması proseslərinin, o cümlədən nasos və sızma aşkərmə sistemlərinin enerji səmərəliliyini optimallaşdırmaq üçün ISO 50001-ə uyğun enerji idarəetmə sisteminin tətbiqi	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyar cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> İnfrastruktur Sızma İndeksindən istifadə etməklə hesablanan sızma səviyyəsinin 1.5-dən aşağı olması təmin edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> ƏKTT-nin su resurslarının idarə edilməsinə dair təlimatlarına əməl etmək; Su resurslarının idarə edilməsi proseslərində enerjiden səmərəli istifadəni təmin edən enerji idarəetmə sistemini yaratmaq, həyata keçirmək, saxlamaq və təkmilləşdirmək üçün ISO 50001 standartlarını tətbiq etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Su itkilərini minimallaşdırmaq və sızma səviyyələrini azaltmaqla sistemin dayanıqlılığını təmin etmək, ISI hədlərinə riayət etmək; yaxud Enerji idarəetmə standartlarını tətbiq edərək su paylanma sistemlərində enerji istehlakını azaltmaq; yaxud Təbii mənbələrdən həddindən artıq hasilatdan yayınmaq və akvatik ekosistemləri qorumaq

			<p>Suyun səmərəliliyi və konservasiyası: ISO 50001 çərçivəsi: Suyun emalı və paylanması proseslərində enerji qənaətini artırmaq üçün ISO 50001 standartlarının qəbul edilməsi, resurs səmərəliliyini və dayanıqlılığını təşviq etmək.</p> <p>İnfrastruktur Sızma İndeksi (ISI) su paylama sistemlərinin sızma baxımından performansını ölçür. 1.5-dən aşağı ISI sızmalara görə minimal su itkisi ilə yüksək səmərəli sistemlərin göstəricisidir, bu da həm suyun qorunmasını, həm də sistemin dayanıqlılığını təmin edir.</p>		<p>məqsədlə su paylamasının düzgün idarə olunmasını təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	---

		<p>Su emalı obyekt-ləri</p>	<p>E36.0.0/ 36000</p>	<p>Membran filtrasiyasından istifadə, ultrabənövşəyi dezinfeksiya, tullantı sularının dayanıqlı təmizlənməsi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcməli suyun keyfiyyəti üzrə milli standartlara uyğunluq təmin edilməlidir; • Bütün suyun təmizlənməsi proseslərində Azərbaycan Respublikasının icməli suyun keyfiyyəti üzrə milli standartlarına riayət olunması, ictimai istifadə üçün təhlükəsiz və təmiz su təmin edilməlidir; • AZS 929:2023 Suyun keyfiyyət standartı tətbiq edilməlidir; • Enerji idarəetmə sisteminin effektiv işlədiyini təmin etmək üçün mütəmadi audit və qiymətləndirmələr aparılmalı, enerji səmərəliliyini artırmaq məqsədilə davamlı təkmilləşdirmələr həyata keçirilməlidir; • İcməli suyun ən yüksək keyfiyyətini təmin etmək üçün suyun təmizlənməsi müəssisələrində müasir texnologiyalardan istifadə edilməlidir; • Su təmizlənməsi üçün xalis enerji istehlakı standartlarını tətbiq etmək, istehlakın emal olunan suyun hər kubmetri (m³) üçün 0.5 kVtsaat-dan aşağı olması təmin edilməlidir; • 10,000 əhali ekvivalentindən (ə.e.) az olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 35 kVtsaat-dan az olması təmin edilməlidir; • 100,000 ə.e.-dən çox olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 20 kVtsaat-dan az olması təmin edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suyun təmizlənməsi üçün xalis enerji istehlakı standartlarını tətbiq etmək, istehlakın emal olunan suyun hər kubmetri (m³) üçün 0.5 kVtsaat-dan aşağı olmasını təmin etmək; • 10,000 əhali ekvivalentindən (p.e.) az olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 35 kVtsaat-dan az olmasını təmin etmək; • 100,000 p.e.-dən çox olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 20 kVtsaat-dan az olmasını təmin etmək; • Sudan təkrar istifadəni artırmaq və emal müddətini və xərclərini azaltmaq üçün MBR texnologiyasını qəbul etmək, müəssisənin həm yerli, həm də beynəlxalq axın keyfiyyəti standartlarına uyğun olmasını təmin etmək; • İcməli suyun keyfiyyəti üzrə ÜST-ün Təlimatları (https://www.who.int/publications/i/item/9789240045064); • EEA Şəhər Tullantı Sularının Emalı Direktivi; • İcməli su və çirkab su xidmətləri ilə bağlı fəaliyyətlər üzrə ISO 24512 tətbiqi; ISO 14001 Ətraf Mühitin İdarə Edilməsi; ISO 50001 Enerji Menecmenti. 	<p>ƏDZV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kimyəvi çirklənmənin qarşısını almaq məqsədilə axın boşaldılması üçün sərt standartlara riayət etmək, ətrafdakı su hövzələrinə zərər verməmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	------------------------------------	---------------------------	---	---	---	---

Suyun monitorinqi	Ağıllı şəbəkə və erkən xəbərdarlıq sistemləri - SMART	E36.0.0; J62.0/3 6000; 620	<p>SMART Monitorinq Sistemləri: Suyun keyfiyyəti, axın sürətləri və digər vacib parametrləri davamlı izləmək üçün müasir sensorlar və məlumat qeydiyyatçıları quraşdırmaq. Su idarəçiliyi üçün istifadə edilə bilən məlumatlar təqdim edərək məlumatları real vaxtda toplamaq və analiz etmək üçün buludəsaslı platformalardan istifadə etmək</p> <p>Erkən Xəbərdarlıq Sistemləri: Su ilə əlaqəli fəlakətləri aşkar etmək və proqnozlaşdırmaq üçün meteoroloji və hidrologiya monitorinq avadanlıqlarından istifadə. Təcili təhlükələrə vaxtında reaksiya üçün xəbərdarlıq sistemlərinin icma xəbərdarlıq mexanizmlərinə inteqrasiyası</p>	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:		<p>ƏDZV: Təbii hidrologiya tsiklləri və yerli biomüxtəlifliyə müdaxilə etməyən məlumat toplama və monitorinq sistemlərini tətbiq etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işəqəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Suyun keyfiyyəti və/və ya kəmiyyətinin monitorinqi prosesləri	E36.0.0/ 36000	<p>Müxtəlif su keyfiyyəti parametrlərini, məsələn, pH, bulanıqlıq, həll olunmuş oksigen və çirkləndirici səviyyələri davamlı olaraq ölçmək üçün müasir sensor və məlumat loqerlərindən istifadə etmək. Müxtəlif sektorlarda suyun miqdarı və istifadə nümunələrini izləmək üçün axın ölçən cihazlar və digər avadanlıqlar quraşdırmaq.</p>	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:		<p>ƏDZV: Suyun keyfiyyəti və miqdarının monitorinqi cihazlarını quraşdırarkən yerli ekosistemlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işəqəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

			<p>Dəqiq və etibarlı məlumat toplanmasını təmin etmək üçün monitoring avadanlıqlarını mütəmadi yoxlamaq və nəzərdən keçirmək.</p> <p>Qabaqcıl təcrübələrin tətbiq edildiyinə əmin olmaq üçün ətraf mühit və su keyfiyyəti idarəçiliyi üçün ISO standartlarını tətbiq etmək. Proaktiv qərar qəbul etmə və vaxtında müdaxilələri asanlaşdırmaq üçün real vaxt məlumat analizi alətlərini inteqrasiya etmək.</p>	<p>əhatəli monitoring sistemlərini inkişaf etdirməlidir və saxlamalıdır;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su idarəçiliyi və monitoring sistemlərinin effektivliyini və səmərəliliyini təmin etmək üçün dövri audit və qiymətləndirmələr aparılmalıdır. 		
Su idarəçiliyi	İrriqasiya/suvarma	A1.6.1; E36.0.0/0161; 36000	<p>Sudan istifadədə əhəmiyyətli yaxşılaşma göstərən damcısuvurma, çiləmə-suvurma sistemləri, yeraltısuvurma və digər müasir suvarma texnologiyalarından istifadə etmək</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suyun istifadəsini ənənəvi sistemlərlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıraraq yüksək su istifadəsi səmərəliliyinə malik suvarma sistemlərindən istifadə edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ölkədə mövcud avadanlıqlar üçün enerji səmərəliliyi dərəcələrinin ilk 25 faizlik sırasına daxil olan enerji səmərəli suvarma sistemlərindən istifadə etmək; • ISO 46001:2019 Su Səmərəliliyini İdarəetmə Sistemlərinin və ISO 14046:2014 Su izi - Prinsiplər, Tələblər və Təlimatların tətbiqi. 	<p>ƏDZV: Su resurslarının həddindən artıq hasilatından yayınmaq, suvarma təcrübələrinin yeraltı, yaxud səthi su mənbələrinin mövcudluğuna mənfi təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işəqəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Quraqlıq və sel idarəçiliyi</p>	<p>E36.0.0; F42.9.1; F42.2.1/ 36000; 42210; 42910</p>	<p>Risk xəritələşdirməsi, fəvqəladə reaksiya strategiyaları və uzunmüddətli mitiqasiya tədbirlərini əhatə edən hərtərəfli planlar hazırlamaq.</p> <p>Real vaxtda məlumat və proqnoz analitikası təqdim etmək üçün peykəsaslı uzaqdan izləmə, hava radarı və iqlim modelçiliyi kimi texnologiyalardan istifadə etmək. Bu sistemləri yerli icma xəbərdarlıq şəbəkələrinə inteqrasiya edərək xəbərdarlıqların geniş yayılmasını təmin etmək.</p> <p>Davamlı məlumat toplamaq üçün avtomatlaşdırılmış hava stansiyaları, çayölçmə cihazları və digər monitorinq avadanlıqlarından istifadə etmək. Bu məlumatları analiz edərək meyilləri, anomaliyaları aşkar etmək və potensial sel, yaxud quraqlıq hadisələri üçün xəbərdarlıqları aktivləşdirmək.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimai səhiyyəni, ətraf mühiti qorumağa və ekoloji və hidrometeoroloji təhlükəsizliyi təmin etməyə yönəlmiş qayda və standartlara riayət edilməlidir; • Quraqlıq və sel riskinin səmərəli qiymətləndirilməsi və idarə olunması planları hazırlanmalı və tətbiq edilməlidir. Bu planlar mütəmadi olaraq yeni məlumatlar və yaranan risklər əsasında nəzərdən keçirilməli və yenilənməlidir; • İqlim dəyişikliklərinin təsirlərinə uyğunlaşmaq və iqlimlə bağlı təhlükələrə reaksiya vermək üçün dəqiq, vaxtında və effektiv hava, iqlim və insan mərkəzli erkən xəbərdarlıq sistemləri qəbul edilməlidir; • İqlim dəyişikliklərini və su səviyyələrindəki dəyişiklikləri izləmək üçün davamlı monitorinq və məlumat toplama həyata keçirilməli, idarəetmə planlarına vaxtında yeniləmələr və düzəlişlər edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hidrometeoroloji təhlükələri izləmək və idarə etmək üçün Dünya Meteoroloji Təşkilatı (DMT) və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (ƏMP) kimi təşkilatların təlimatlarına riayət etmək; • BMT-nin Ətraf Mühit Proqramında (ƏMP) təsvir olunan adaptasiya maliyyəsi tələbləri və investisiya prioritetlərinə uyğunlaşmaq. 	<p>ƏDZV: Səldən müdafiə və quraqlıq idarəetmə sistemlərinin ətrafdakı ekosistemlərə və yerli biomüxtəlifliyə mənfi təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işəqəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---	--	--	--	--

		<p>Şəhər drenaj/kanalizasiya obyektlərinin inşası, fəaliyyəti və renovasiyası</p>	<p>E36.0.0; F42.9.1; F42.2.1</p>	<p>Performansı və ətraf mühitə təsirini artırmaq üçün təbiətəsaslı həllərin tətbiqi, mövcud sistemlərin yenidən qurulması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enerji istehlakını azaltmaq üçün enerji effektivli nasoslar və aşağı karbon texnologiyaları ilə enerji səmərəli infrastruktur təmin edilməlidir; • Suyun saxlanması və sel mitiqasiyası üçün bataqlıqların və yaşıllıqların salınması kimi təbiət əsaslı həllər istifadə edilməlidir; • Dayanıqlılığı artırmaqla həm sel, həm də quraqlığı idarə etmək üçün sel müdafiəsi infrastrukturunu və sistemləri inkişaf etdirilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tikinti Sənayesi Tədqiqat və Məlumat Assosiasiyası tərəfindən Dayanıqlı Şəhər Kanalizasiya/Drenaj Sistemlərini (DŞKDS) qəbul etmək; • Dayanıqlı Şəhər İnkişafı üçün BMT canlı təbiət təlimatları; • ISO 24536:2019 içməli su təchizatı, tullantı suları və yağış suları sistemləri ilə bağlı xidmət fəaliyyətlərinin tətbiqi — Fırtına suyunun idarə edilməsi — şəhər ərazilərində yağış sularının idarə olunması üçün təlimatlar. 	<p>ƏDZV: Tikintinin yerli su hövzələrinə əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurmadığından, yaxud yaşayış mühitinin məhv olmasına səbəb olmadığından əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadə və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işqəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	---	--	--

9.4.4. Çirklənmənin qarşısının alınması

Cədvəl 4. Çirklənmənin qarşısının alınması üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Tövsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
Çirklənmənin qarşısının alınması	Havanın keyfiyyəti	Sənaye sahələrində, təkrar emal müəssisələrində havanın çirklənməsinin qarşısının alınması	C19.2; C20.2; C22.2; E38.2; E38.3/1 9200; 20200; 222; 382; 383	<ul style="list-style-type: none"> Çirklənməni əhəmiyyətli dərəcədə azaldacaq mövcud ən yaxşı vasitələrə (ƏYV) keçid etmək. Hissəcikləri tutmaq üçün qabaqcıl filtrasiya sistemlərinin quraşdırılması. Qeyri-sabit emissiyaların qarşısını almaq üçün dövrü sistemlərin tətbiqi. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zərərli emissiyaların, məsələn, dispers toz hissəciklərinin (PM), azot oksidlərinin (NOx) və uçucu üzvi birləşmələrin azaldılması təmin edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Al Sənaye Emissiyaları Direktivi (2010/75/EU) tərəfindən müəyyən edilmiş emissiya həddini aşmamaq; Fəaliyyətlərin, Al-nin hava çirklənməsinin sağlamlığa təsirini 55 faizdən çox azaltmağı hədəfləyən 2030-cu il məqsədinə uyğun olduğunu təmin etmək, bunun üçün mövcud ən yaxşı vasitələrdən (ƏYV) və digər hava monitoring tədbirlərindən istifadə etmək (Al "Hava, Su və Torpaq üçün Sıfır Çirklənməyə Doğru" Fəaliyyət Planı); Fəaliyyətlərin ÜST-ün havanın keyfiyyəti təlimatlarına uyğunluğunu təmin etmək, bunun üçün hissəciklərlə əlaqəli zərərli sağlamlıq təsirlərinin azaldılmasını təmin etmək məqsədilə illik orta göstərici olaraq PM10 səviyyələri 15 µg/m³-dən aşağı, PM2.5 səviyyələri isə 5 µg/m³-dən aşağı saxlanılmalıdır; Avropa İqtisadi Komissiyası (AİK) CLRTAP və onun protokolları, xüsusilə Qotenburq Protokolu çərçivəsində öhdəliklərə riayət olunmasını təmin etmək. Bu, kükürd dioksidi, azot oksidləri, uçucu üzvi birləşmələr və hissəciklərin sənaye emissiyalarının azaldılmasını əhatə edir (UNECE Uzunmüddətli Transsərhəd Havanın Çirklənməsi üzrə Konvensiyası). 	<p>ƏDZV:</p> <p>Emissiyaların azaldılması texnologiyalarının su, yaxud torpaq çirklənməsinin artması kimi digər ətraf mühit zərərlərinə səbəb olmamasını təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və təhlükəsizliyə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq; Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi; Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Kənd təsərrüfatı sektorunda çirklənmənin azaldılması	A1.6.1; A1.6.2/ 0161; 01620	İnkişaf etmiş kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi, heyvanların bəslənməsi, heyvanların saxlanması, gübrə saxlama və yayma, eləcə də ammonyak emissiyalarını azaltmaq üçün üzvi gübrələrdən istifadə.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatında çirklənmənin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasını təmin etməli olan dəqiq əkinçilik texnikaları və inteqrasiya olunmuş pestisid idarəetmə (LOPIO) metodları tətbiq edilməlidir; 	<ul style="list-style-type: none"> ƏKTT-nin Pestisidlərin İdarə Edilməsi üzrə Beynəlxalq Davranış Kodeksinə uyğunluğu təmin etmək. Bu kodeks pestisidlərin həyat dövrü boyunca risklərin azaldılmasını önə çəkir. Fəaliyyətlər təhlükəsiz pestisid istifadəsini təşviq etməli, yüksək dərəcədə təhlükəli pestisidlərin istifadəsindən çəkinməli və ətraf mühit və sağlamlıq risklərini minimuma endirmək üçün İnteqrasiyalı Zıyanverici İdarəetmə (IPM) strategiyalarını qəbul etməlidir); BMT-nin AİK-nin kənd təsərrüfatı 	<p>ƏDZV:</p> <p>Kənd təsərrüfatı axıntılarının su hövzələrini çirkləndirməsinin qarşısını almaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və təhlükəsizliyə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq;

				<ul style="list-style-type: none"> • Ammonyak emissiyalarını azaltmaq üçün qabaqcıl kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi/keçidi təmin edilməlidir. 	<p>mənbələrindən ammonyak emissiyalarının qarşısının alınması və azaldılması ilə bağlı Təlimat sənədində müəyyən edilmiş metodları qəbul etmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2030-cu ilə qədər qida maddələrinin itkilərinin və kimyəvi pestisidlərin istifadəsinin 50 faiz azalmasına, həmçinin kənd təsərrüfatı axıntılarından su və torpaq çirklənməsinin qarşısının alınmasına töhfə vermək (Aİ "Hava, Su və Torpaq üçün Sıfır Çirklənməyə Doğru" Fəaliyyət Planı). 	<ul style="list-style-type: none"> • Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi; • Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Enerji sektorunda çirklənmənin azaldılması	D35.1.1 ; D35.2; D35.3/3 5110; 352; 35300	Hava çirkləndiricilərinin, məsələn, NOx, SOx və hissəciklərin miqdarını minimuma endirmək üçün külək, günəş, hidro və geoenerji kimi daha təmiz enerji mənbələrinin inkişafını və istifadəsini prioritetləşdirmək.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enerji istehsalı, yaxud paylanma obyektlərində enerji istehlakını baza səviyyələri ilə müqayisədə azı 20 faiz azaltmaq kimi enerji səmərəliliyi standartlarına uyğunluğu təmin edilməlidir; • NOx, SOx və PM üzrə emissiyaları azı 20 faiz azaldılmalıdır; • İstehsal olunan enerjinin karbon intensivliyinin qlobal qabaqcıl təcrübələrə uyğun olaraq 100 gCO₂/kVtsaat-dan aşağı olmasını təmin edilməlidir; • İstehsal olunan hər vahid məhsul üzrə kVtsaat ilə ölçülən enerji istehsalı, yaxud istehlakında azı 20 faiz enerji səmərəliliyi artımına nail olunmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • NOx, SOx və hissəciklər (PM10) üzrə emissiyaları ən azı 20 faiz azaltmaq. • Qlobal qabaqcıl təcrübələrə uyğun olaraq istehsal olunan enerjinin karbon intensivliyinin 100 gCO₂/kVtsaat-dan aşağı olmasını təmin etmək.; • Enerji istehsalı, yaxud istehlakında kilovat-saat (kVtsaat) ilə ölçülən hər məhsul vahidi üçün ən azı 20 faiz enerji səmərəliliyi artımına nail olmaq; • Davamlı Üzvi Çirkləndiricilər (DÜÇ-lər) üzrə Stokholm Konvensiyasına uyğunluğu təmin etmək; • 2030-cu ilə qədər NOx, SOx və PM10 kimi zərərli hava emissiyalarının 50 faiz azalmasına və enerji istehsalında POP-lar kimi təhlükəli çirkləndiricilərin aradan qaldırılmasına töhfə vermək. 	<p>ƏDZV: Bərpa olunan enerji layihələrinin yerli ekosistemlərə mənfi təsir etməməsini təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi; • Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Şəhəryanı ərazilərdə tox çirklənməsi probleminin hərtərəfli azaldılması	F41.1; F42.1.1; F43.1.1; F43.2.1/ 41100; 42110; 43111; 4321	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni binalarda və yenidənqurma layihələrində enerji səmərəli materiallardan və sistemlərdən istifadə etmək; • Hava çirklənməsini azaltmaq və toz qarşısında təbii maneələr yaratmaq üçün yaşıl damlar, yaşıl divarlar və şəhər yaşıl sahələri hazırlamaq; • Havadakı hissəciklərin miqdarını minimuma endirmək üçün tikinti sahələrini müntəzəm olaraq sulamaq və 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enerji istehlakının və İEYQ emissiyalarının əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan binalar üçün qanunvericiliyə və enerji səmərəliliyi standartlarına uyğunluq təmin edilməlidir; • Karbon tutma və hissəciklərin azalması vasitəsilə hava keyfiyyətini 	<ul style="list-style-type: none"> • Şəhər ərazilərində illik orta göstərici olaraq baza ili ilə müqayisədə havadakı hissəciklərin (PM10 və PM2.5) konsentrasiyasının 50 faiz azalmasına nail olmaq (Aİ Taksonomiya); • Milli hava keyfiyyəti qaydalarına uyğun olaraq, PM10 üçün maksimum 50 µg/m³ və PM2.5 üçün 25 µg/m³-ə riayət edilməsini təmin etmək üçün davamlı hava keyfiyyəti monitorinqini həyata keçirmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enerji səmərəli texnologiyaların tətbiqinin zərərli maddələrin buraxılmasına və istifadə olunan tikinti materiallarının ətraf mühitə təsirinə artmasına səbəb olmamasını təmin etmək; və (və ya) • Yaşıl infrastrukturların yaradılması və saxlanması prosesində yerli ekosistemlərə zərər verə biləcək zərərli pestisidlərin, yaxud təcrübələrin istifadə edilməməsini təmin etmək, və (və ya)

			<p>toz bağlayıcılarından istifadə etmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrinin ətrafında tozu məhdudlaşdırmaq üçün hasarlar, yaxud torlar kimi fiziki maneələr quraşdırmaq; • Hava keyfiyyəti standartlarına uyğunluğu təmin etmək üçün toz monitorinq sistemlərini tətbiq etmək. 	<p>yaxşılaşdıran yaşıl şəhər infrastrukturunu tətbiq edilməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində havadakı hissəciklərin (PM10 səviyyəsinin müəyyən edilmiş ekoloji həddən aşağı saxlanması və s.) əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan tozun qarşısını alma metodlarından istifadə edilməlidir; • Şəhər ərazilərində illik orta göstərici olaraq baza ili ilə müqayisədə havadakı hissəciklərin (PM10 və PM2.5) konsentrasiyasının 50 faiz azalmasına nail olunmalıdır; • Milli hava keyfiyyəti qaydalarına uyğun olaraq PM10 üçün maksimum 50 µg/m³ və PM2.5 üçün 25 µg/m³-ə riayət edilməsini təmin etmək üçün davamlı hava keyfiyyəti monitorinqi həyata keçirməlidir. 		<ul style="list-style-type: none"> • Tozun qarşısını alma metodlarının su israfına, yaxud yerli su hövzələrinin çirklənməsinə səbəb olmamasını təmin etmək və (və ya) • Enerji səmərəli məhsullar üçün xammalın həddindən artıq hasilatı kimi ətraf mühitə əhəmiyyətli mənfi təsirlərə səbəb ola biləcək istənilən təcrübədən yayınmaq. Ətraf mühiti zədələyə və yerli əhali üçün sağlamlıq riski yarada biləcək kimyəvi toz bağlayıcılardan istifadə etməmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərini tətbiq; • Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Torpağın keyfiyyəti	Torpağın bərpası, sağlamlaşdırılması və təmizlənməsi	E39.0.0 /3900	<ul style="list-style-type: none"> • Çirklənmiş torpaqlar üçün torpaq yuyulması və termal desorbsiya tətbiq etmək; • Torpağın effektiv və dayanıqlı bərpasını təmin etmək üçün bioremediasiya və fito-remediasiya metodlarından istifadə etmək; • ISO 18504-ə uyğunluq: Torpağın keyfiyyəti – dayanıqlı sağlamlaşdırma; • Torpaqdan ağır metalların çıxarılması üçün hiperakkumulyator bitkiləri ekmək. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deqradasiyaya məruz qalmış torpaq sahələrinin bərpası, yaxud reabilitasiyasına yönəlməli fəaliyyətlərə investisiya edilməlidir; • Torpaq çirkləndirici maddələrinin (ağır metallar, karbohidrogenlər və s.) səviyyəsini təhlükəsiz torpaq istifadəsi üçün yerli tənzimləyici standartlardan aşağı səviyyəyə qədər azaldılmalıdır; • Torpağın strukturu və suyun saxlanması qabiliyyətində irəliləyişlər nümayiş etdirərək, torpağın münbitliyini artırmaq və eroziyanı azaltmaq üçün 	<ul style="list-style-type: none"> • Deqradasiyaya məruz qalmış torpaq sahələrinin ən azı 70 faizinin bərpasını, yaxud sağlamlaşdırılmasını həyata keçirmək, bu, torpağın çirklənməsinin azalması, yaxud torpaq sağlamlığı göstəricilərinin, məsələn, üzvi karbon tərkibi, qida səviyyələrinin yaxşılaşması ilə ölçülür; • Torpaq çirkləndirici maddələrinin, məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlərin səviyyəsini təhlükəsiz standartlardan aşağı səviyyəyə qədər azaltmaq; • Torpağın münbitliyini artırmaq və eroziyanı azaltmaq üçün bioremediasiya, fito-remediasiya, yaxud torpaq sabitləşdirmə metodlarını tətbiq etmək və torpaq strukturunda və suyun saxlanması potensialında ən azı 30 faiz təkmilləşməyə nail olmaq. 	<p>ƏDZV:</p> <p>Təmizləmə fəaliyyəti zamanı yerli ekosistemlərin pozulmasından çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərini tətbiq; • Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək;

				bioremediasiya, fito-remediasiya, yaxud torpaq sabitləşdirmə metodları tətbiq edilməlidir.		<ul style="list-style-type: none"> Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Torpağın mühafizəsi	E39.0.0 /3900	<ul style="list-style-type: none"> Kontur əkinçiliyi və terraslaşdırmadan istifadə edərək torpaq eroziyasının qarşısını almaq; Torpağın strukturunu və münbitliyini qorumaq üçün örtük bitkiləri əkmək; Torpaq deqradasiyası və səhralaşmaya qarşı mübarizə üçün qabaqcıl təcrübələrin yaradılması üzrə ISO 14055-1: Ətraf mühitin idarə edilməsi - Təlimatlarının tətbiqi. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Torpağın deqradasiyasının qarşısını almaq üçün eroziya nəzarət tədbirləri həyata keçirilməlidir; Hər hektara tonlarla çöküntü itkisi ilə ölçüldüyü kimi, baza ili ilə müqayisədə eroziyanın azalmasına səbəb olan torpağın qorunması tədbirləri tətbiq edilməlidir; Meşələrin bərpası, salınması və aqromeşə sistemləri kimi tədbirlərlə torpağın üzvi karbon tərkibi artırılmalıdır; Torpağın çirklənməsini minimuma endirən təcrübələr tətbiq edilməlidir və çirkləndirici səviyyələrin (ağır metallar, karbohidrogenlər və s.) kənd təsərrüfatı, yaxud təbii torpaq istifadəsi üçün milli ekoloji təhlükəsizlik hədlərindən aşağı olması təmin edilməlidir; Torpaq sıxılmasını azaltmalı və suyun infiltrasiya dərəcələrini yaxşılaşdırmaqla torpaq strukturunu saxlamalı, yaxud təkmilləşdirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Hər hektara tonlarla çöküntü itkisi ilə ölçüldüyü kimi, baza ili ilə müqayisədə eroziyanın ən azı 50 faiz azalmasına səbəb olan torpaq qoruma tədbirlərini həyata keçirmək (Aİ Torpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsi); Meşələrin bərpası, salınması və aqromeşə sistemləri kimi xüsusi tədbirlərlə 5 il ərzində torpağın üzvi karbon tərkibini ən azı 10 faiz artırmaq. (Aİ Torpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsindən əxz edilmişdir); Torpağın çirklənməsini minimuma endirən təcrübələri tətbiq etmək və çirkləndirici səviyyələrin, məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlərin kənd təsərrüfatı, yaxud təbii torpaq istifadəsi üçün milli ekoloji təhlükəsizlik hədlərindən aşağı olmasını təmin etmək. (Aİ Torpaq Strategiyası və Aİ Ətraf Mühit Tənzimləmələrindən, BMT Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (ƏKTT) Torpağın Çirklənməsi ilə bağlı Təlimatlarından əxz edilmişdir); Sıxılmanı azaltmaq və suyun infiltrasiya dərəcələrini ən azı 20 faiz yaxşılaşdırmaqla torpaq strukturunu saxlamaq, yaxud təkmilləşdirmək (Aİ Torpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsi). 	<p>ƏDZV:</p> <p>Torpağın qorunması tədbirlərinin kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının azalmasına səbəb olmamasını təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq; Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi; Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

9.4.5. Yaşıl nəqliyyat

Cədvəl 5. Yaşıl nəqliyyat üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV Prinsipləri və MST
Yaşıl nəqliyyat	İctimai nəqliyyat	Dəmir yolunda sərnişindəşmə	H.49.10/9100	<p>Sıfır birbaşa emissiyalı sərnişin dəmir yolu nəqliyyatı, məsələn, elektriklişdirilmiş dəmir yolları, metro, tramvay, trolleybus və funikulyorların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və idarə edilməsi;</p> <p>Enerji istehlakını azaltmaq üçün dəmir yolu infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi və regenerativ əyləc sistemlərinin inteqrasiyası;</p> <p>Dəmir yolu nəqliyyatının (şəhər və şəhərlərarası) inkişafı və genişləndirilməsi, kütləvi dəmir yolu tranziti və qidalandırıcı nəqliyyat növlərinin və intermodal vasitələrin inkişafını birləşdirən inteqrasiya olunmuş Şəhər İctimai Nəqliyyat yanaşması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əvvəlki enerji sərfiyyatı ilə müqayisədə enerji səmərəliliyi sahəsində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edilməlidir; • Dəmir yolu xətlərinin elektriklişdirilməsi təmin edilməlidir; • Regenerativ əyləc sistemləri tətbiq edilməlidir; • Qatarlar və sərnişin vaqonları fəaliyyət zamanı birbaşa CO2 emissiya etməməlidir; • Qatarlar və sərnişin vaqonları lazımı infraqururla təchiz olunmuş dəmir yollarında birbaşa CO2 emissiyası olmadan fəaliyyət göstərməli, bu cür infraqururun mövcud olmadığı ərazilərdə isə ənənəvi mühərrikə keçməlidir (bimodal fəaliyyət). 	<p>Cari vəziyyətlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə etmək.</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dəmir yolu infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinin yerli ekosistemlərə və icmalara mənfi təsir göstərməməsinin təmin etmək; • Tikinti və əməliyyatlar zamanı səs kirliliyini azaltmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayırı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
		Elektrik və hidrogenlə işləyən şəhər, şəhərlərarası və kənd sərnişin yol nəqliyyatı	H.49.31; H.49.39/49310; 4939	<p>Sıfır birbaşa emissiyalı yerüstü nəqliyyat, məsələn, sərnişin daşınmasında istifadə olunan kiçikölçülü nəqliyyat vasitələri və avtobusların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və idarə edilməsi. Elektrik avtobusları, hidrogen yanacaq hücrəli avtobuslarının və şarj və</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat vasitələrinin tam elektrikli, yaxud hidrogen yanacaq elementləri ilə işləməlidir; • Enerji istifadəsini optimallaşdırmaq üçün ağıllı şarj infrastrukturunun daxil edilməlidir. 	<p>AI qaydaları ilə müəyyən edilmiş Euro 5, yaxud 6 Standartı, yaxud digər təsnifata görə ekvivalent standart.</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Havanın keyfiyyətinə mənfi təsirlərdən qaçmaq və batareyalar üçün dayanıqlı xammal tədarükünü təmin etmək; • Batareyalar üçün təhlükəsiz utilizasiya və təkrar emal təcrübələrini həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq;

			yanacaq doldurma stansiyaları kimi infrastrukturun yerləşdirilməsi.			<ul style="list-style-type: none"> • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Hibrid və digər şəhər, şəhərlərarası və kənd sərnişin yol nəqliyyatı növləri	H.49.3 1; H.49.3 9/4931 0; 4939	Kiçik ölçülü sərnişin daşınması üçün istifadə olunan və müəyyən texniki meyarlara cavab verən aşağı emissiyalı yerüstü nəqliyyat vasitələrinin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, lizinqi, kirayəsi və istifadəsi. Yanacaq istehlakında və emissiyalarda əhəmiyyətli azalmalar olan hibrid avtobusların və digər nəqliyyat vasitələrinin istifadəsi.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Hibrid minik avtomobillərinin istehsal tarixi 3 ildən çox və mühərrikinin həcmi 2500 kubsantimetrdən çox olmamalıdır; • Ənənəvi nəqliyyat vasitələri ilə müqayisədə ənənəvi vasitələrlə birbaşa CO2 emissiyaları əhəmiyyətli dərəcədə azalmalıdır; • İşəsalma-dayandırma sistemləri kimi enerji səmərəli texnologiyaların inteqrasiyası təmin edilməlidir; • Emissiya standartları Avro Standart Qaydalarına və ya ekvivalent standarta uyğun olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Birbaşa emissiyalar 50 gCO2/km-dən aşağıdır; • A1 qaydaları ilə müəyyən edilmiş Euro 5, yaxud 6 standartı, yaxud fərqli təsnifatla ekvivalent standart; • A1 Təmiz Nəqliyyat Vasitələri Direktivinin anlayışlarına riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hibrid texnologiyalardan istifadənin qalığı yanacaqlardan asılılığın artmasına səbəb olmadığından əmin olmaq; • Resurslardan səmərəli istifadəni təşviq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Şəxsi nəqliyyat	İnsan tərəfindən idarə olunan təkərli nəqliyyat vasitələri və təkərli qurğular	G.46.4 9; G.47.6 4; N.77.2 1/4649 ; 47640; 77210	Aşağıdakıların alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinqi və fəaliyyəti: a. Velosipedlər, o cümlədən əl velosipedləri, monovelosipedlər, üçtəkərlər, uzanma velosipedləri və hüquqi tərifi uyğun gələn digər nəqliyyat vasitələri və onların treylərləri; b. Platformada sürülə bilənlər: Kick-	Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir: Şəxsi hərəkət vasitələrinin hərəkət gücü istifadəçinin fiziki fəaliyyətindən, sıfır emissiyalı mühərrikdən, yaxud sıfır emissiyalı mühərrik ilə fiziki fəaliyyətin birləşməsindən yaranmalıdır.		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstehsalda ekoloji cəhətdən təmiz materiallardan istifadəni təmin etmək və təhlükəsiz velosiped infrastrukturunu təşviq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq;

		skuterlər, ayaq velosipləri, yelləncək scooterlər, skeytbordlar, uzunboardlar və s; c. Əsas məqsədi yürümək olan təkərli ayaqqabılardan fərqli olaraq Roller xizəkləri, roller skeytləri və digər oxşar qurğular, istifadəçinin dövr etməsini təmin etmək məqsədini güdür.			<ul style="list-style-type: none"> • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayır-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Elektrik mühərrikindən istifadə edən platforma əsaslı vasitələr	G.46.4 9; G.47.6 4; N.77.2 1/4649 ; 47640; 77210	Elektrik platforma skeytləri, balans taxtaları, hoverboardlar, seqveylər, elektrik skeytbordlar, tək təkərlər və velosiped, moped, yaxud motosiklet kimi təsnif edilməyən digər oxşar qurğuların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və istifadəsi.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batareyanın istehsalı və atılmasının ətraf mühitə təsirini azaltmaq; • Təhlükəsiz istismarı və infrastrukturunu təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. • Ayır-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Elektrik və hidrogen avtomobilləri, yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələri və elektrik motosikletləri/ mopedləri/ velosiplər	G.45.1 1; G.45.4 0; G.46.4 9; G.47.6 4; N.77.1 1/4511 ; 45400;	Aşağıdakı tələblərə cavab verən motorlu nəqliyyat vasitələrinin alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinçi və istismarı: a) Elektriklə işləyən mopedlər, motosikletlər, üçtəkərlilər, dördtəkərlilər, kvadrimobillər və elektrik dəstəklə velosiplər; b) Yalnız enerji akkumulyatorlarında saxlanılan elektrik enerjisi ilə işləyən və elektrik mühərrikləri, yaxud hidrogenlə işləyən mühərriklər	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:	Nəqliyyat vasitələri üçün Avropa Komissiyasının Dayanıqlı Məhsulların Tənzimləməsi üzrə Ekodizaynı(ESPR) tərəfindən müəyyən edilən Dayanıqlılıq və Dövrüyyə tələbləri.	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batareya materiallarının təkrar emalını və məsuliyyətli seçilməsini təşviq etmək; • Tullantıların düzgün idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq;

		4649; 46640; 77110	vasitəsilə hərəkət edən yüngül yük nəqliyyat vasitələri; c) Tam elektrik, yaxud hidrogenlə işləyən avtomobil, furqon, motosiklet və velosipedlərin istifadəsi.	• Hidrogen avtomobilləri üçün istifadə olunan hidrogen, bərpə olunan enerji ilə elektroliz yolu ilə istehsal olunan yaşıl hidrogen kimi aşağı karbon mənbələrindən gəlməlidir.		• İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Hibrid sərnəşin avtomobilləri və yüngül kommersiya vasitələri	G.45.1 1; N.77.1 1/4511 ; 77110	Aşağıdakıların alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinqi və istismarı: Hibrid daxili yanma/elektrik güc sistemləri ilə işləyən yüngül yük nəqliyyat vasitələri (Hibrid Elektrik Nəqliyyat Vasitələri); Emissiyaları azaldılmış və yanacaq səmərəliliyi artırılmış hibrid avtomobillər və yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələrindən istifadə.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Nəqliyyat vasitələri batareyanın fəaliyyətini və ömrünü optimallaşdırmaq, təhlükəsiz və səmərəli istismarını təmin etmək üçün qabaqcıl batareyaya idarəetmə sistemi ilə təchiz edilməlidir; • İstehsalçılar nəqliyyat vasitələrinin istehsal prosesinin ətraf mühitə təsirini qiymətləndirmək üçün həyat dövrü təhlili (HDT) aparmalı, ənənəvi istehsal təcrübələri ilə müqayisədə ümumi karbon izini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa çalışmalıdır; • Nəqliyyat vasitələri ümumi enerji səmərəliliyini artırmaq üçün enerji səmərəli sistemlərlə təchiz olunmalıdır; • Hibrid minik avtomobillərinin istehsal tarixi 3 ildən çox və mühərrikinin həcmi 2500 kubsantimetrdən çox olmamalıdır.	• Birbaşa emissiyalar 50 gCO₂/km -dən aşağıdır; • Euro 5, yaxud 6 standartı, yaxud AI qaydaları ilə müəyyən edilmiş, yaxud müxtəlif təsnifatlara müvafiq ekvivalent standart; • Sərnəşin avtomobilləri və yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələrinin adaptasiyası layihələri üçün mühərrik həcmi 3000 sm ² -dən çox olmayan nəqliyyat vasitələrinin emissiyaları 95 gCO ₂ /km-dən aşağı olmalıdır.	ƏDZV: • Hibrid avtomobillərin ümumi emissiyaların azaldılması prosesinə töhfə verməsini təmin etmək və tamamilə elektrik avtomobillərə keçid prosesinə maneə yaratmamaq. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Yük daşınması	Dəmir yolu ilə yük daşınması	H.49.2 0/4920	Yük dəmir yolu nəqliyyatının alınması, maliyyələşdirilməsi, lizinqi, icarəsi və istismarı. Fosil yanacaqları, yaxud hər hansı birləşdirilmiş fosil yanacaqlarının daşınması üçün ayrılmış qatar və yük vaqonları uyğun deyildir. Yük dəmir yolu xətlərinin elektriklişdirilməsi, enerji səmərəli lokomotivlərdən	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Qatarların və yük vaqonlarının birbaşa CO ₂ emissiyası sıfır olmalıdır; • Yük dəmir yolu xətləri elektriklişdirilməli, yaxud hidrogenlə işləyən lokomotivlərdən istifadə edilməlidir;	• Sıfır birbaşa emissiyaya (ekzos borusu) malik qatarlar; • Şəhər, şəhərətrafi və şəhərlərarası yerüstü sərnəşin nəqliyyat parkları; • Sıfır birbaşa emissiyaya malik yerüstü nəqliyyat parkları, məsələn,	ƏDZV: • Dəmir yolu infrastrukturunun inkişafı zamanı yerli icmalar və ekosistemlər üçün pozuntuları minimuma endirmək; • Səs-küy və vibrasiya təsirlərini idarə etmək.

			istifadə və ağıllı logistika həllərinin tətbiqi.	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji səmərəli texnologiyalar tətbiq edilməlidir; • Boş gediləri minimuma endirmək və yükləmə amillərini artırmaq məqsədilə əməliyyatları optimallaşdırmaq üçün ağıllı cədvəlləşdirmə, avtomatlaşdırılmış qatar əməliyyatları və yük idarəetməsi kimi rəqəmsal texnologiyalar və avtomatlaşdırılmış sistemlər qəbul edilməlidir. 	yüngül dəmir yolu nəqliyyatı, metro, tramvay, trolleybus və dəmir yolu.	MST: <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Yolüstü yük nəqliyyatı	G.45.19; N.77.12; H.49.41/45190; 4941; 77120	Hibrid, elektrikli və ya hidrogenlə işləyən yük avtomobillərinin tətbiqi və logistika optimallaşdırma texnologiyalarının inteqrasiyası. Malların daşınması üçün istifadə olunan nəqliyyat vasitələrinin alışı, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və istismarı.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Hibrid, elektrikli və ya hidrogenlə işləyən yük avtomobilləri və çatdırılma vasitələrindən istifadə edilməlidir; • Emissiya standartları Avro Standart Qaydalarına və ya ekvivalent standartla uyğun olmalıdır. 	Müxtəlif nəqliyyat vasitəsi kateqoriyaları üçün sıfır birbaşa emissiya intensivliyi limitləri A1 Taksonomiyasına müvafiq olaraq təsvir edilmişdir: Sərnişin avtomobilləri, yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələri, M1 və N1 kateqoriyaları: <ul style="list-style-type: none"> • 2025-ci il 31 dekabr tarixinə qədər: ekzos emissiya intensivliyi maksimum 50 g CO2/km (WLTP) olan nəqliyyat vasitələri. Bu, sıfır ekzos borusu emissiyası olan nəqliyyat vasitələrini, məsələn, elektriki, hidrogeni də əhatə edir; • 2026-cı il 1 yanvar tarixindən etibarən: yalnız 0 g CO2/km (WLTP) emissiya intensivliyinə malik nəqliyyat vasitələri. Ağır Yük Nəqliyyat Vasitələri: N2 və N3 nəqliyyat vasitələri; • Sıfır birbaşa emissiyaya malik ağır yük nəqliyyat vasitələri, 1 g CO2/kVtsaat-dən (yaxud müəyyən N2 nəqliyyat vasitələri üçün 1 g CO2/km-dən) az emissiya edən; • Müəyyən birbaşa CO2 emissiyası bütün eyni alt qrupdakı nəqliyyat vasitələrinin istinad CO2 	ƏDZV: <ul style="list-style-type: none"> • Batareyanın istehsalının və utilizasiyası prosesinin dayanıqlı olmasını təmin etmək; • Yol sıxlığı və çirklənmədə potensial artımları azaltmaq. MST: <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək. 	

					emissiyasının 50 faizindən az olan aşağı emissiyalı ağır yük nəqliyyat vasitələri; L kateqoriyasına daxil olan nəqliyyat vasitələri üçün: • Sıfır ekzos borusu emissiyası olan nəqliyyat vasitələri (hidrogen, yanacaq hücrəsi, elektrik daxil olmaqla).	
Su nəqliyyatı	Sərnişinlər üçün su nəqliyyatı	H.50.1 0; H.50.3 0; N.77.2 1/5010 ; 50300; 77210	Daxili, dəniz, yaxud sahil sularında sərnişin gəmilərinin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti. Sərnişin daşınması üçün elektrik, hidrogenlə işləyən bərələr və qayıqlardan istifadə.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Birbaşa sıfır CO2 emissiyasına malik olmalıdır; • Hibrid və iki yanacaq gəmilərin dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25 faizini sıfır birbaşa (səsboğucu boru vasitəsilə) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud şəbəkəyə qoşulma enerjisindən almalıdır; • Yanacaq istehlakını azaltmaq üçün qabaqcıl korpus dizaynlarını və yüngül materialları tətbiq etməlidir; • Su hövzələrində tullantıların atılmasını azaltmaq üçün göyörtələrdə tullantı idarəetmə sistemləri olmalıdır, o cümlədən istifadə olunmuş su və kanalizasiya tullantıları düzgün emal edilməlidir.	• Hibrid və ikiyanacaq gəmilər, dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25faizini sıfır birbaşa (ekzos borusu) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud şəbəkəyə qoşulma enerjisindən almalıdır; • Beynəlxalq Dəniz Təşkilatının (BDT) tənzimləmələri və emissiya standartları; • Gəmi Enerji Səmərəliliyi İdarəetmə Planının (GESIP) hazırlanması üçün rəhbərlik.	ƏDZV: • Suyun çirklənməsinə yol verməmək və dəniz ekosistemlərini qorumaq; • Bataryaların və yanacaq elementlərinin düzgün utilizasiyasını təmin etmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Yük su nəqliyyatı, liman əməliyyatları və köməkçi fəaliyyətlər üçün gəmilər	H.50.2 0; H.50.4 0; N.77.3 4/5020 ; 5040; 77340	Dənizdə, yaxud sahil sularında yük daşınması üçün nəzərdə tutulmuş və avadanlıqlarla təchiz edilmiş gəmilərin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi (heyət ilə, yaxud heyətsiz) və fəaliyyəti; liman əməliyyatları və köməkçi fəaliyyətlər üçün tələb olunan gəmilər, məsələn, buksirlər, kilektorlar, pilot gəmiləri, xilasetmə gəmiləri və buzqırانlar.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Birbaşa sıfır CO2 emissiyasına malik olmalıdır; • Enerji səmərəli hərəkətli texnologiyalar qəbul edilməlidir; • Liman əməliyyatları zamanı emissiyaları azaltmaq üçün sahil enerjisi sistemlərindən istifadə edilməlidir;	• Yeni gəmilərə investisiya, yalnız birbaşa emissiyaları 95 g CO2e/pkm-dən (biogen CO2 daxil olmaqla) aşağı olan gəmilər uyğun hesab olunur; • Digər daxili su yolları gəmiləri, birbaşa emissiyaları sərnişin kilometrinə (gCO2e/pkm) 50 gCO2e-dən (yaxud sərnişin dəniz milinə (gCO2e/pnm) 92.6 g-dən aşağı olduqda uyğun hesab olunur;	ƏDZV: Dəniz həyatı və suyun keyfiyyətinə mənfi təsirləri azaltmaq. Liman əməliyyatlarında dayanıqlı təcrübələrin tətbiqi. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq;

				<ul style="list-style-type: none"> Hibrid və iki yanacaq gəmilərin dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25 faizini sıfır birbaşa CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan və ya şəbəkəyə qoşulma enerjisindən alınmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Hibrid və iki yanacaq gəmilər dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25 faizini birbaşa (ekzos borusu) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud şəbəkəyə qoşulma enerjisindən alınmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Sənaye və kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələri	Sənaye və kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələri	<p>G.46.6 1;</p> <p>G.46.6 3;</p> <p>G.46.6 9/4661 0;</p> <p>46630;</p> <p>46690</p>	<p>Kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələrinin və xüsusi təyinatlı Qeyri-yolüstü Mobil Maşınların (QYMM) satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti. Bu, yolsuz mühitlərdə xüsusi əməliyyatları yerinə yetirmək üçün nəzərdə tutulmuş geniş çeşiddə avadanlıqları əhatə edir. Məsələn, kənd təsərrüfatı avadanlıqları, məsələn, çiləyicilər; tikinti avadanlıqları, məsələn, qaldırma və daşınma avadanlıqları, torpaq hərəkətini təmin edən maşınlar, mobil kranlar, sənaye yük maşınları; bağıcılıq avadanlıqları, məsələn, otbiçən; bələdiyyə avadanlıqları, məsələn, küçələrin təmizlənməsi və ya qarın təmizlənməsi üçün.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat vasitələri elektrik, yaxud hidrogen yanacaq ilə işləməlidir; ənənəvi modellərlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə edilməlidir; enerji bərpa sistemlərini tətbiq edilməlidir; nəqliyyat vasitələrinin lokal (birbaşa) İEYQ emissiyaları sıfır olmalıdır (elektrik); birbaşa emissiyaları 50 gCO2/km-dən aşağı olan hibrid və digər növ nəqliyyat vasitələrindən istifadə edilməlidir; Gəmilərdəki mühərriklərin ən son tətbiq olunan standartlara uyğun olması təmin edilməlidir. 	<p>Birbaşa emissiyaları 50 gCO2/km-dən aşağı olan hibrid və digər növ nəqliyyat vasitələri.</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat vasitələri, Aİ-nin No582/2011 qaydaları ilə müəyyən edilmiş ən son Euro 5/6 Standartına, yaxud fərqli təsnifatda ekvivalent standartlara uyğundur; SEC maksimum fırlanma momenti - 220 g/kVtsaat və aşağı; Gəmilərdəki mühərriklər, Qeyri-yolüstü Mobil Maşınlar Tənzimləməsi, Aİ Tənzimləməsi No 2016/1628, yaxud fərqli təsnifatda ekvivalent standartın ən son tətbiq olunan standartlarına (hazırda V mərhələ) uyğundur; Ənənəvi modellərlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə edilməlidir. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Batareyaların və yanacaq elementlərinin təhlükəsiz idarə olunmasını və atılmasını təmin etmək; Resurslardan səmərəli istifadəni təşviq etmək və emissiyaları minimuma endirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
İnfrastruktur	Aşağı karbonlu nəqliyyat üçün infrastruktur	<p>F.42.1 1;</p> <p>F.42.1 2;</p> <p>F.42.1 3;</p> <p>H.52.2 1;</p> <p>D.35.1 3;/</p>	<p>Nəqliyyat infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti aşağıdakı hallarda uyğun hesab olunur: 1. Sıfır birbaşa emissiyaları olan nəqliyyat üçün tələb olunan infrastruktur, məsələn, elektrik şarj məntəqələri, akkumulyatorlar, yaxud hidrogen yanacaq doldurma məntəqələri; 2. Dəmiryollarının və yeraltı dəmiryollarının (elektrifikasiyalı</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Elektrik nəqliyyat vasitələri üçün elektrik doldurma məntəqəsi və hidrogen yanacaq doldurma stansiyalarının hazırlanması təmin edilməlidir; 	<p>Yeni və mövcud dəmir yolu infrastrukturuna və əlaqəli alt sistemlərə, xətt yollarının elektrifikasiyası planı olduğu yerlərdə, həmçinin elektrik qatılarının fəaliyyətini təmin etmək üçün lazım olan hallar üzrə yan yollarla bağlı infrastrukturda, yaxud infrastrukturun fəaliyyətə başlanmasından 10 il ərzində sıfır</p>	<p>ƏDZV:</p> <p>İnşaat və fəaliyyət dövründə ətraf mühitə minimal təsiri təmin etmək. Davamlı materialların və təcrübələrin təşviqi.</p> <p>MST:</p>

	35130; 42110; 42120; 4213; 52210	dəmir yolları) inşası; 3. Bu infrastrukturadan istifadə edən nəqliyyat vasitələri müvafiq fəaliyyətlə müəyyən edilmiş texniki tələblərə cavab verdiyi təqdirdə, əsasən, aşağı karbon emissiyalı nəqliyyat üçün istifadə olunan infrastruktur. Fossil yanacaqlarının, qarışıq fossil yanacaqların daşınmasına həsr olunmuş infrastruktur uyğun hesab edilmir.	<ul style="list-style-type: none"> Elektrikləşdirilmiş dəmir yollarının inkişafı təmin edilməlidir; Enerji istifadəsini optimallaşdırmaq üçün ağıllı şəbəkə texnologiyalarının inteqrasiyası təmin edilməlidir. 	tailpipe CO2 emissiyası olan qatarlar tərəfindən istifadəyə uyğun olacağı yerlərdə: infrastruktur, enerji, göyertədə idarəetmə və siqnalizasiya, həmçinin dəmir yolu kənarında idarəetmə və siqnalizasiya alt sistemləri.	<ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Su nəqliyyatı üçün infrastruktur	F.42.9 1; H.52.2 2/ 42910; 52220	Nəqliyyat infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti aşağıdakı hallarda uyğun hesab olunur: 1. Sıfır bərbəşə və aşağı emissiyalı su nəqliyyatı üçün tələb olunan infrastruktur, məsələn, akkumulyatorlar, yaxud hidrogen yanacaqdoldurma avadanlıqları; 2. Sahildən gəmilərə elektrik enerjisinin verilməsi/Alternativ Dəniz Enerjisi (ADE) sisteminin quraşdırılması. Fossil yanacaqları, yaxud qarışıq fossil yanacaqlarının daşınması üçün nəzərdə tutulmuş infrastruktur uyğun hesab edilmir.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Liman əməliyyatlarının və sahil enerji sistemlərinin elektrikləşdirilməsi təmin edilməlidir; Yaşıl logistika mərkəzlərinin və intermodal nəqliyyat həllərinin inkişafı təmin edilməlidir. 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sahil və dəniz mühitində pozuntuları minimuma endirmək. Dayanıqlı tikinti təcrübəsini təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
İctimai piyada və velosiped infrastrukturunu və velosiped proqramları	F.42.9 9/ 42990	Şəxsi hərəkət üçün infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti, o cümlədən piyada və velosipedlər üçün xüsusi infrastruktur (elektrik enerjisi ilə, yaxud elektrik enerjisiz).	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Piyadalar və velosipedlər üçün xüsusi yolların inşası təmin edilməlidir; Elektrik velosipedləri ilə velosiped icarəsi proqramlarının tətbiq edilməlidir. 		<p>ƏDZV</p> <p>İnfrastruktur inkişafının yaşillıq sahələrinə və biomüxtəlifliyə mənfi təsir etməməsini təmin etmək.</p> <p>MST:</p>

						<ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Velosiped parkinq və saxlama obyektləri və avadanlıqları	H.52.2 1/5221 0	Şəxsi və ictimai velosiped parkinq və saxlama obyektlərinin və avadanlıqlarının inşası, quraşdırılması və saxlanması.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Təhlükəsiz və hava şəraitindən qorunan velosiped parkinq obyektlərindən istifadə edilməlidir; • İnşaatda dayanıqlı və uzunmüddətli materiallardan istifadə edilməlidir. 		<p>ƏDZV Ətraf mühitə faydalı materialların və dayanıqlı tikinti təcrübəsindən istifadəni təşviq etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Ağıllı nəqliyyat sistemləri	Ağıllı nəqliyyat xidmətləri və logistika	H.52; G.62.0 / 52; 620	Nəqliyyat və logistika imkanı və səmərəliliyini artıran spesifik avadanlıq və proqram təminatı obyektləri və sistemləri. Məsələn, İKT (ictimai nəqliyyat məlumatları, avtomobil icarəsi proqramları və s.); Anbar İdarəetmə Sistemi (AİS), Nəqliyyat İdarəetmə Sistemləri (NİS), Müəssisə Resurslarının İdarə Edilməsi (MRİE), Liman İcması Sistemi (LİS).	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat axını optimallaşdırılmalı və sıxlığı azaltmaq üçün ağıllı nəqliyyat sistemləri tətbiq edilməlidir; • Effektiv logistika və təchizat zənciri idarəçiliyi üçün real vaxt məlumat analitikasından istifadə edilməlidir; 		<p>ƏDZV:</p> <p>Məlumatların məxfiliyini və təhlükəsizliyini təmin etmək. Enerji səmərəli texnologiyaların və infrastrukturun istifadəsini təşviq etmək.</p> <p>MST:</p>

				Ağıllı nəqliyyat sistemlərinin (ANS) tətbiqi, real vaxtda məlumat analitikası və multimodal nəqliyyat üçün mobil tətbiqlər.	• Multimodal nəqliyyat inteqrasiyası üçün mobil tətbiqlərin inkişafı təmin edilməlidir.		• Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq; • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Nəqliyyat da enerji səmərəliliyi	Yol nəqliyyatında enerji səmərəliliyi	H.49.3 H.49.4	Yüksək yanacaq səmərəliliyi ilə bütün avtomobil növləri üçün ciddi yanacaq qənaət standartlarının tətbiqi. Bütün avtomobillər üçün keçirilən müntəzəm emissiya testləri emissiya standartlarına uyğunluğu təmin edir. Vergi kreditləri, güzəştlər və azaldılmış qeydiyyat və satılma rüsumları daxil olmaqla aşağı emissiyalı nəqliyyat vasitələrinin alınması üçün mövcud təşviq proqramlarının tətbiqi daha təmiz nəqliyyat vasitələrinə tələbatı stimullaşdırır. Köhnə avtomobillərin hissəcik filtrləri və hibrid konversiya dəstləri kimi daha təmiz texnologiyalarla təchiz edilməsi üçün subsidiyaların verilməsi də nəzərdən keçirilməlidir.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Magistral yolların, küçələrin, digər nəqliyyat və piyada yollarının tikintisi, modernləşdirilməsi, saxlanılması və istismarı təmin edilməlidir; • Magistral yollarda, küçələrdə, körpülərdə və ya tunellərdə səth işlərinin aparılması təmin edilməlidir; • Memarlıq xidmətləri, mühəndislik xidmətləri, layihələndirmə xidmətləri, tikintiyə nəzarət xidmətləri, topoqrafik ölçmə və xəritələmə xidmətləri və bu kimi digər xidmətlərin göstərilməsi, habelə bütün növ material və məhsulların fiziki, kimyəvi və digər analitik sınaqlarının həyata keçirilməsi daxil olmaqla, yol işıqlandırılmasının və elektrik siqnalının quraşdırılması istisna olmaqla hava limanlarında sürmə yollarının tikintisi təmin edilməlidir.	Avropa Taksonomiyasına əsasən fərqli nəqliyyat kateqoriyaları üçün daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiya intensivliyi limitləri aşağıdakılardır: Şəxsi avtomobillər, yüngül kommersiya vasitələri, M1 və N1 kateqoriyası: • 31 dekabr 2025-ci il tarixinə qədər: daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiya intensivliyi maksimum 1 km-ə 50 qqr CO2 (WLTP) olan vasitələr. Bu, daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiyası sıfır olan vasitələri, məsələn, elektriki, hidrogeni də əhatə edir. • 1 yanvar 2026-cı ildən etibarən: yalnız emissiya intensivliyi 0 g CO2/km (WLTP) olan vasitələr. Ağır yüklü vasitələr: N2 və N3 vasitələri: • 1 g CO2/kVh-dən (və ya bəzi N2 vasitələri üçün 1 g CO2/km) az emissiya edən sıfır bərabər emissiya ağır yüklü vasitələr; • Eyni alt qrupdakı bütün vasitələrin referens CO2 emissiyalarının 50 faizindən az bərabər CO2 emissiyası olan aşağı emissiyalı ağır yüklü vasitələr L kateqoriyalı vasitələr üçün:	ƏDZV: Avtomobil, dəmir yolu, hava və dəniz nəqliyyatında təkmilləşdirmələrin havanı çirkəndirən tullantıların artmasına səbəb olmamasını təmin etmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti təmin etmək. • İctimai və özəl nəqliyyat layihələrində Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrindən istifadəni təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.	

					• Daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiyası sıfır olan vasitələr (həmçinin hidrogen, elektrik)
	Dəmiryol nəqliyyatında enerji səmərəliliyi	H.49.1 H.49.2 /49100 4920	Qatarların modernləşdirilməsi yolu ilə dəmiryol sisteminin enerji göstəricilərinin həyata keçirilməsi. Enerjiyə qənaət edən vaqonların yerləşdirilməsi və mümkün olduqda dəmir yolu xətlərinin elektriklişdirilməsi. Planlaşdırma və qatar əməliyyatlarını təkmilləşdirmək üçün sistemlər.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: Magistral dəmir yolu şəbəkələrində, habelə qısa xətt yük dəmiryollarında yükdaşıma vasitələrinin alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti təmin edilməlidir.	Dəmir yolu parkları: • Sıfır birbaşa emissiyalı qatarlar. Şəhər, şəhəratrafi və şəhərlərarası sərnişin quru nəqliyyatı parkları • Sıfır birbaşa emissiyalı quru nəqliyyatı parkları, məsələn, yüngül dəmir yolu tranziti, metro, tramvay, trolleybus və dəmir yolu.
	Hava nəqliyyatında enerji səmərəliliyi	N.77.3 5/7735 0	Bütün mülki təyyarə növləri üçün yüksək yanacaq səmərəliliyi olan ciddi yanacaq qənaət standartlarının tətbiqi. Bioyanacaq paylanması üçün infrastrukturun inkişafının dəstəklənməsi hava nəqliyyatı üçün enerji mənbələrini şaxələndirə bilər və təyyarələr öz yanacaq balansına Dayanıqlı Aviasiya Yanacağına (DAY) minimum faizini daxil etməlidir. Hava limanları işıqlandırma, İVK və bina sistemlərində enerji səmərəliliyi tədbirlərini həyata keçirməli və hava limanlarında və ya digər infrastrukturunda elektrikle çalışan avtomobillər üçün günəş enerjisi ilə işləyən doldurma stansiyaları bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadəni təşviq etməlidir.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Sərnişinlərin və yüklərin daşınması da daxil olmaqla hava gəmilərinin alınması, maliyyələşdirilməsi və istismarı təmin edilməlidir; • Təyyarə cari ən yaxşı təcrübələrə əsaslanaraq, sərnişin-kilometrə görə litr kimi xüsusi yanacaq səmərəliliyi həddinə çatmalı və ya onları keçməlidir və CO ₂ , NO _x və hissəciklər emissiyaları üzrə məhdudiyətlər də daxil olmaqla, ən son ICAO emissiya standartlarına, Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının Yeni Təyyarələr üçün CO ₂ Standartına uyğun olmalıdır.	Yeni təyyarələr, yaxud modernləşdirilmiş donanmalar CO ₂ emissiyasının səviyyəsini 90 gCO ₂ /pkm-dən aşağı əldə etməlidir. • Enerji səmərəliliyinin ən azı 20 faiz artımı (təyyarələr üçün) baza ilə müqayisədə tələb olunur. • ICAO tərəfindən hazırlanmış 1,5°C yoluna uyğunluq • ICAO-nun 2020-ci ildən yanacaq səmərəliliyində illik 2 faiz artım və karbon neytral böyümə hədəfinə çatmaq. • 2030-cu ilə qədər dayanıqlı aviasiya yanacağına (DAY) ümumi yanacaq istehlakında payını ən azı 10 faizə, 2050-ci ilə qədər isə 50 faizə çatdırmaq

		<p style="text-align: center;">Dəniz nəqliyyatında enerji səmərəliliyi</p>	<p>Bütün mülki dəniz nəqliyyatı vasitələri üçün sət yanacaq qənaəti standartlarının tətbiqi istehsalçıları daha yüksək yanacaq səmərəliliyinə malik dəniz nəqliyyatı vasitələri istehsal etməyə təşviq edir. Dəniz nəqliyyatı vasitələri mövcud qabaqcıl təcrübələrə əsaslanaraq hər sərnişin-kilometr üçün litr kimi xüsusi yanacaq səmərəliliyi hədlərinə cavab verməli, yaxud onları keçməli, həmçinin Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı (BDT) ən son emissiya standartlarına uyğun olmalıdır. Alternativ yanacaq paylanması infrastrukturunun inkişafını dəstəkləmək dəniz nəqliyyatı üçün enerji mənbələrini şaxələndirə bilər. Dəniz əməliyyatlarında yanacaq qarışığında minimum bioyanacaq faizini əhatə etməli, yaxud ammonyak və metanol kimi alternativ yanacaqlardan istifadə etməlidir. Liman infrastrukturunda işıqlandırma, İVK və tikinti sistemlərində enerji səmərəliliyi tədbirləri həyata keçirilməli və dəniz nəqliyyatı infrastrukturunu üçün bərpa olunan enerji mənbələrinin istifadəsini təşviq etməlidir, məsələn, limanlarda günəş enerjisi ilə işləyən elektromobildoldurma stansiyaları quraşdırılmalıdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dənizdə, sahilboyu və ya daxili sulara planlı və ya plansız yüklərin, sərnişinlərin və ya birləşmiş yüklərin və sərnişinlərin daşınması üçün nəzərdə tutulmuş və təchiz edilmiş gəmilərin alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəyə verilməsi (heyətlə və ya heyətsiz) və istismanı təmin edilməlidir; • Dəniz gəmiləri sərnişin-kilometr üçün litr kimi xüsusi yanacaq səmərəliliyi həddinə cavab verməli və ya onları keçməlidir və ya cari ən yaxşı təcrübələrə əsaslanmalıdır və ən son IMO emissiya standartlarına, MARPOL Annex VI – Gəmi vasitəsilə hava çirklənməsinin qarşısının alınmasına dair qaydalara uyğun olmalıdır. 	<p>Aşağı İEYQ emissiyalı yanacaqlardan, məsələn, hidrogen, ammonyak, elektrik, yüksək faizli bioyanacaqdan istifadə. İqlim İstiqrazları Təşəbbüsü tərəfindən müəyyən edilmiş tələb olunan emissiya intensivliyi hədlərini qıCO2e/ton/km çatdırmaq.</p>	
--	--	---	--	---	--	--

9.4.6. Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura

Cədvəl 6. Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Tövsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura	Dayanıqlı kənd təsərrüfatı və fermer təsərrüfatı	Məhsul istehsalı	A1.1.1- A1.2.9 0111 - 01290	<ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəli texnologiyaların qəbul edilməsi, resursların istifadəsinin optimallaşdırılması və fermer fəaliyyətlərindən İEYQ emissiyalarını azaltmaq üçün yanacaq səmərəli və eyni zamanda bir neçə əməliyyatı (torpaq hazırlığı, gübrələmə və toxum səpini) icra edən aşağı emissiyalı maşınların istifadəsi. Zamanla torpaq üzvi karbonunun (TÜK) artımı üçün ölçülə bilən hədəflərin müəyyən edilməsi. Bioqaz istehsal etmək və metan emissiyalarını azaltmaq məqsədilə peyin üçün anaerob fermentasiya sistemlərinin qəbul edilməsi. Təsərrüfat əməliyyatlarını enerji ilə təmin etmək üçün bərpa olunan enerji sistemlərinin, məsələn, günəş panellərinin tətbiqi. 	<p>İstixana qazı emissiyasının azaldılması üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ötən ilki fəaliyyətə nəzərən istehsalın bir vahidinə ümumi İEYQ emissiyalarını (CO₂e) əhəmiyyətli dərəcədə azaldan təcrübələr tətbiq edilməlidir. Baza dərəcə müvafiq sorğular vasitəsilə müəyyən edilməklə, spesifik fermer məlumatları, HDT yaxud sənaye meyarları ilə müəyyən edilməlidir; Əhəmiyyətli enerji, İEYQ, yaxud resurslara qənaətin təmin edilməsi ilə enerji performansında ölçülə bilən təkmilləşmələrə səbəb olan avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya edilməlidir; Enerji menecerləri tərəfindən həyata keçirilən, yaxud ISO50001 tətbiqi ilə icra olunan məcburi enerji auditi həyata keçirilməlidir; Aqromezəçilik, qoruyucu əkin, əkin dövrü və orqanik kənd təsərrüfatı təcrübələri kimi aşağı karbonlu əkin idarəetmə texnikalarına keçid edilməlidir; Torpağın sağlamlığını artıran, biomüxtəlifliyi artıran və zamanla karbonun sekvstrasiyasını artıran təcrübələrdən istifadə edilməli, sertifikatlaşdırılmış dayanıqlı kənd təsərrüfatı təcrübələrindən (regenerativ kənd təsərrüfatı, orqanik kənd təsərrüfatı, yaxud dəqiq kənd təsərrüfatı və s.) istifadə edilməlidir; Fəaliyyət zamanı orqanik və biogübrə vasitələrindən istifadə edilməlidir; 	<ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəli çəkmə qabiliyyəti, suvarma və saxlama (ölkə üzrə mövcud avadanlıqların enerji səmərəliliyi göstəriciləri üzrə ən yaxşı 25 faizlik sıralarda yer alır), yaxud yalnız bərpa olunan enerjiden istifadə; Torpağın üzvi karbonunu, yerüstü və ya yeraltı karbonu 10 il ərzində 20 faizədək artıran təcrübələrin tətbiqi ; ƏKTT-nin İqlim-Ağıllı Kənd Təsərrüfatı (İAKT) prinsipləri; Dayanıqlı Kənd Təsərrüfatı Mexanizasiyası Mərkəzinin (DKTMM) qaydaları və standartları; Kənd Təsərrüfatı Avadanlıqları üçün Asiya və Sakit Okean Şəbəkəsi (KTAASOŞ) kodları; Sənaye də daxil olmaqla müxtəlif iqtisadi sektorlarda enerji səmərəliliyi diaqnostikasını tələb edən 2022-2026-cı illər üçün Sosial-İqtisadi Strategiya Fəaliyyət Planı, 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təbii ekosistemlərin (meşələr, otlaqlar) əkin sahəsinə çevrilməsinin qarşısını almaq; Torpağın deqradasiyası və səhrələşmənin qarşısını almaq üçün dayanıqlı su istifadəsinin təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

			<ul style="list-style-type: none"> • Adaptasiya və uyğunlaşmanı dəstəkləmək məqsədilə dəqiq kənd təsərrüfatında monitorinq və izləmə texnologiyasını qəbul edilməlidir; • Biomüxtəlifliyin artırılmasına və uzunmüddətli karbonun sekvestrasiyasına, yəni ağaclar tərəfindən karbonun tutulması və saxlanmasına, töhfə verən aqromeşəçilik, yaxud oxşar təcrübələri tətbiq edilməlidir. 		
		<p>• Eroziya Nəzarəti: Maili torpaqlarda və digər yüksək riskli ərazilərdə torpaq eroziyasını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq üçün kontur əkinçiliyi, teraslama və örtük əkinlərinin tətbiqi.</p> <p>• Səmərəli Suvarma: Su istifadəsi səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf edən damcı suvarma, çiləmə suvarma sistemləri və digər müasir suvarma texnologiyalarından istifadə.</p> <p>• Dəqiq kənd təsərrüfatı: xammal itkilərini azaltmaq və axını minimuma endirmək üçün gübrə və pestisid tətbiqini optimallaşdırmaq məqsədilə torpağın sağlamlığının monitorinq sistemlərinin qəbul edilməsi.</p>	<p>Dayanıqlı torpaq və su idarəetməsi üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Torpağın deqradasiyasının qarşısı alınmalı və uzunmüddətli dayanıqlığı təşviq etmək üçün maililiklərdə və digər həssas ərazilərdə eroziya nəzarət tədbirləri həyata keçirilməlidir; • Sudan istifadənin səmərəliliyini artıran suvarma sistemlərindən istifadə, ənənəvi suvarma metodları ilə müqayisədə su istehlakını azı 25 faiz azaldılmalıdır; • Sudan istifadəni optimallaşdırmaq üçün ISO 46001:2019 Su Səmərəliliyi İdarəetmə Sistemləri tətbiq edilməlidir; • Su resurslarının idarə olunmasını qiymətləndirmək və yaxşılaşdırmaq üçün ISO 14046:2014 Su İzi - Prinsiplər, Tələblər və Qaydaları tətbiq edilməlidir; • Xammalın tətbiqini optimallaşdırmaq, axını azaltmaq və bazar təcrübələri ilə müqayisədə ümumi resurs istifadəsinin səmərəliliyini artırmaq üçün dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyalarından istifadə edilməlidir; • İstehsal vahidi üçün doğru azot (N) gübrəsinin istifadəsini müəyyən edən qida idarəetmə planı həyata keçirilməlidir; • Azı beş illik layihə çərçivəsində torpağın net karbon sekvestrasiyası üçün idarə olunması təmin edilməlidir. Buraya aşağıdakılar daxildir: 1. Torpağın işlədilməsinin azaldılması; 	<ul style="list-style-type: none"> • ƏKTT-nin Dayanıqlı Torpaq İdarəetməsinin Qiymətləndirmə Protokolunu tətbiq edərək məcburi Dayanıqlı Torpaq İdarəetmə qiymətləndirmələrinin aparılması; • Aşağıdakıları əhatə edən qida idarəetmə planının həyata keçirilməsi:-Gübrenin doğru mənbəyini, dərəcəsini, vaxtını və yerləşdirilməsini müəyyən etmək, məsələn, dərin karbamid, yaxud digər yeraltı yerləşdirmə, yaxud -Enerji səmərəli metodlarla istehsal olunan gübrələrdən istifadə, məsələn, metanlı su buxarının reforması (MSBR), yaşıl ammoniyak, yaxud bir ton ammoniyak üçün 36 gigajuldan az enerji istifadə edən proseslər, yaxud -Azot xammalı mənbəyi kimi nəzarətli buraxılış gübrələrinin və ya bioloji azot fiksasiyasının tətbiqi, yaxud -Azot oksidi (N₂O) emissiyalarını 20 faiz azaldan, yaxud kompensasiya edən təcrübələrin qəbul edilməsi, yaxud 	<p>ƏDZV: Su ehtiyatlarının azalmasına, yaxud duzluluğuna səbəb olan yeraltı suyun həddindən artıq hasilatının qarşısını almaq; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suyun çirkənlənməsinin qarşısını almaq üçün gübrələr və pestisidlərin düzgün idarə edilməsini təmin etmək; yaxud • Bataqlıqların və torf sahələrinin qorunmasını təmin etmək, ardıcıl meşəlik ərazilərin və 5 metrədən hündür ağacları və azı 10 faiz sıxlıqla örtüyü olan ən azı 0.5 hektar meşəlik sahələrin konversiyasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

				<p>2.Eroziyanın qarşısının alınması; 3.Açıq yandırmanın olmaması; 4.Torpaq karbonunun sekvestrasiyasının əldə ediləcəyinə dair sübutlar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Torpaq resursları qorunmalı və torpağın sağlamlığını artırmaq üçün örtük əkinləri və malçlama kimi torpaq qoruma təcrübələri tətbiq edilməlidir. 	<p>- Agroekosistem üçün məhsuldarlığın ilk 25 faizdə olduğu agronomik təcrübələrin həyata keçirilməsi, yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> -Örtük əkinləri, -aqromezəçilik və qalıq saxlanması ilə yerüstü biokütləni artırmaq, yaxud - Torpağa orqanik maddə əlavələrinin, məsələn, kompostun tətbiqi, yaxud - Zamanla torpaq orqanik karbonunu, yaxud yeraltı karbonu 10 il ərzində 20 faiz artıran istənilən təcrübənin tətbiqi; yaxud - Yerli uyğun bir növ qarışığı ilə, ən azı bir paxlalı bitki istifadə edərək örtük/qat bitkilərinin əkilməsi və ildə hər bir təsərrüfat səviyyəsində açıq torpağın minimum 75 faiz canlı bitki örtüyü ilə azaldılması.. 		
		<p>Bio-çoxillik məhsulların becərilməsi</p>	<p>A1.2 / 012</p>	<p>İOPIO strategiyaları bioloji nəzarət, aqrotexniki təcrübələr və aşağı riskli pestisidlərdən ağıllı istifadədən ibarətdir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təsərrüfat səviyyəsində iqlim riskinin qiymətləndirilməsi və adaptasiya planı xüsusi riskləri müəyyən etməli və adaptasiya tədbirlərini, məsələn, məhsulun diversifikasiyası, suyun saxlanması əks etdirməlidir. 	<p>Fəaliyyət İqlim Dayanıqlığı və Adaptasiya üçün aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pestisidlərin istifadəsini minimuma endirən və zərərvericilərə qarşı dayanıqlı mübarizə üsullarını təşviq edən İOPIO strategiyalarının həyata keçirilməsi təmin edilməlidir; • İqlimlə bağlı risklərə qarşı dayanıqlılığı artırmaq üçün təsərrüfat səviyyəsində iqlim riski qiymətləndirilməsi və adaptasiya planının hazırlanması və həyata keçirilməsi təmin edilməlidir; • Cari "Azərbaycanın Milli Adaptasiya Planı (MAP)" prosesinə uyğunlaşdırılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • ƏKTT-nin fəvqəladə hallar tədbirləri: təsirin qarşısının alınması və mitiqasiyası ; • Qlobal Adaptasiya Komissiyasının tövsiyələri. 	<p>ƏDZV: İqlim risklərini artıran təcrübələrdən, məsələn, monokultura əkinindən çəkinmək; • Əkin sığortası və digər risk idarəetmə alətləri vasitəsilə ekstremal hava hadisələrinə qarşı davamlılığı təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

	<p>Bio qeyri-uzunömürlü bitkilərin becərilməsi</p>	<p>A1.1 / 011</p>	<p>Beynəlxalq və milli standartlara cavab verən sertifikatlaşdırılmış üzvi çoxillik bitkilərin istehsalı, məsələn, meyvələr, qoz-fındıq.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akkreditasiya edilmiş təşkilatlar tərəfindən verilən təsdiqedicisi sənədə sahib olmalıdır (EuroCert, Global G.A.P., və s.); • Bərpa olunan enerji ilə çalışan və ya resurslardan səmərəli istifadə edən kənd təsərrüfatı texnikasından istifadə edilməlidir; • Bərpaedicisi kənd təsərrüfatı və aqromezə təsərrüfatı da daxil olmaqla, aşağı karbonlu məhsul idarəetməsi prosesi tətbiq edilməlidir; • Orqanik və biogübrərlərdən istifadə edilməlidir; • Zərərvericilər və əlaq otları ilə mübarizə üçün fiziki və bionəzarət üsulları tətbiq edilməlidir; • Kənd təsərrüfatının proqnozlaşdırıla bilinməli və dayanıqlılığını artırmaq üçün dəqiq texnologiyalar qəbul edilməlidir; • Ənənəvi seleksiya və ya gen mühəndisliyi yolu ilə yetişdirilmiş yüksək keyfiyyətli toxumlardan istifadə edilməlidir; • Beynəlxalq standartlara uyğun olaraq mühafizə olunan kənd təsərrüfatı üçün su infrastrukturu inkişaf etdirilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal üzvi standartlar, məsələn, IFOAM; • AI-nin Üzvi Qaydalarına riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii ekosistemlərin əkin sahələrinə çevrilməsindən çəkinmək; • Dayanıqlı su istifadəsi, torpaq sağlamlığı və biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək; • Ölkədə genetik modifikasiya olunmuş bitkilərin istehsalı qanunla qadağandır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>İqlim ağıllı kənd təsərrüfatı</p>	<p>A1.6 / 016</p>	<p>Sertifikatlaşdırılmış üzvi illik bitkilərin istehsalı, məsələn, dənli bitkilər, tərəvəzlər, otlar.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akkreditasiya edilmiş təşkilatlar tərəfindən verilən təsdiqedicisi sənədə sahib olmalıdır (EuroCert, Global G.A.P., və s.); • Ətraf mühitə təsiri azaltmaq üçün regenerativ kənd təsərrüfatı, üzvi əkinçilik və ya dəqiq kənd təsərrüfatı kimi aşağı karbonlu məhsul idarəetmə təcrübələri həyata keçirilməlidir; • Kimyəvi əlavələri minimuma endirmək üçün üzvi və biogübrərlərdən istifadə edilməlidir; • Ənənəvi üsullarla müqayisədə sudan istifadəni azaldan, suya qənaət edən suvarma sistemləri tətbiq edilməlidir; 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal üzvi standartlar, məsələn, IFOAM; • AI-nin Üzvi Qaydaları. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii ekosistemlərin əkin sahələrinə çevrilməsindən çəkinmək; • Su resurslarının dayanıqlı istifadəsini, torpağın sağlamlığını və biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək; • Ölkədə genetik modifikasiya olunmuş məhsulların istehsalı qanunla qadağandır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək.

				<ul style="list-style-type: none"> • Kimyəvi pestisidlərdən asılılığı azaltmaq üçün İOPIO strategiyaları qəbul edilməlidir. 		<p>etmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Dayanıqlı heyvandarlıq</p>	<p>Dayanıqlı heyvandarlıq məhsulları</p>	A1.4 / 014	<p>Yerli şərtlər və milli iqlim məqsədləri nəzərə alınaraq xüsusi hədəflər və təcrübələrin müəyyən olunması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İlk göstərici ilə müqayisədə İEYQ emissiyalarının azı 10 faiz azalmasına nail olmalıdır (torpağın emalının azaldılması, peyin idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi və ya kənd təsərrüfatında alternativ enerji mənbələrinin inkişafı və tətbiqi vasitəsilə və s.); • Mövcud təcrübələrlə müqayisədə sudan istifadənin səmərəliliyi azı 25 faiz artırılmalıdır (damcı suvarma və yağış suyunun yığılması vasitəsilə və s.); • İstilik, xəstəlik və yem dəyişikliyinə daha yaxşı uyğunlaşan, iqlim dəyişikliyinə dayanıqlı və aşağı emissiyalı heyvan cinslərinin istifadəsi təşviq edilməlidir; • Məhsuldarlıq itkilərini və ölüm hallarını azaltmaq məqsədilə heyvan sağlamlığı sistemlərinin yaxşılaşdırılması dəstəklənməlidir (xəstəlik epidemiyalarına qarşı erkən xəbərdarlıq sistemləri, vaksinasiya kampaniyaları və s.); • Məhsul itkilərini azaltmaq məqsədilə ət, süd və ya digər heyvandarlıq məhsulları üçün soyuq zəncir və emal infrastrukturunu inkişaf etdirilməlidir və ya müasirləşdirilməlidir; • Regionlarda məhsul yığımından sonrakı emal/ərzaq emalı infrastrukturunun inkişafına dəstək göstərilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • ƏKTT-nin e-kənd təsərrüfatı strategiyası təlimatında nəzərdə tutulan prinsipləri tətbiq etmək; • ƏKTT-nin iqlimə ağıllı kənd təsərrüfatı (İAKT) prinsiplərinə əməl etmək. 	<p>ƏDZV: İqlim risklərini artıran təcrübələrdən qaçınmaq (həddindən artıq gübrə istifadəsi, meşələrin kəsilməsi və s.). Torpağın sağlamlığına və suyun qorunmasına üstünlük vermək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığının təmin olunması; • Uşaq əməyi və məcburi əməyin qadağan edilməsi; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığının təmin edilməsi; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl olunması.
		A1.4	<ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq məkan, təmiz su, qidalı yem və baytarlıq qulluğunu təmin etmək. • Stressi minimuma endirmək məqsədilə müvafiq rəftar və nəqli təmin etmək. 	<p>Fəaliyyət heyvanların rifahı üçün aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaşayış, qidalanma, sağlamlıq və nəqliyyat üçün beynəlxalq səviyyədə tanınmış heyvan rifahı standartlarına (Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı və s.) riayət edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heyvan Sağlamlığı Təşkilatının Heyvan Sağlamlığı Təlimatındakı qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək. 	<p>ƏDZV: Heyvanlara zərərverici və onlara lazımsız ağıri və əziyyət çəkdirən təcrübələrdən çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin

						<p>hüquqları və sağlamlığını təmin etmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
A1.4	<ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyatın ətraf mühitə təsirini azaltmaq üçün yerli mənbələrdən alınan yemə üstünlük vermək; • Qidalı maddələrin səmərəliliyi və tullantıların azaldılması üçün yem formulalarını optimallaşdırmaq; • Soyadan asılılığı azaltmaq üçün alternativ protein mənbələrini, məsələn, həşəratları, yosunları araşdırmaq. 	<p>Peyin idarəetməsi üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyatın ətraf mühitə karbon təsirini azaltmaq, məsələn, yerli yem mənbələrindən istifadə, nəqliyyat emissiyalarının azaldılması; • Ənənəvi təcrübələrlə müqayisədə ətraf mühitə təsiri azaldan dayanıqlı qidalanma standartlarını tətbiq etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qida sənayesi üzrə qabaqcıl təcrübələrə, ƏKTT-nin heyvan istehsalı və sağlamlığı təlimatına əməl etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yem istehsalı üçün meşələrin qırılmasından və ya torpaq çevrilməsindən çəkinmək; • Akvakultura üçün balıq unu və balıq yağının davamlı tədarükünü təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 		
A1.4	<ul style="list-style-type: none"> • Bioqaz istehsalı və qida maddələrinin bərpası üçün anaerobik çürümə.; • Üzvi gübrə istehsalı üçün kompostlama; • Axar sularda qida yüklərini azaltmaq üçün peyinayırma texnologiyaları. 	<p>Fəaliyyət peyinin idarə olunması üçün aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peyin maye formada (anaerob şəraitdə) saxlanıldıqda aşağıdakı təcrübələrdən azı birini həyata keçirməlidir; <ul style="list-style-type: none"> - Enerji istehsal etmək üçün peyini biodigesterlərdə emal etməlidir; - Şlam örtüklərindən istifadə etməlidir; - Aerob saxlama və ya emal üsullarına keçid etməlidir; - CH₄ və N₂O emissiyalarını azaldan və ya əvəz edən bir təcrübə tətbiq etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Peyinin maye formada (anaerob şəraitdə) saxlandığı hallarda aşağıdakı təcrübələrdən ən azı birini tətbiq etmək; • Enerji istehsalı üçün peyini bioreaktorlarda emal etmək, • Maye kütləli örtüklərdən istifadə etmək, • Aerob saxlanma, yaxud emal metodlarına keçmək, • CH₄ və N₂O emissiyalarını 20 faiz azaldan, yaxud kompensasiya edən hər hansı istənilən təcrübəni qəbul etmək; 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çirkənmə risklərini minimuma endirmək üçün peyinin düzgün saxlanmasını və idarə olunmasını təmin etmək; • Kənd təsərrüfatı sahələrinə həddindən artıq gübrə və ya peyin verildikdə baş verən qida maddələrinin axmasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; 		

					<ul style="list-style-type: none"> • ISO 21245-1:2019 Bitki Mühafizə Avadanlıqları — Peyin Yayma Sistemləri — Hissə 1: Ətraf Mühitin Qorunması tətbiq etmək; • ISO 21245-2:2019 Bitki Mühafizə Avadanlıqları — Peyin Yayma Sistemləri — Hissə 2: Təhlükəsizlik tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı tekstil emalı və istehsalı	Dayanıqlı tekstil istehsalı	C13.1.0 C13.2.0/ 0310	Təchizat zəncirində izlənilən orqanik pambıq, yun, ipək, yaxud digər təbii liflərin və tekstil məhsullarının istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ölçülə bilən təkmilləşdirmələrə səbəb olan avadanlıqlara, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya, bu, enerji performansında hesabatlı olmalı, nəticədə əhəmiyyətli enerji, İEQ emissiyası, resurslara qənaətlə nəticələnməlidir; • Təbii liflərin və tekstil məhsullarının dayanıqlı istehsalını təmin edən biosertifikat, yaxud ekvivalent sertifikat əldə etməlidir; • Üzvi liflərin emalı və tekstil istehsalı üçün Qlobal Üzvi Tekstil Standartlarına (QÜTS) riayət etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ədalətli Ticarət Sertifikatını əldə etmək; • OEKO-TEX Standard 100-ə riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emal prosesində su və kimyəvi maddələrin istifadəsini minimuma endirmək; • Ədalətli iş təcrübəsi və təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı balıqçılıq və akvakultura	Dayanıqlı balıqçılıq	A3.1/1310	Yüksək rifah standartlarına uyğun yetişdirilən heyvanlardan sertifikatlı orqanik heyvandarlıq məhsullarının, məsələn, ət, süd, yumurtanın istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • CH4 emissiyalarını azaldan və ya neytrallaşdıran hər hansı bir təcrübə və ya 	<ul style="list-style-type: none"> • CH4 emissiyalarını ən azı 20 faiz azaldan aqromeşəçilik, silvopastoralizm və ya çəmənlik/otlaq idarəçiliyi; • CH4-ni 20 faiz azaltmaq və ya neytrallaşdırmaq üçün hər hansı bir təcrübə; 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emal prosesində su və kimyəvi maddələrin istifadəsini minimuma endirmək; • Ədalətli işçilərin praktikasını və təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək.

			<ul style="list-style-type: none"> • Akkredita olunmuş beynəlxalq və ya milli qurumlar tərəfindən verilən bio sertifikat (EuroCert və s.) əldə etməlidir; • Yüksək keyfiyyətli yemədən istifadə etməlidir (həzm oluna bilən quru maddənin yüksək nisbəti). 	<ul style="list-style-type: none"> • OIE Torpaq Heyvan Sağlamlığı Kodeksinə uyğun olmaq; • Qlobal heyvan rifahı standartlarına riayət etmək, məsələn, RSPCA; 	MST: <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<ul style="list-style-type: none"> • Elmi əsaslara dayanan ovlama hədlərinə və kvotalara riayət etmək, həddən artıq balıq ovu ilə mübarizə aparmaq və balıq ehtiyatlarını sağlam səviyyələrdə saxlamaq; • Qeyri-qanuni ovlama üsullarını minimuma endirmək və ovu qadağan olunan növləri qorumaq üçün seçici balıqçılıq avadanlıqlarından istifadə etmək. 	Dayanıqlı məhsul üçün fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq orqanlar tərəfindən müəyyən edilmiş ümumi icazə verilən ovlama limitlərinə riayət etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • ƏKTT-nin Məsul Balıqçılıq üçün Davranış Kodeksini tətbiq etmək. 	DNHS: Balıqtutma kvotalarını aşmaqdan və qanunsuz, qeydə alınmamış və tənzimlənməmiş (QQAT) balıqçılıqla məşğul olmaqdan çəkinmək. MST: <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Tral balıqçılığında dəniz tısbağasını istisna edən cihazlardan (TIEC) istifadə; 	Ekosistem əsaslı idarəetmə üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Balıqçılığın dəniz canlıları və ekosistemlərinə təsirini minimuma endirən 	<ul style="list-style-type: none"> • Dəniz resurslarının dayanıqlı idarə olunmasını təmin etmək üçün Balıq vətəgələrinə Ekosistem Yanaşmasını (BEY) tətbiq etmək. 	ƏDZV: Canlı mühitə ziyanı və həssas növlərin yan tutmasını minimuma endirmək. MST:	

		<ul style="list-style-type: none"> • Kritik canlıları qorumaq üçün dənizdə qorunan sahələrin (DQS) yaradılması; • Dağıdıcı balıqçılıq təcrübələrindən çəkinmək (Məsələm, həssas ərazilərdə dərinlikdə tral balıqçılığı). 	<p>təcrübələri tətbiq etməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bioloji Müxtəliflik üzrə Konvensiyaya və Balıqçılıq üçün Ekosistem Yanaşmasına riayət etməlidir. 		<ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı akvakultura	A3.2 / 032	Mühitə təsiri minimuma endirən və heyvan rifahını təşviq edən akvakultura sistemlərindən sertifikatlaşdırılmış orqanik balıq, yaxud digər su məhsullarının istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biosertifikatı, yaxud ekvivalentini əldə etməlidir; • Dayanıqlı akvakultura idarəçiliyi ilə bağlı milli standartları tətbiq etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Akvakultura İdarəçiliyi Şurasının (AİŞ) standartlarına riayət etmək; • ƏKTT-nin Məsul Balıq vətəgələri (Akvakultura) üçün Texniki Təlimatlarına əməl etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <p>Artıq stoklama, zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsi və yetiştirilən növlərin vəhşi təbiətə qaçmasından çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	A3.2	<ul style="list-style-type: none"> • Sudan istifadə və axınların buraxılmasını azaltmaq üçün dövrü akvakultura sistemlərindən (DAS) istifadə; • Tullantılardan istifadə etmək və qida maddələrinin dövrünü yaxşılaşdırmaq üçün inteqrasiya olunmuş multitrofik akvakultura (İOMA); • Xəstəlik epidemiyalarının və yetiştirilən balıqların 	<p>Ətraf mühitə təsirin mitiqasiyası üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akvakultura fəaliyyətlərinin suyun keyfiyyətinə, dərinlikdəki canlılara və vəhşi balıq populyasiyalarına təsirini minimuma endirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • ƏKTT-nin Məsul Balıq vətəgələri (Akvakultura) üçün Texniki Təlimatlarına riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təmizlənməmiş tullantı sularının mühitə buraxılmasından çəkinmək; • Antibiotiklər və digər kimyəvi maddələrin istifadəsini minimuma endirmək. <p>MST:</p>

			qaçmasının qarşısını almaq üçün sərt biotəhlükəsizlik tədbirləri.			<ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	A.3.2/ 032	<ul style="list-style-type: none"> • Təbiətdən ovlanan vəhşi balıqlardan əldə edilən balıq unu və balıq yağının istifadəsini minimuma endirmək; • Alternativ yem tərkiblərini, məsələn, böcək unu, yosunları araşdırmaq. 	<p>Fəaliyyət dayanıqlı yem istehsalı üçün fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çox balıq ovlama və canlıların məhvinə səbəb olmayan məsuliyyətlə əldə edilmiş yem tərkiblərindən istifadə etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Akvakultura İdarəçiliyi Şurası (AİŞ) standartlarına riayət etmək. 	<p>ƏDZV: Dayanıqsız balıqçılıqdan yem mənbəyi əldə etməkdən çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	

9.4.7. Biomüxtəliflik və mühafizə

Cədvəl 7. Biomüxtəliflik və mühafizə üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT / ISIC Code	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
Biomüxtəlifliyin mühafizəsi	Növlərin konservasiyası	Heyvan növlərinin mühafizəsi	A1.4.9; M72.1.9/0240 / 0140; 72190	Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvanların mühafizəsi üçün tədqiqat, qoruhlarda çoxaldılma, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması vasitəsilə konservasiya və idarəetmə layihələri. Vəhşi təbiət qoruqlarının, milli parkların və digər qorunan ərazilərin yaradılması və idarə edilməsi üzrə layihələr, habelə məsuliyyətli vəhşi təbiət turizmi və mühafizə səylərində cəmiyyətin iştirakını təşviq edən fəaliyyətlər.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyalarının mühafizəsinə tədqiqatlar, qoruhlarda çoxaldılma proqramları, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması kimi təşəbbüslər vasitəsilə töhfə verməlidir; Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyaları üçün qoruqların, milli parkların və digər qorunan ərazilərin yaradılması və idarə edilməsini dəstəkləməlidir; Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyalarının mühafizəsi üzrə məsuliyyətli turizm və cəmiyyətin iştirakı təşəbbüslərini təşviq etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Beynəlxalq Təbii Mühafizə İttifaqının Təhlükə Altında Olan Növlərin Qırmızı Siyahısında göstərilən növlərə üstünlük verərək, mühafizə səylərini istiqamətləndirmək və nəslə kəsilmə riskini qiymətləndirmək üçün ondan istinad kimi istifadə etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Fəaliyyətlərin digər növlərə və onlar təbii yaşayış mühitlərinə zərər vermədiyini təmin etmək; və/yaxud Vəhşi təbiət populyasiyalarının yerdəyişməsinə və ya pozulmasına səbəb ola biləcək fəaliyyətlərdən çəkinmək; və/yaxud İnsan-vəhşi təbiət münasibətini idarə etmək üçün öldürücü olmayan üsullara üstünlük vermək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Bitki növlərinin mühafizəsi</p>	<p>A2.1; M72.1.9 / 0240/ 02100; 72190</p>	<p>Endemik bitkilərin qorunması və idarə edilməsi in-situ və ex-situ qorunma, araşdırma, botanika bağları, toxum bankları, yerli növlərlə meşə təsisatı və bərpası, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması, invaziv növlərlə mübarizə və endemik bitkilərin qanunsuz ticarəti, bitki qorunması ilə bağlı ictimai məlumatlandırma və təhsillə bağlı layihələr</p> <p>Ekosistem xidmətlərinin təmin edilməsi məqsədilə meşəlik sahələrin qorunması və konservasiyası üçün torpaq əldə edilməsi.</p> <p>Qoruma meşəçilik layihəsinin davamlı saxlanılması və idarə edilməsi üçün lazım olan avadanlıq alışı və resursların xərcləri.</p> <p>Mühafizə tədbirlərinin qurulması və saxlanılması, məsələn, mühafizəçilər və monitorinq avadanlığı. Coğrafi İnformasiya Sistemi (CİS) analizi, peyk məlumatlarının toplanması və məlumatların analizi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii mühitdə və təbii mühitdən kənar mühafizə səylərinə töhfə verməlidir; • Tədqiqatları, botanika bağlarının və toxum banklarının yaradılmasını dəstəkləməlidir; • Yerli növlərdən istifadə edərək meşələrin bərpası və meşəsalma layihələrini həyata keçirməlidir; • Yaşayış mühitinin bərpası və qorunmasında iştirak etməlidir; • Invaziv növlərlə və nəslə kəsilməkdə olan bitkilərin qanunsuz ticarəti ilə mübarizə aparmalıdır; • Bitkilərin konservasiyası ilə bağlı ictimai maarifləndirmə və təhsili təşviq etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal Bitki Konservasiyası Strategiyası (QBKS) tərəfindən müəyyən edilmiş, bitki müxtəlifliyinin qlobal müstəvidə itirilməsinin qarşısını almağı hədəfləyən məqsədlərə nail olmağa töhfə vermək. • Meşələrin dayanıqlı idarə olunmasını təmin etmək üçün Meşə Mühafizəsi Şurası (MMŞ) , yaxud Meşə Sertifikatının Təsdiqi Proqramı (MSTP) sertifikatlarını əldə etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Invaziv bitki növlərini təqdim etməkdən və ekosistemlərə zərər verə biləcək zərərli pestisid və herbisidlərin istifadəsindən çəkinmək, və/ yaxud • Meşələrin bərpası səylərinin mövcud bitki icmalarına potensial təsirlərini nəzərə almaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---	--	---	--	--

Ekosistemin konservasiyası	<p>Qoruqların yaradılması və idarə edilməsi</p>	<p>A2.1.;O8 4.1.2 / 9103/ 02100; 84120</p>	<p>Milli parkların, təbiət qoruqlarının, vəhşi təbiət sığınacaqlarının, qorunan landşaftların və dəniz landşaftlarının yaradılması, idarə edilməsi və nəzarət olunması, habelə qorunan sahələr xaricində biomüxtəlifliyin qorunması üçün davamlı torpaq idarəçiliyi, icmaəsaslı qoruma və ekoloji bərpa layihələrini əhatə edən tədbirlər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biomüxtəlifliyin qorunmasına açıq bir töhfə vermək üçün milli parkların, təbiət qoruqlarının, vəhşi təbiət sığınacaqlarının, qorunan landşaftların və dəniz landşaftlarının yaradılması, idarə edilməsi və nəzarət olunması ilə bağlı tədbirləri nümayiş etdirməlidir; • Qorunan ərazilər xaricində ekosistemlərin konservasiyasına dayanıqlı torpaq idarəçiliyi, icma əsaslı qoruma və ekoloji bərpa layihələri vasitəsilə töhfə verməlidir; • Meşə sahələrində karbon ehtiyatlarının və udma səviyyələrinin uzunmüddətli saxlanılmasını, yaxud artırılmasını təmin edən idarəetmə sistemində uyğun təcrübələri həyata keçirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı meşə idarəetmə təcrübələrini təmin etmək üçün MMSŞ, yaxud MSTP sertifikatı əldə etmək; • Canlı təbiət mühitinin karbon ehtiyatlarının və ümumi sağlamlığın qorunması sübuta yetirilə bilər. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qorunan ərazilərdə turizm və infrastruktur inkişafının mümkün təsirlərini nəzərə almaq, və/yaxud • İdarəetmə praktikalarının yerli icmaların hüquq və yaşayışlarını hörmətlə qarşıladığını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Çaylar, göllər, bataqlıqlar və digər su hövzələrinin bərpası və mühafizəsi</p>	<p>E39.0; A2.1.0; F42.9.1/ - / 02100; 3900; 42910</p>	<p>Deqradasiyaya məruz qalmış su hövzələrinin bərpası və reabilitasiyası, bataqlıq və su hövzələrinin qorunması, suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, dayanıqlı su idarəetmə təcrübələri, ekoturizmin təşviqi, su resurslarının qorunması və mühafizəsi sahəsində ictimai maarifləndirmə və təhsil layihələri.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deqradasiyaya məruz qalmış su hövzələrinin bərpa və reabilitasiyasına töhfə verməlidir; • Bataqlıq və su hövzələrinin qorunmasını dəstəkləməlidir; • Çirklənmənin azaldılması və qarşısının alınması tədbirləri vasitəsilə suyun keyfiyyətini yaxşılaşdırmalıdır; • Dayanıqlı su idarəetmə təcrübələrini qəbul etməlidir; • Ekoturizmi və ictimai maarifləndirməni təşviq etməlidir; 	<p>Al-nin Su Çərçivə Direktivinə (SÇD) uyğunlaşmaq və su obyektlərinin yaxşı keyfiyyət və miqyas statusuna nail olmağa çalışmaq.</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su çirklənməsinə, yaxud təbii su axınlarının pozulmasına səbəb ola biləcək fəaliyyətlərdən çəkinmək, yaxud • Bərpa layihələrinin ekoloji cəhətdən düzgün metodlardan istifadə etməsini və yerli bitki növlərinin istifadəsini prioritetləşdirməsini təmin etmək. <p>MST:</p>

				<ul style="list-style-type: none"> • Su resurslarının qorunması və mühafizəsi sahəsində savadlılığı artırmalıdır. 		<ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. <p>-</p>
	<p>Növlərin bərpası və sağlamlaşdırılması fəaliyyətləri</p>	<p>A2.1.0; E39.0.0/ - / 02100; 3900</p>	<p>Çirklənmiş torpaqların, mədən yerlərinin və digər deqradasiyaya məruz qalmış mühitlərin sağlamlaşdırılması ilə yanaşı, meşələr, otlaqlar və bataqlıqlar kimi təbii mühitlərin bərpası ilə bağlı fəaliyyətlər. Bu layihələrə torpağın sağlamlaşdırılması, meşəsalma, bitki örtüyünün yenidən təqdim edilməsi kimi fəaliyyətlər daxil edilə bilər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşə, otlaq və bataqlıqlar kimi canlı mühitlərin, eləcə də çirklənmiş torpaqların, mədən yerlərinin və digər deqradasiyaya məruz qalmış mühitlərin bərpasına aydın töhfə verməlidir; • Torpağın sağlamlaşdırılması, meşəsalma, bitki örtüyünün bərpası və yerli növlərin yenidən təqdim edilməsi kimi təcrübələri əhatə etməlidir; • Uzunmüddətli ekoloji faydaları təmin etmək üçün dayanıqlı təcrübə və materialların istifadəsini prioritetləşdirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekosistemlərin bərpası üzrə BMT Dekadasının (2021-2030) qlobal təşəbbüsünə töhfə vermək, ekosistem deqradasiyasının qarşısını almağa, dayandırmağa və geri qaytarmağa fokuslaşmaq; • Ekosistemin bərpası layihələri üçün BTTSMB-nin Qlobal Ekosistem Bərpası Təşəbbüsü tərəfindən müəyyən edilmiş qlobal standartlara və qaydalara riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yeni çirkləndiricilərin təqdim olunmadığı və ekosistemləri daha da deqradasiyaya uğratmayan təmir texnikalarından istifadə etmək, və/yaxud • Mövcud ekoloji icmalara növlərin yenidən təqdim olunmasının potensial təsirlərinə qarşı ehtiyatlı olmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl

				<p>dayanıqlı balıqçılıq idarəetmə təcrübələrini qəbul etməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çirklənmənin qarşısını almaq üçün tullantı suları üçün təmizləyici qurğularının tikintisi, axıntı idarəçiliyi və suyun keyfiyyətinin monitorinqi daxil olmaqla, çirklənmənin dəniz mühitlərinə daxil olmasının qarşısını almaq üçün çirklənmə üzrə mitiqasiya tədbirlərini müəyyən etməlidir; • Sahil növlərinin bərpası ilə məşğul olmalıdır, məsələn, dəniz otları yataqlarının, duz bataqlıqlarının, yaxud sahil bataqlıqlarının bərpası, yaxud sahil qumlu düyünlərin sabitləşdirilməsi fəaliyyətlərini həyata keçirməlidir (hədəf növbəti beş il ərzində azı 20 faiz deqradasiyaya məruz qalmış növlərin bərpa edilməsi); • Dəniz ekosistemlərinin sağlamlığını monitorinq etmək və izləmək, sahil və dəniz sağlamlığının dayanıqlı monitorinqini təmin etmək üçün peyk görüntüləri, dronlar, yaxud suyun keyfiyyəti sensorları kimi texnologiyalardan istifadə etməlidir. 		<ul style="list-style-type: none"> • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	--	--

	<p>Meşələr</p>	<p>Qorunan meşələrin dayanıqlı idarə edilməsi</p>	<p>A2.1.0/ - / 02100</p>	<p>Qorunan meşənin idarə edilməsinin məqsədi biomüxtəlifliyi qorumaq, nəslə kəsilməkdə olan nadir növləri və meşə içindəki zəif ekosistemləri mühafizə etməkdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı meşə idarəetməsi üzrə qanunvericiliyə və siyasətlərə riayət etmək, biomüxtəlifliyin və ekosistem xidmətlərinin qorunmasına diqqət yetirməlidir; • Biomüxtəlifliyin qorunması, nəslə kəsilməkdə olan növlərin mühafizəsi və ekosistem xidmətlərinin saxlanması üçün nəzərdə tutulan mühafizə fəaliyyətlərini daxil etməlidir; • İnsan təsirini minimallaşdıraraq və təbii bərpanı təşviq edən idarəetmə planlarının icrası, növlərin regenerasiyası, monitorinq və tədqiqat kimi fəaliyyətləri daxil etməlidir.. 	<ul style="list-style-type: none"> • MMŞ, yaxud MSTP kimi proqramlardan sertifikat almaq. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qorunan meşələrdə həssas və nəslə kəsilməkdə olan növlərə ziyan vura biləcək fəaliyyətləri sərt şəkildə məhdudlaşdırmaq və ya onlardan çəkinmək, yaxud • İnvaziv olmayan tədqiqat və monitorinq metodlarını prioritetləşdirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	-----------------------	--	----------------------------------	--	--	--	---

		<p>Meşələrin qorunmasının dayanıqlı idarə edilməsi</p>	<p>A2.1.0/ - / 02100</p>	<p>Mühafizə olunan meşənin idarə edilməsinin məqsədi onun mühafizə rolunu, xüsusilə təqdim etdiyi tənzimləyici ekosistem xidmətlərini saxlamaq və gücləndirməkdən ibarətdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su hövzələrinin qorunması, torpağın mühafizəsi və eroziyanın qarşısının alınması kimi spesifik məqsədlər üçün meşələrin qorunmasına xüsusi diqqət yetirərək meşə idarəetməsi üzrə qanunvericiliyə və siyasətlərə riayət etməlidir; • Torpaq sabitliyini təşviq edən, sürüşmələrin qarşısını alan və meşənin ekosistem xidmətləri göstərmək qabiliyyətini artıran idarəetmə təcrübələrini nümayiş etdirməlidir; • Müvafiq olduqda meşəsalma və dayanıqlı məhsul yığımı texnikalarının istifadəsi kimi fəaliyyətləri daxil etməlidir; • Meşə sahələrində karbon ehtiyatlarının və mənimsəmə səviyyələrinin uzunmüddətli qorunmasını, yaxud artırılmasını təmin edən idarəetmə sistemi çərçivəsində təcrübələr daxil etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • MMŞ, yaxud MSTP kimi proqramlar üzrə sertifikatlaşma. 	<p>ƏZV: Mühafizə olunan meşələrdə həyata keçirilən istənilən idarəetmə fəaliyyətlərinin onların su hövzələrini qorumaq, torpağın eroziyasının qarşısını almaq, yaxud digər ekosistem xidmətlərini təmin etmək kimi əsas funksiyalarını təhlükəyə məruz qoymadığına əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	----------------------------------	--	--	---	--

		<p>Kurort və istirahət meşələrinin dayanıqlı idarə olunması</p>	<p>A2.1.0/ - / 02100</p>	<p>Bu fəaliyyətlər meşələrin ekoloji bütövlüyünə mənfi təsir göstərilməməsini təmin etməklə yanaşı, meşələrdə istirahət obyektlərinin, yolların və təhsil proqramlarının işlənilib hazırlanmasını və saxlanmasını əhatə edə bilər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekoloji pozuntuları aradan qaldıracaq tərzdə həssas ekosistemlərin və növlərin qorunmasını təmin edərək istirahət infrastrukturunu (yürüş yolları, piknik sahələri, düşərgə yerləri və s.) inkişaf etdirmək və saxlamalıdır; • Ziyarətçi sayını məhdudlaşdırmaq, tikintidə dayanıqlı materiallardan istifadə etmək və ziyarətçilər üçün ekoloji təhsil proqramlarını təşviq etmək kimi ekoloji cəhətdən faydalı turizm təcrübələrini tətbiq etməlidir; • Ekoloji tarazlığı qorumaq üçün yerli növləri ekzotik və invaziv növləri aradan qaldıraraq meşə içində deqradasiyaya məruz qalmış sahələri bərpa və reabilitasiya etməlidir; • İstirahət fəaliyyətlərinin ətraf bölgələrə iqtisadi fayda verməsini və eyni zamanda təbii resursların qorunmasını təmin etməklə yerli icmaları meşənin idarə olunması və fəaliyyətində iştirak etməyə cəlb etməlidir; • Çirklənməni minimallaşdırmaq və resursları qorumaq məqsədilə kurort və istirahət sahələrində tullantıların və su istifadəsinin monitorinqini həyata keçirməli və idarə etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşə ekosistemlərinə zərər verməyən turizm təcrübələrini təmin edərək Ümumdünya Dayanıqlı Turizm Şurasının (ÜDTŞ) dayanıqlı turizm meyarlarına riayət etmək. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizm infrastrukturunu diqqətlə idarə edilməsi və meşə mühitinə təsirlərin minimallaşdırılması və/yaxud • Ziyarətçiləri məsuliyyətli istirahət təcrübələri barədə maarifləndirmək. Turizm fəaliyyətlərinin ekoloji təsirlərini monitorinq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəgəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	----------------------------------	--	---	--	---

		<p style="text-align: center;">Qoruma və baxım</p>	<p>A2.1.0; A2.4.0/ - / 02100; 02400</p>	<p>Bu tipli fəaliyyətlərə meşə yanğınlarının qarşısının alınması və söndürülməsi, zərərvericilərə və xəstəliklərə nəzarət, incələmə, budama və meşə sağlamlığını və məhsuldarlığını artırmağa yönəlmiş digər meşəçilik tədbirləri daxildir. Bu fəaliyyətlər meşələrin dayanıqlığını və onların ekosistem xidmətləri göstərmək qabiliyyətini qorumaq baxımından vacibdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşə yanğınlarının qarşısının alınması və söndürülməsi tədbirlərini, o cümlədən yanğınsöndürmə zolaqlarının yaradılması, nəzarət olunan yanğınlar və yanğın risklərini azaltmaq üçün icma təlim proqramlarını həyata keçirməlidir; • Meşə sağlamlığını qorumaq üçün monitoring, bioloji nəzarət metodları və pestisidlərin selektiv istifadəsi vasitəsilə zərərvericilərə və xəstəliklərə qarşı mübarizə aparmalıdır; • Ağacların böyüməsini yaxşılaşdırmaq, meşənin dayanıqlığını və məhsuldarlığını artırmaq üçün incələmə və budama işləri həyata keçirməlidir; • Uzunmüddətli ekoloji tarazlığı təmin etməklə, meşənin sağlamlığını və məhsuldarlığını qorumaq üçün zənginləşdirici əkin və selektiv yığım kimi meşəçilik tədbirlərini tətbiq etməlidir; • Meşə ekosistem xidmətlərinə, o cümlədən karbonun udulması, biomüxtəlifliyin qorunması və suyun tənzimlənməsi ilə bağlı problemləri müəyyənləşdirməli və həlli üçün mütəmadi meşə sağlamlığı qiymətləndirmələrini həyata keçirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bərpa olunan enerji ilə işləyən, yaxud ölkənin enerji səmərəliliyi standartları ilə sertifikatlaşdırılan ən səmərəli avadanlıqlardan istifadə etmək; • Taxta və qeyri-taxta meşə ekstraktlarını izləməyə imkan verən və meşənin mühafizə statusuna nəzarət edən monitoring texnologiyasını qəbul etmək və saxlamaq. 	<p>ƏDZV: Hədəf olmayan növlərə və mühitə zərər minimuma endirilməsini təmin edən zərərverici və xəstəliklərə nəzarət metodlarından istifadə etmək və/yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mümkün olduqda süni əkilməyə etibar etmədən, təbii meşə bərpasını prioritetləşdirmək və/yaxud • İncələmə və budama fəaliyyətləri zamanı resursların artıq hasilatından çəkinmək, karbon ehtiyatlarının, torpaq bütövlüyünün və biomüxtəlifliyin zədələnmədiyinə əmin olmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiləy yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		<p style="text-align: center;">Meşələrin yenidən salınması və meşəsalma</p>	<p>A2.1.0; A2.4.0_ - / 02100; 02400</p>	<p>Bu fəaliyyətlər meşələrin kəsildiyi, yaxud deqradasiyaya məruz qaldığı sahələrdə ağacların əkilməsinə əhatə edir ki, məqsəd meşə örtüyünü və ekoloji funksiyaları bərpa etməkdir. Layihələr uyğun ağac növlərinin seçilməsi,</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşələrin kəsildiyi, yaxud deqradasiyaya məruz qaldığı sahələrdə meşə örtüyünü və ekoloji funksiyaları bərpa etməyə çalışılmalıdır; 	<ul style="list-style-type: none"> • Bərpa olunan enerji ilə işləyən, yaxud ölkənin enerji səmərəliliyi standartları ilə sertifikatlaşdırılan ən səmərəli avadanlıqlardan istifadə etmək; • İntegrasiya olunmuş Fermer İdarəetməsi (IOFI) təcrübələrinin qəbulu üçün tələb olunan yetişdirmə müəssisələri, ekoloji və biogübrələrin istifadəsini təmin etmək və toxumların və fidanların davamlı idarə 	<p>ƏDZV: Yerli iqlim və torpaq şəraitinə uyğun olan ağac növlərini seçmək və/yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zərərvericilərə və xəstəliklərə həssas ola biləcək monokulturaların əkilməsindən çəkinmək və/yaxud

			<p>sahənin hazırlanması, əkilməsi və yeni meşələrin uğurlu yaradılmasını təmin etmək üçün sonrakı baxımı daxil edə bilər. Yerli növlərin və dayanıqlı təcrübələrin istifadəsi ekoloji faydaların maksimuma çatdırılması üçün prioritet olmalıdır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni meşələrin uğurlu yaradılması üçün ekoloji amillərə, sahənin hazırlanmasına, əkilməyə və sonrakı baxıma əsaslanaraq uyğun ağac növlərinin seçilməsi təmin edilməlidir. 	<p>olunan sahələrdən əldə olunduğuna əmin olmaq;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşə çıxarışlarını izləməyə və meşənin qorunma statusunu monitorinq etməyə imkan verən monitorinq texnologiyasını qəbul etmək və müntəzəm olaraq tətbiq etmək; • MMSŞ, yaxud MSTP kimi proqramlar üzrə sertifikatlaşma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşələrin yenidən salınmasının su resursları və biomüxtəlifliyə potensial təsirlərini nəzərə almaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq; • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işəqəbul təcrübələrini tətbiq etmək; • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---	--	---	---

9.4.8. Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi

Cədvəl 8. Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
DAİRƏVİ İQTİSADİYYAT VƏ TULLANTILARIN İDARƏ EDİLMƏSİ	Hazırlıq, toplama, emal və saxlama	Təkrar istifadə oluna bilən, yaxud təkrar emal edilə bilən materialların tullantılarının ayrı toplanması	E.38.1.1/38110	<p>Təkrar istifadə oluna bilən, yaxud təkrar emal edilə bilən materialların tullantılarının ayrı toplanması dayanıqlı tullantı idarəçiliyinin kritik komponentidir. Bu, tullantı materiallarının effektiv şəkildə ayrılması, saxlanması, emalı və daşınması üçün nəzərdə tutulmuş prosesləri və sistemləri əhatə edir ki, bu da onların təkrar istifadəsini, yaxud təkrar emalını təmin etməklə tullantı poliqlonlarına olan yükü azaldır və təbii resursları qoruyur.</p> <p>Ayrılmış toplama nümunələrinə yolkənarı təkrar emal proqramları, tullantıların qəbul mərkəzləri və ictimai təkrar emal konteynerləri daxildir. Müvəqqəti saxlama nümunələrinə Materialların Bərpa Müəssisələri (MBM), anbar saxlanıcı, kompressor və kompaktor maşınları kimi avadanlıqlar daxildir. Emal öncəsi proseslərə, nümunələrə təmizləmə və yuyulma, kağızın doqranması və üzvi tullantıların suyunun çıxarılması daxildir. Daşınma nümunələrinə toplama avtomobilləri, dəmir yolu daşınması və barja daşınması daxildir.</p> <p>Bir sıra müasir texnologiyaların və infrastrukturun inkişafı və təkmilləşdirilməsi nümunələri mövcuddur. Məsələn, ağıllı konteynerlər, avtomatlaşdırılmış çeşidləmə sistemləri, təkmil təkrar emal obyektləri və rəqəmsal platformalar.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların ayrılması və identifikasiyası, toplama infrastrukturunu və logistika, çirklənmənin idarə edilməsi, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, resurs səmərəliliyi və optimallaşdırılması ilə bağlı qanunvericiliyə uyğunluq təmin edilməlidir; Mənbə üzrə və ya aralıq ayırma müəssisəsində ayrılmış və yenidən istifadə üçün hazırlıq, təkrar emal əməliyyatları və ya enerji bərpa edilməsi məqsədi ilə nəzərdə tutulan təhlükəsiz olmayan tullantıların yığılması və daşınması təmin edilməlidir; Tullantı yığılı konteynerləri, ötürmə stansiyaları, nəqliyyat vasitələri və digər əlaqəli infrastrukturuna malik olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Toplanmış təhlükəsiz tullantıların, çəkisinin ən azı 50 faizi mənbədə ayrılmalı və təkrar istifadə, yaxud təkrar emal üçün ikinci xammal olaraq emal olunmalıdır. Materiala xas olan təkrar emal hədəfləri: <ul style="list-style-type: none"> Plastik: Plastik qablaşdırma tullantılarının ən azı 55 faizi təkrar emal edilməlidir (Aİ Yaşıl Sövdələşmə). Kağız və Karton: Təkrar emal nisbətləri 2025-ci ilədək ən azı 75 faizə çatmalıdır (Aİ Yaşıl Sövdələşmə). Şüşə: Şüşə tullantıları üçün hədəflər 70-80 faiz təkrar emal əmsalı ilə müəyyən edilmişdir (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Tədbirlər Planı) Metallar: Dəmir və qeyri-dəmir metalların təkrar emalı ən azı 70 faiz olmalıdır (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Tədbirlər Planından götürülmüşdür). 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təkrar istifadə edilə bilən və ya təkrar emal edilə bilən material tullantılarının ayrıca toplanması: emissiyaların azaldılması və sızmaların qarşısının alınması da daxil olmaqla toplama və emal proseslərindən çirklənməni minimuma endirmək üçün tədbirlər həyata keçirmək. Çirklənməni azaltmaq və təkrar emal səmərəliliyini artırmaq üçün təkrar emal edilə bilən materialların düzgün ayrılmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək; Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək; Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə; Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

	<p>Tullantı poliqlonlarına göndərilən tullantıların ayrı-ayrı toplanması</p>	<p>E.38.1.1; E.38.2.1/ 38110; 38210</p>	<p>Poliqlona gedən tullantıların ayrıca toplanması, tullantıların mənbədə ayrılmasını təmin edir ki, yalnız təkrar emala v� yenidən istifadəyə yararsız materiallar poliqlonlara y�n�ldilsin. Bu proses təkrar emal s�yl�rini maksimuma çatdırır v� poliqlonlara göndərilən tullantıların həcmini azaltmağa kömək edir.</p> <p>Ayrı toplanma nümunələrinə ev tullantı qutuları, kommersiya tullantılarının ayrılması və icma tullantılarının toplanma nöqtələri göstərilə bilər.</p> <p>Müvəqqəti saxlama nümunələri isə transfer stansiyaları, mühafizə olunan saxlama sahələri və kompaktor avadanlıqlarıdır.</p> <p>Tullantılar �c�n ilkin emal nümunələri sıxlaşdırma, yandırma qalıqlarının idarə edilməsi və bərkidilmə/stabilizasiya edil�m�dir.</p> <p>Daşınma nümunəsi olaraq tullantı daşıyan yük maşınlarını göstərmək olar.</p> <p>Müasir texnologiyaların v� infrastrukturun inkişafı �c�n bir ne� təkmilləşmə nümunəsi verilə bilər, məsələn, poliqlon qazlarının tutulma sistemləri, tullantıların izlənməsi sistemləri, qabaqcıl tullantı sıxlaşdırma texnologiyası və filt idarəetmə sistemləri</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların ayrılması və identifikasiyası, toplama infrastrukturunu v� logistikası ilə baęlı qanunvericiliyə uyğunluę, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartlarına uyğunluę, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartlarına uyğunluę, resursların effektivliyi və optimallaşdırılması təmin edilməlidir; Fəaliyyətlər havanın, suyun v� torpaęın çirklənməsinin v� zərərlə emissiyaların qarşısının alınması, yaxud azaldılması tədbirlərini əhatə etməlidir. Layihələr yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara v� emissiyalar v� çirkləndiricilərlə baęlı qaydalara riayət etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Təkrar emal edilə bilən materialların poliqlonlara göndərilməsi 2030-cu ilə qədər 10 faizdən aşağı səviyyəyə endirilməlidir (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Paketi); 2030-cu ilə qədər təkrar emala yararsız tullantıların ən azı 80 faizi poliqlonlardan yayındırılmalıdır (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Paketi); 2025-ci ilə qədər üzvi tullantıların ümumi üzvi tullantıların 5 faizdən azı poliqlonlara göndərilməlidir (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Paketi); Poliqlona göndərilən tullantıların ən azı 95 faizi düzgün ayrılmalıdır ki, yalnız həqiqətən təkrar emala yararsız materiallar poliqlona göndərilsin. (2025-ci ilə qədər üzvi tullantıların ümumi üzvi tullantıların 5 faizdən azı poliqlonlara göndərilməlidir (Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Paketi). 	<p>�DZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Poliqlona gedəcək tullantıların ayrı-ayrı toplanması: Tullantıların azaldılması təkrar istifadəsi və təkrar emalına üstünlük verməklə tullantı poliqlonlarına göndərilən tullantıların minimuma endirmək, eyni zamanda toplama prosesində qoxu v� digər narahatlıqları minimuma endirmək. Poliqlonda yerləşən tullantılardan emissiyaları azaltmaq �c�n nəqliyyat logistikasının səmərəli olmasını təmin edin. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan iř�il�r �c�n təhlükəsiz iř şəraitini təmin etmək; Azərbaycan Respublikasının �m�k qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadaęan edən tələblərə riayət etmək; Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə baęlı icmalarla �laqe; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq �c�n qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Tullantıların toplanması infrastrukturunu</p>	<p>E.38.1.1/ 38110</p>	<p>Tullantıların toplanması infrastrukturunu müzakirə edən zaman əsas diqqət tullantı materiallarının səmərəli toplanması, emalı və daşınmasını dəstəkləyən sistem və quręulara y�n�li. Bu infrastruktur tullantıların düzgün idarə olunmasında, ətraf mühitə təsirlərin azaldılmasında və davamlı təcrübələrin təşviqində mühüm rol</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların ayrılması və identifikasiyası, toplama infrastrukturunu v� logistikası ilə baęlı qanunvericiliyə uyğunluę, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartlarına uyğunluę, 	<ul style="list-style-type: none"> İnfrastruktur 2030-cu il� q�d�r b�l�diyy� tullantılarının �n azı 90 faizinin r�smi sisteml�r vasit�sil� toplanmasını t�min etm�lidir; Tullantıların toplanma infrastrukturunu tullantıların toplanma n�qt�sində �n azı 50 faizinin t�krar emala yararlı hiss�sinin ayrılmasını d�st�kl�m�lidir; İnfrastruktur, toplanmış 	<p>�DZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların Toplama İnfrastrukturunu: Tullantıların toplanması sistemlərinin ətraf mühitə təsirləri, o cümlədən hava və suyun çirklənməsini minimuma endirm�sini və ekoloji qaydalara əməl etməsini təmin etmək. Tullantıların infrastrukturunu dayanıqlı olmalı və

			<p>oyunayır.</p> <p>Toplama sistemlərinə nümunələr: səki kənarında toplama, qapıdan-qapıya toplama xidmətləri və ümumi toplanma nöqtələri.</p> <p>Saxlama qurğularına nümunələr: transfer stansiyaları, materialların bərpa müəssisələri (MBM) və təhlükəsiz saxlama sahələri.</p> <p>Nəqliyyat infrastrukturuna nümunələr: tullantı daşıyan maşınlar, dəmir yolu sistemləri və barjalarla daşınma.</p> <p>Emal texnologiyalarına nümunələr: mexaniki-bioloji emal (MBE), anaerob həzm prosesi və enerji bərpası ilə birgə yandırma.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastrukturun inkişaf nümunələri: ağıllı tullantı qutuları, avtomatlaşdırılmış çeşidləmə sistemləri, rəqəmsal tullantı idarəetmə platformaları və bərpa olunan enerji inteqrasiyası.</p>	<p>resursların effektivliyi və optimallaşdırılması təmin edilməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> Layihə digər regionlar, yaxud sektorlarda miqyaslandırılma və təkrarlana bilən potensiala malik olmalıdır. Miqyaslandırma zamanı resursların mövcudluğu, texnoloji uyğunluq və bazar tələbi nəzərə alınmalıdır; Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısını almaq, nəzarət etmək, yaxud azaltmaq üçün tədbirləri əhatə etməlidir. Layihələr yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara, emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı qaydalara uyğun olmalıdır. 	<p>tullantıların 70 faizinin təkrar istifadə, təkrar emal, yaxud enerji bərpası yolu ilə poliqonlardan yayındırılmasını təmin etməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> İnfrastruktur, 2035-ci ilə qədər tullantıların ən azı 70 faizinin poliqonlardan yayındırılmasını dəstəkləməlidir (Bütün maddələr Aİ Dairəvi İqtisadiyyat Paketi). 	<p>tullantıların həcmi və tərkibindəki dəyişikliklərə uyğunlaşa bilməlidir.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək; Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək; Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə; Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Təkrar emal və təkrar istifadə	Materialların təkrar emalı prosesləri	E.38.3.2/38320	<p>Tullantıları təkrar emal edən müəssisələr dayanıqlı tullantı idarəetmə sisteminin vacib komponentləridir. Onlar tullantıları qiymətli resurslara emal etməkdə, təmiz materiallara olan ehtiyacı azaltmaqda və ətraf mühitə təsiri minimuma endirməkdə mühüm rol oynayırlar.</p> <p>Materialların bərpası və çeşidlənməsinə nümunələr: Avtomatlaşdırılmış çeşidləmə xətləri, mexaniki çeşidləmə stansiyaları, təkmil robototexnika.</p> <p>İlkin emal və hazırlanmaya nümunələr: doqrama və</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Layihələr baza ssenari ilə müqayisədə İEYQ emissiyalarında ölçülə bilən azalma nümayiş etdirməlidir (təmiz material istehsalı); Materialların bərpa səmərəliliyi mövcud qabaqcıl texnologiyalara (QT) uyğun olmalıdır; Layihəyə tullantıların azaldılması və resursların bərpası və təkrar emalın optimallaşdırılması üçün strategiyalar daxil edilməlidir; Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və 	<ul style="list-style-type: none"> Emal edilmiş tullantıların çəkisinin ən azı 50 faizi istehsal proseslərində istifadə üçün uyğun olan ikinci dərəcəli xammala çevrilməlidir; Müəssisə sənaye, kommersiya və bələdiyyə mənbələrindən gələn təkrar emal edilə bilən materialların ən azı 50 faizini idarə etmək qabiliyyətini nümayiş etdirməlidir. 	

			<p>granullaşdırma, yuma sistemləri, susuzlaşdırılma və qurudulma.</p> <p>Təkrar emal proseslərinə nümunələr: plastiklər, metal, kağız, karton və şüşənin təkrar emalı.</p> <p>Keyfiyyət nəzarət və zamanətə nümunələr: material testləri, çirklənmə yoxlamaları,sertifikatlaşdırma və standartlara uyğunluq.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastrukturun inkişafına nümunələr: proqram təminatı ilə (mümkün olan süni intellekt) idarə olunan çeşidləmə sistemləri, enerji effektiv avadanlıqlar, qapalı dövrə təkrar emal sistemləri və bərpa olunan enerji inteqrasiyası.</p> <p>Uyğun tullantı növləri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bərk maddə üzvi tullantıları, ayrıca toplanmış təkrar emal edilə bilən materiallar və üzvi tullantılar (yaşıl tullantılar və qida tullantıları); • Zərərsiz tullantılar; • Tikinti və söküntü tullantıları (TS); • Elektrik və elektron avadanlıqların tullantıları (EEAT) / elektron tullantılar; • İstifadə müddəti başa çatan nəqliyyat vasitələri • Şüşə tullantıları; • Kağız; • Metallar, plastiklər; • İstifadə olunmuş təkərlər. • İstifadə olunmuş yağlar; • İstifadə olunmuş batareyalar və akkumulyatorlar. 	<p>zərərli emissiyaların qarşısını almaq, idarə etmək, yaxud azaltmaq tədbirlərini əhatə etməlidir. Layihələr emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara və qaydalara riayət etməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnfrastruktura uyğun olmalı, yaxud zəruri təkmilləşdirmələr üçün planlar ehtiva etməlidir. Layihələrin yeni texnologiyaların inteqrasiyası ilə bağlı texniki tələbləri və potensial çətinlikləri qiymətləndirilməlidir. 		<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təkrar emal və təkrar istifadə: Təkrar emal proseslərinin resurs bərpasını maksimum dərəcədə artırarkən emissiyaları və çirklənməni minimuma endirməsini təmin etmək. Çirklənməni azaltmaq və təkrar emal edilmiş materialların keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün ciddi keyfiyyət nəzarət tədbirləri həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək; • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək; • Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---	---	--	--

		Materialların təkrar istifadə olunması proseslərinin monitorinqi fəaliyyətləri	E.38.3. 2/ 38320	<p>Toplama və yoxlama nümunələrinə toplama tədbirləri, ianə mərkəzləri və yoxlama stansiyaları daxildir.</p> <p>Təmizləmə və təmir nümunələrinə elektronikanın yenidən istehsalı, mebelin bərpası və geyimlərin təmizlənməsi və düzəldilməsi daxildir. Yenidən istifadə və təkmilləşdirmə nümunələri yaradıcı yenidən istifadə seminarları, əl işləri və DIY layihələridir.</p> <p>Keyfiyyət nəzarət və zəmanət nümunələri məhsul testləri, yoxlama protokolları və sertifikatlaşdırma proqramlarıdır.</p> <p>Monitorinq nümunələri məlumat toplama sistemləri, performans meyarları və davamlı inkişaf proqramlarıdır.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastruktur inkişafı nümunələri inkişaf etmiş təmir texnologiyaları, təkrar istifadə üçün rəqəmsal platformalar və avtomatlaşdırılmış təsnifat sistemləridir</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Baza ssenari ilə müqayisədə İEYQ emissiyalarında ölçülə bilən azalma nümayiş etdirməlidir (təmiz material istehsalı). Emissiyaların azalması bərpa olunan enerji istifadəsi, yaxud enerji səmərəliliyinin artırılması ilə daha da yaxşılaşdırıla bilər; • Layihəyə tullantıları minimuma endirmək və resursların bərpasını və təkrar emalını optimallaşdırmaq üçün strategiyalar daxil edilməlidir; • Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısını almaq, nəzarət etmək, yaxud azaltmaq üçün tədbirləri əhatə etməlidir. Layihələr emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara və qaydalara uyğun olmalıdır; • Təşəbbüslər mövcud infrastrukturla uyğun olmalı, yaxud zəruri təkmilləşdirmələr üçün planlar ehtiva etməlidir. Layihələrin yeni texnologiyaların inteqrasiyası ilə bağlı texniki tələbləri və potensial çətinlikləri qiymətləndirilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Təsisatlar təkrar istifadə olunan materialların miqdarını davamlı olaraq izləmək üçün bir sistem tətbiq etməlidir, bununla da emal edilən materialların ən azı 50 faizinin təkrar istifadəyə uyğun olduğuna əmin olunmalıdır; • Təkrar istifadə edilə bilən materialların çirklənməsinin qarşısını almaq üçün sızma aşkarlanması və təmiri (SAT) proqramları həyata keçirilməlidir və sızma əmsalları cəmi emal edilmiş materialların 5 faizdən aşağı saxlanmalıdır. 	
Tullantı sularının idarə edilməsi	Tullantı sularının təmizləyici qurğuları	E.37.0. 0/3700 0	<p>Tullantı suyunu toplama sisteminin və müxtəlif növ emal zavodlarının tikintisi, genişləndirilməsi, yenilənməsi və fəaliyyəti. Bunlara daxil ola bilər: tullantı sularının emalı avadanlıqları; tullantı sularının emal zavodları; mədən və karxana suyunun emalı; palçıq emalı/yandırma zavodları; yağış sularını digər tullantı sularından ayıran kanalizasiya/drenaj şəbəkələri.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tullantı sularının toplama infrastrukturunu, emal prosesləri, çirklənmənin mitiqasiyası, ətraf mühitin təhlükəsizliyi və resursların optimallaşdırılması üzrə qanunvericiliyə uyğunluq təmin edilməlidir; 	<ul style="list-style-type: none"> • Təsisatlar tullantı sularının emalı əməliyyatlarında baza ili ilə müqayisədə ən azı 20 faiz enerji qənaətinə nail olmalıdır (birgə generasiya, yaxud bərpa olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiyalardan istifadə etməklə); • Təsisatlar palçıqdan bioqaz istehsalı kimi resurs bərpa proseslərini daxil etməli, bununla 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ətraf mühitin çirklənməsinə minimuma endirmək üçün kompostlama qurğularından qoxulara, süzülme sularına və emissiyalara minimallaşdırmaq üçün tədbirlər həyata keçirmək; • Kompostun bioloji parçalanmayan materiallar və ya təhlükəli maddələrlə çirklənməsinin qarşısını almaq üçün prosedurlar həyata keçirmək; 	

				<ul style="list-style-type: none"> Layihələrdə fiziki, bioloji və kimyəvi proseslər və əlavə emal variantları da daxil olmaqla, tullantı sularının təmizlənməsi üçün mövcud qabaqcıl texnologiyalardan istifadə edilməlidir; Dəyişdirmə/yeniləmə layihələri tullantı sularının təmizlənməsinin mərkəzləşdirilməsi yolu ilə net İEYQ emissiya azalmasını təmin etməli, bu yolla əvvəlki sanitariya sistemlərini daha yüksək İEYQ emissiyaları ilə əvəz etməlidir. 	<p>da palçıqın ən azı 50 faizinin yenidən istifadə olunmasını, yaxud enerjiyə çevrilməsini təmin etməlidir;</p> <ul style="list-style-type: none"> Emal edilmiş su biokimyəvi oksigen tələbi (BOT) və kimyəvi oksigen tələbi üçün limitlər daxil olmaqla, tullantılar üçün Milli su keyfiyyəti standartlarına uyğun, yaxud yuxarı olmalıdır (ölçülərin verildiyi yerlərdə milli standarta istinad edilməlidir); Hava və suya emissiyaların dayanıqlı monitorinqi həyata keçirilməli, anaerob fermentasiya yolu ilə kanalizasiya palçıqını emal edən zavodlarda metan sızma nəzarəti daxil edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Yerli biomüxtəlifliyi qorumaq və yaşayış mühitinin pozulmasının qarşısını almaq üçün kompostlama sahələrinin yerləşdirilməsini və idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək; Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək; Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə; Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Tullantı sularından təkrar istifadə və tullantı sularının təkrar emalı	E.37.0/37000	<p>İstifadə və təkrar emal sistemləri üçün ev və sənaye tullantı suları. Toplama və emal sistemi nümunələri kanalizasiya şəbəkələri, ikinci emalı və bioloji emaldır. Təkmil emal prosesləri nümunələri tərs osmoz, ultrafiltrasiya və təkmil oksidasiya prosesləridir (TOP-lar).</p> <p>Təkrar istifadə tətbiqləri nümunələri kənd təsərrüfatı suvarması, sənaye istifadəsi, landşaft suvarması və içməli su üçün yenidən istifadəsidir.</p> <p>Təkrar emal prosesləri nümunələri qida maddələrinin bərpası, bioqaz istehsalı və suyun təkrar emal sistemləridir.</p> <p>İzləmə prosesləri nümunələri real vaxtda monitorinq sistemləri, su keyfiyyəti testləri və performans meyarlarıdır.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastruktur inkişafı nümunələri ağıllı su şəbəkələri, mərkəzləşdirilməmiş emal sistemləri və hibrid emal texnologiyalarıdır</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantı suyu toplama infrastrukturunu, emal prosesləri, çirkənlənmənin idarə edilməsi, ətraf mühitin təhlükəsizliyi və resursların optimallaşdırılması üzrə qanunvericiliyə uyğunluq təmin edilməlidir; Layihələr tullantı sularının təkrar emalı üçün fiziki, bioloji, kimyəvi proseslər və əlavə emal variantları daxil olmaqla mövcud QT istifadə etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Təmizlənmiş tullantı suyunun ən azı 50 faizi sənaye proseslərində, kənd təsərrüfatında, yaxud içməyə yararsız su kimi şəhər ehtiyaclarının ödənilməsində yenidən istifadə edilməli və bu faizdə içməli su istehlakını azaltmalıdır; Yenidən istifadə sistemi enerji səmərəli texnologiyaları inteqrasiya etməli, baza əməliyyatlarından ən azı 20 faiz enerji səmərəliliyinin artırılmasına nail olmalıdır. 		

			<p>Sistem parçalana bilməyən materiallardan azad olmasını təmin etmək məqsədilə yalnız orqanik, bioloji parçalana bilən tullantıları, məsələn, qida qalıqları və bağ tullantılarını qəbul edir. Toplama və emal sistemləri düzgün ayırmanı təmin edir. Çirklənmiş tullantıların gözlənilməli təqdirdə düzgün idarəetmə təcrübələri qurulmalıdır.</p> <p>Kompostun istifadəyə yararlı standartlara cavab verməsi üçün testlər aparılır, məsələn, kənd təsərrüfatı suvarması üçün və müntəzəm olaraq çirkləndiricilər üçün qiymətləndirilir. Monitoring planı tənzimləmələrə uyğunluğun təmin olunmasını təmin edir və ekoloji standartlara cavab vermək üçün sertifikatlar əldə edilir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bio-tullantıların toplanması, kompostlaşdırma prosesləri, çirklənmənin idarəedilməsi, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, eləcə də resursların səmərəliliyi ilə bağlı qanunvericiliyə uyğunluq təmin edilməlidir; • Tullantılar mənbədə ayrılmalı, ya da azı milli standartlara uyğun olması üçün çirkləndirilməməlidir; • Kompostlanma vasitəsilə istehsal olunan gübrə torpaq yaxşılaşdırıcı kimi istifadə edilməli, yaxud azı digər məqsədlər üçün istifadə edilmək üçün bərpa oluna bilən olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompostlaşdırma orqanik tullantıları tullantı poliqlonlarından uzaqlaşdıraraq metan emissiyalarını azaltmaqla xalis İEYQ emissiyalarının azalması ilə nəticələnməlidir; • İstehsal olunan kompost sintetik gübrələrin, yaxud torfun əvəzinə istifadə edilməli, bu isə gübrə istehsalı ilə bağlı İEYQ emissiyalarını daha da azaltmalıdır; • Biotullantılar mənbədə ayrılmalı və yüksək keyfiyyətli kompost istehsalını təmin etmək üçün ayrı toplanmalıdır. 		
				<p>Tullantılarda n enerji</p>	<p>Tullantı poliqlonu qazının tutulması və istifadəsi</p>	<p>E.38.2.1/38210</p>	<p>E.39.0/3900</p>

9.4.9. Yaşıl binalar və dayanıqlı tikinti

Cədvəl 9. Yaşıl binalar və dayanıqlı tikinti üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütləq beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	Yeni binalar	Yeni yaşayış binaları	F41/41	LEED və ya BREEAM sertifikatlaşdırma standartlarına cavab verən yaşayış binalarının layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı, yaşayış, ticarət və sənaye binaları üçün enerji performansı sertifikatlarının həyata keçirilməsi. EPC tələblərinə uyğunluq.	<p>Fəaliyyət bina tikintisi ilə bağlı qanunvericiliyə uyğun olmalıdır.</p> <p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır; • EDGE sertifikatına malik olmalıdır; • Binalara enerji tələbinin müəyyən faizini qarşılamaq üçün bərpə olunan enerji mənbələri (günəş, külək, geotermal) daxil edilməlidir; • Tikinti materialları spesifik ətraf mühit məhsul bəyannamələri (EPD), yaxud sertifikatlara uyğun olmalıdır; • Tikinti və söküntü tullantılarını minimuma endirmək üçün tullantıların idarə olunması planı mövcud olmalıdır; • Binalarda suya qənaət texnologiyaları (aşağı axınlı avadanlıqlar, yağış suyu yığıcı və s.) tətbiq edilməlidir; • Biomüxtəlifliyin artırılması məqsədilə yaşıl damlar, şaquli bağlar nəzərə alınmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • U-dəyərləri, bina elementinin xarici sahəsinin orta çəkisi nəzərə alınmaqla minimum enerji səmərəliliyi (ES) tələblərindən (maksimum icazə verilən istilik keçiriciliyi əmsalı, U_{max}) ən azı 10 faiz aşağı olmalıdır; • 2030-cu ildən, Xalis Əsas Enerji Tələbi: <p>Yaşayış binaları:</p> <p>Zona 1+2: 40 kVtsaat/m²/il Zona 3: 65 kVtsaat/m²/il</p> <p>Qeyri-yaşayış binaları:</p> <p>Zona 1+2: 50 kVtsaat/m²/il Zona 3: 70 kVtsaat/m²/il</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minimum səviyyə LEED-Silver, BREEAM-Good, EDGE-Level, WELL-Silver və ya digər beynəlxalq sertifikatların müvafiq səviyyələrində olmalıdır; • Tikinti sahəsində yaranan zərərsiz tikinti və söküntü tullantılarının (təbii materiallar istisna olmaqla) ən azı 50 faizi (çəki ilə) yenidən istifadə üçün hazırlanmalı, yaxud təkrar emal edilməli və ya digər materialların bərpası üçün göndərilməlidir, o cümlədən tullantıların digər materialların əvəzlənməsi üçün gerdoldurma əməliyyatlarında istifadəsi; • Əsas Enerji Tələbi (ƏET) milli standartlarda sıfır enerji binası (SEB) tələbləri üçün müəyyən edilmiş həddən ən azı 10 faiz aşağı olmalıdır. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti təcrübələrinin təbii yaşayış mühitinin əhəmiyyətli dərəcədə məhvinə və ya çirklənməsinə gətirib çıxarmamasını təmin etmək; toksik olmayan və təkrar emal edilə bilən materialların istifadəsinə üstünlük vermək; • Su istehlakını minimuma endirmək üçün suya qənaət edən texnologiyaları və təcrübələri tətbiq etmək; • Tikinti təcrübələrinin və tikinti materiallarının sakinlərin sağlamlığına zərər verməməsinə təmin etmək; • Yerli icmalara mənfi təsir göstərən və ya mövcud ekosistemləri pozan layihələrdən çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək; • Ədalətli əməkhaqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirilməsi; • İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını
		Yeni kommersiya binaları	F41/41				
		Yeni sənaye binaları	F41; F42/41; 42				

					<ul style="list-style-type: none"> • Bina yüksək daxili ətraf mühit keyfiyyətini təmin etməli, kifayət qədər havalandırma, təbii işıq və aşağı emissiyalı materiallardan istifadə edilməlidir (detallar əlavə edilə bilər). • Bir binanın tikintisindən yaranan enerji tələbi performansı kWh/m²/il formatında maksimal dərəcəyə çatdırılmalıdır (Enerji İstifadəsi İntensivliyi (Eİİ) üçün SANS 10400-XA-nın ən son versiyasında müəyyən edilmiş həddən 40 faizdən aşağı), enerji tələbinin idarə edilməsi tədbirlərini maksimal dərəcədə daxil etməklə. • Enerji kateqoriyasında 40 faiz həddinin ödənilməsinə dair substansiv sübutla GBCSA Yaşıl Ulduz Səviyyə 5, yaxud Yeni Tikinti; • 2000 m²-dən böyük kommersiya binaları, 1000 m²-dən böyük ictimai binalar və 5000 m²-dən böyük digər bina növləri (proseslər üçün cəmi nəzərə alınmışdır) üçün tikinti tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və layihə mərhələsində müəyyən edilmiş performans səviyyələrindəki istənilən dəyişikliklər, yaxud bina örtüyündəki qüsurlar investorlara və müştərilərə açıqlanmalıdır. 	<p>almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.</p>
--	--	--	--	--	--	--

Mövcud binaların təmiri	Mövcud yaşayış binalarının təmiri	F41/41	Mövcud yaşayış, kommersiya və sənaye binalarında enerji effektivliyini artırmaq üçün izolyasiyanın və pəncərələrin yenilənməsi; günəş panelləri, yaxud digər bərpa olunan enerji sistemlərinin quraşdırılması. Enerji səmərəli İVK sistemlərinin və ağıllı termostatların quraşdırılması.	<p>Fəaliyyət bina tikintisi ilə bağlı qanunvericiliyə uyğun olmalıdır.</p> <p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır; • EDGE sertifikatına malik olmalıdır; • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə enerji istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etməlidir; • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etmək üçün suya qənaət edən avadanlıqlar və sistemlər daxil etməlidir; • Təmir materialları spesifik ətraf mühit məhsul bəyannamə sertifikatlarına uyğun olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə enerji istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etməlidir; • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etmək üçün suya qənaət edən avadanlıqlar və sistemlər daxil etməlidir; • Əsas təmir üçün, Əsas Enerji Tələbi (ƏET) üzrə ≥ 20 faiz azalma; • Tək tədbirlər / avadanlıqlar üçün: 2022-2024-cü illərdə: ayrı komponentlər və sistemlər üçün minimum tələblər; 2025-ci ildən: ayrı komponentlər və sistemlər üçün müəyyən edilmiş minimum tələblərlə müqayisədə 10 faiz yaxşılaşma; • Daha sonra binaya təmin olunan 100 faiz bərpa olunan enerjini əvəz etmək üçün kənardan bərpa olunan enerji satın alınmalıdır; • 2000 m²-dən böyük kommersiya binaları, 1000 m²-dən böyük ictimai binalar və 5000 m²-dən böyük digər bina növləri (proseslər üçün toplamda nəzərə alınmışdır) üçün təmir tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və nəticələr və performans təsirləri investora və müştərilərə açıqlanmalıdır; • Enerji performansını IFC EDGE İrəli (Səviyyə 2) və ya GBCSA Net Sıfır (Karbon Səviyyə 1, modeləşdirilmiş), yaxud Green Star Səviyyə 5, yaxud daha yaxşı sertifikatla təsdiqlənmiş, bina əsas tələblərindən 40 faiz həddinin ödənilməsinə dair sübutlar təqdim olunmalı, eyni zamanda pik enerji tələbinin idarə olunmasında yaxşılaşdırılmış tədbirlər olmalıdır (Cənubi Afrika Taksonomiyası); 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təkmilləşdirmənin binanın təhlükəsizliyinə və ya struktur bütövlüyünə xələf gətirməsinə əmin olun; zərərli maddələr buraxa bilən materiallardan istifadə etməmək; • Təkmilləşdirmə fəaliyyətlərinin İEYQ emissiyalarını artırmamasını təmin etmək; • Suya qənaət tədbirlərinin yerli su ehtiyatlarına mənfi təsir göstərməməsinə təmin etmək; • Tullantıların əmələ gəlməsinə minimuma endirmək üçün materialların təkrar istifadəsinə və təkrar emalını təşviq etmək; • Təkmilləşdirmə fəaliyyətlərinin yerli biomüxtəlifliyə və ekosistemlərə mənfi təsir göstərməməsinə təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək; • Ədalətli əməkhaqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirilməsi; • İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Mövcud kommersiya binalarının təmiri	F41/41	Damda günəş panelləri, yaxud yeraltı istilik nasosları kimi bərpa olunan enerji həllərinin tətbiqi. Suvarma sistemlərini damcı suvarma, yaxud digər suya qənaət edən texnologiyalardan istifadə edəcək şəkildə yeniləmək.			
	Mövcud sənaye binalarının təmiri	F41; F42/41; 42	FSC sertifikatı olan ağac kimi ətraf mühit sertifikatlarına malik məhsulları seçmək. İstiliyi və yağıntı axınına idarə etmək üçün yaşıl damlar və divarlar tətbiq etmək.			

						<ul style="list-style-type: none"> • 5000 m²-dən böyük binalar üçün, təmir tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və nəticələr və performans təsirləri investidlərə və müştərilərə açıqlanmalıdır. 	
İnfrastruktur inkişafı	Yaşıl infrastruktur	F42; 42	<p>İnfrastruktur layihələrində təkrar emal edilmiş, yaxud davamlı şəkildə əldə edilmiş materiallardan istifadə; yaşıl bina üsullarının tətbiqi.</p> <p>İctimai meydanlarda keçirici döşəmələrin, kommersiya binalarında yaşıl damların və şəhər parklarında biorezervuar sahələrinin yaradılması.</p> <p>Şəhər yaşıllıq yollarının yaradılması, çay kənarlarında yerli növlərin yenidən əkilməsi və süni bataqlıqların yaradılması.</p> <p>LED küçə işıqlarının quraşdırılması, ictimai nəqliyyat stansiyaları üçün enerji səmərəli materiallardan istifadə.</p> <p>Daşqın müdafiələrinin layihələndirilməsi, daşqın riski olan ərazilərdə infrastrukturun yüksəldilməsi və iqlimə davamlı materiallardan istifadə.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır; • EDGE sertifikatına malik olmalıdır; • Yağış suyu idarəetməsini effektiv şəkildə həyata keçirmək və daşqın risklərini azaltmaq üçün dayanıqlı şəhər drenaj sistemləri tətbiq edilməlidir; • Layihələr yerli ekosistemləri bərpa etmək, yaxud inkişaf etdirmək, həmçinin biomüxtəlifliyi dəstəkləmək üçün yeni yaşayış mühitləri yaratmağı nəzərdə tutmalıdır; • Enerji istehlakını minimuma endirmək üçün enerji səmərəli texnologiyalar və dizayn təcrübələri tətbiq edilməlidir; • Tikinti materiallarının istifadəsi dayanıqlılıq meyarlarına, o cümlədən təkrar emal edilmiş tərkib və aşağı ətraf mühit təsirinə uyğun olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji istehlakını minimuma endirmək üçün enerji səmərəli texnologiyaların və dizayn təcrübələrinin tətbiqi; • Tikinti materiallarının istifadəsi dayanıqlılıq meyarlarına, o cümlədən təkrar emal edilmiş tərkib və aşağı ətraf mühit təsirinə uyğun olmalıdır. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Həddindən artıq resurs istifadəsindən və tullantıların yaranmasından çəkinmək; ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün tullantıların düzgün atılmasını təmin edin; • Mövcud ekosistemlərə və ya növlərə zərər verməkdən çəkinmək. Yaşayış mühitinin məhvinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək və yerli biomüxtəlifliyi artıran və ya bərpa edən layihələrə üstünlük vermək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək; • Ədalətli əməkhaqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək; • İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	

	<p style="text-align: center;">Su idarəetmə sistemləri</p>	<p style="text-align: center;">F43.3/ 433</p>	<p>Yağış suyunu toplamaq və yenidən istifadə etmək üçün sistemlərin quraşdırılması; boz suyun təkrar emal sistemlərinin tətbiqi; su istehlakını azaltmaq üçün effektiv suvarma metodlarından istifadə.</p> <p>Yeni şəhər inkişaf layihəsi, yağış suyu idarəçiliyi, suyun mühafizəsi və tullantı suyunun emalını əhatə edən geniş su idarəetmə planı yaradaraq İnteqrasiya Olunmuş Su Resursları İdarə edilməsi (ISRİE) yanaşmasını inteqrasiya edə bilər.</p> <p>Yaşayış sahələrində, yağış bağları və biosvellərin (suya qərq olmuş torpaq sahələri) əlavə etmək yağıntı sularının axınını idarə etməyə, sel təhlükəsini azaltmağa və suyun keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa kömək edərək çirkəndiriciləri süzür.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su idarəetmə sistemləri standart praktikalarla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma təmin etməlidir; • Layihələr müxtəlif sektorlarda su resurslarının istifadəsini və idarə edilməsini optimallaşdırmaq üçün İnteqrasiya Olunmuş Su Resursları İdarəetməsi yanaşmasını tətbiq etməlidir; • Axını azaltmaq və suyun keyfiyyətini artırmaq üçün yağış suyu idarəetmə sistemləri tətbiq edilməlidir; • Su idarəetmə sistemləri iqlim dəyişikliyi təsirlərinə, o cümlədən ekstremal hava hadisələrinə və dəyişən yağıntı hallarına qarşı dayanıqlı şəkildə layihələndirilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yağış suyu və boz su, mənbəyində ayrı toplanmalı, kanalizasiya suyu ilə qarışdırılmamalı və məqsədinə uyğun şəkildə, məsələn, suvarmada, tualet yuyulmasında işlənməlidir (Al Taksonomiyası). Su idarəetmə sistemləri standart praktikalara nisbətən su istehlakında əhəmiyyətli bir azalma təmin etməlidir; • Su idarəetmə sistemləri, iqlim dəyişikliyi təsirlərinə, o cümlədən ekstremal hava hadisələri və yağıntı naxışlarının dəyişməsinə qarşı dayanıqlı olmaq üçün dizayn edilməlidir (Al Taksonomiyası). • Layihələr şəhər axıntısını azaltmaq, su keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq və dayanıqlılığı artırmaq üçün təbiətə əsaslanan həllərin, məsələn, yaşıl damlar, yağış bağları, bioqırınların istifadəsini və ya prioritetləşdirilməsini göstərməlidir (İqlim Bondu Təşəbbüsü); 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su idarəetmə sistemlərinin suyun keyfiyyətinə və ya ekosistemin sağlamlığına mənfi təsir göstərməməsinin təmin etmək. Su ehtiyatlarının çirkənlənməsinə səbəb ola biləcək təcrübələrə yol verməmək; • Yerli ekosistemlərin və su mühitinin pozulmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görmək. Yerli flora və faunaya zərər verə biləcək su ehtiyatlarının həddindən artıq çıxarılmasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək; • Ədalətli əməkhaqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək; • İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p style="text-align: center;">Dayanıqlı landşaftlaşdırma</p>	<p style="text-align: center;">F43.9/ 439</p>	<p>Suya və baxıma az ehtiyac duyan yerli növlərin əkilməsi; eroziyanın qarşısını almaq üçün torpaq qoruma texnikalarının tətbiqi; pestisidlərin idarə olunmasında ekoloji cəhətdən faydalı metodlardan istifadə.</p> <p>Nar ağacları, yaxud quraqlığadözümlü lavanda kimi yerli növlərin əlavə edilməsi su istehlakını və baxım ehtiyacını azaldaraq</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əhəmiyyətli sayda landşaft bitkiləri regiona uyğun olan, quraqlığa davamlı növlərdən ibarət olmalıdır; • Landşaft layihələri damcı suvarma, yaxud ağıllı suvarma idarəediciyi kimi su istehlakını azaldan suvarma sistemlərini tətbiq etməlidir; • Landşaft layihələri torpağın sağlamlığını qorumaq və eroziyanın qarşısını almaq üçün tədbirləri daxil etməlidir; 	<ul style="list-style-type: none"> • Landşaft bitkiləri regiona uyğun olan, quraqlığa davamlı növlərdən ibarət olmalıdır; • Landşaft layihələri damcı suvarma, yaxud ağıllı suvarma idarəediciyi kimi su istehlakını azaldan suvarma sistemlərini tətbiq etməlidir; • Landşaft xüsusiyyətləri üçün dayanıqlı materiallardan, məsələn, yollar üçün təkrar emal olunmuş materiallardan və təcrübələrdən, məsələn, otlaq sahələrinin azaldılmasından istifadə. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnvaziv növlərin introduksiyasından çəkinmə; abadlaşdırma təcrübələrinin torpağın keyfiyyətini aşağı salmaması və yerli ekosistemlərə zərər verməməsinin təmin etmək; kimyəvi pestisidlərin və gübrələrin istifadəsinin minimuma endirmək; • Suvarma təcrübələrinin həddindən artıq su istifadəsinə və ya yerli su ehtiyatlarının tükənməsinə

			<p>yerli v�h�si təbiəti dəstəkləyə bilər.</p> <p>Yeni land�aftla�dırılmı� parkda torpağa kompost əlavə edilməsi torpaq strukturu və məhsuldarlığını artırır, yer örtüyü əkilməsi isə eroziyanın qar�sısını almağa kömək edir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Landşaft layihələri tozlandırıcı ba��çalar v� v�h�si təbiət üçün yaşayış mühitləri kimi biomüxtəlifliyi artıran x�susiy�tləri daxil etməlidir; • Landşaft x�susiy�tləri üçün dayanıqlı materiallar (yollar üçün təkrar emal olunmuş materiallar və s.) və təcrübələrdən (otlaq sahələrinin azaldılması və s.) istifadə olunmalıdır. 	<p>səbəb olmadığından əmin olmaq;</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstila�ı və yerli ekosistemləri poza biləcək yerli olmayan bitki növlərindən istifadə etməkdən �ekinm�k. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək; • �dal�tli əməkhaqqı v� əmək hüquqlarının m�dafiasinin həyata keçirmək; • İcmanın şikayət mexanizmlərini təmin etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qar�sısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---	--	---

9.4.10. Yaşıl xidmətlər

Cədvəl 10. Yaşıl xidmətlər (turizm) üzrə Texniki Qiymətləndirmə Meyarları, ƏDZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt kateqoriya	İFNT kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standartlar və tələb olunan sertifikatlar	Tövsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar (mütərəqqi beynəlxalq təcrübələr əsasında)	ƏDZV prinsipləri və MST
Yaşıl xidmətlər	Konsaltinq və xidmətlər	Ətraf mühit və sosial xidmətlər	M.71.20; M.74.90; M.70.22/70220; 7120; 74900	Ekoloji və sosial fəaliyyətlərlə və məsələlərlə bağlı məsləhət xidmətləri, məsələn, ekoloji və sosial təsirin qiymətləndirilməsi; ətraf mühitə təsirin monitorinqi və qiymətləndirilməsi; İEYQ emissiyalarının ekspertizası və hesablanması; ətraf mühit monitorinqi; • Tullantıların idarə edilməsi ilə bağlı məsləhət; torpaq və suyun mühafizəsi qiymətləndirilməsi; və s.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Xidmət təminatçısı ətraf mühit və sosial xidmətlərdə peşəkar bilik və müvafiq ixtisasları nümayiş etdirməlidir; Maraqlı tərəflərlə əlaqə və proseslərin şəffaflığı saxlanmalı, müntəzəm yeniləmələr və ictimai açıqlamalar verilməlidir; Dayanıqlı təcrübələr və uyğunlaşma idarəetmə strategiyaları tətbiq edilməli, ətraf mühitə təsiri minimuma endirmək və sosial rifahı artırmaq məqsədilə istifadə olunmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının ətraf mühit və sosial dayanıqlıq üzrə performans standartları; Dayanıqlı Mühasibat Standartları Şurası (DMSS). 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Əhəmiyyətli ziyanların qarşısını almaq üçün vaxtında hesabat vermək və qabaqçılıq tədbirlər görmək, mənfi ekoloji təsirlərin dərhal həll edilməsini təmin etmək; İstixana effekti yaranan qazların dəqiq hesabatlılığını təmin etmək və yanlış məlumatların və ətraf mühitə ziyanın qarşısını almaq üçün effektiv azaldılma strategiyalarını təşviq etmək; Ekosistemlərə və insan sağlamlığına ziyan vurmamaq üçün əsas göstəriciləri müntəzəm olaraq izləmək və mənfi tapıntılar üzərində dərhal tədbir görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İmkanların və ədalətli əmək haqqının ölçətilməliyini bərabər səviyyədə təmin etmək; Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirlərinə dair şəffaf hesabatlılığı təmin etmək; Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək; Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən qabaqcıl təcrübələri tətbiq etmək.

		<p>Sertifikatlaşma və etikətləmə</p>	<p>M.71.20/7120</p>	<p>Bio/orqanik/eko-faydalı/az karbon/enerji qənaət edən məhsulların milli və/yaxud beynəlxalq standartlara uyğun sertifikatlaşdırılması və etikətlənməsi</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulların ətraf mühit üzrə faydalı xüsusiyyətləri barədə şəffaflıq təmin edən aydın etikətləmə olmalıdır (müvafiq sertifikatlaşdırma standartları haqqında ətraflı məlumat daxil olmaqla); • Məhsullar karbon emissiyalarının, enerji istehlakının və zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsinin azaldılması kimi əhəmiyyətli ətraf mühit təsiri təkmilləşdirmələrini nümayiş etdirməlidir. 	<p>AI-nin Eko-nişanlama standartı.</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sertifikatlaşdırılmış məhsulların istehsalında ədalətli ticarət və etik iş praktikasını təşviq etmək; • Məhsulların zərərli kimyəvi maddələrdən azad olmasını təmin etmək və istehsal proseslərinin yüksək sağlamlıq və təhlükəsizlik standartlarına riayət etməsini təmin etmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və qabaqçılıq tədbirləri həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---------------------	--	---	--	--

		<p>Enerji səmərəliliyinin yaxşılaşdırma xidmətləri</p>	<p>M.71.20; M.74.90;M.70.22/70220; 7120; 74900</p>	<p>Enerji istehlakçılara, o cümlədən binalar və nəqliyyat sistemləri üçün enerji qənaəti xidmətləri. Məsələn, a) enerji göstəricilərinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı texniki məsləhət xidmətləri (enerji simulyasiyaları, layihə idarəçiliyi, enerji effektivliyi müqavilələrinin hazırlanması, xüsusi təlimlər); b) enerji auditi; c) enerjinin idarə olunması xidmətləri; d) enerji xidmətləri təminatçısı olan şirkətlərin (EXTŞ) göstərdiyi enerji effektivliyi xidmətləri.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Xidmətlər istehlak olunan enerjinin həcmnin ölçülməsi, təhlili və səmərəliliyin qiymətləndirilməsi, habelə enerji effektivliyi üzrə tədbirlərin tətbiqini əhatə etməlidir; • Təvsiyələr enerji səmərəliliyini maksimuma çatdırmaq üçün QT istifadəsini prioritetləşdirməlidir; • Xidmətlər, enerji idarəçiliyi və auditi sahəsində qəbul edilmiş kvalifikasiyalara malik sertifikatlı mütəxəssislər tərəfindən həyata keçirilməlidir. 	<p>Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (BEA) Təlimatları.</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təklif olunan enerji qənaəti tədbirlərinin, çirkləndirici emissiyaların, yaxud digər zərərli ekoloji təsirlərin artımına səbəb olmamasını təmin etmək; • Enerji səmərəliliyi xidmətlərinin bütün əhali segmentləri, o cümlədən həssas və marginallaşdırılmış qruplar üçün əlçatan olmasını təmin etmək və bu xidmətlərin yerdəyişmə, sosial bərabərsizlik yaratmamasını təmin etmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirlərini həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələri tətbiq etmək; • İmkanlar və ədalətli əməkhaqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	--	---	--	--	--

		<p>Digər yaşıl xidmətlər, o cümlədən tədqiqat və inkişaf</p>	<p>M.74.90;M.72/72;74900</p>	<p>Yaşıl/davamlı/enerji səmərəli/resurs effektiv məhsullar, texnologiyalar, xidmətlər, istehsal və istehsal ilə bağlı peşəkar, elmi və texniki fəaliyyətləri əhatə edən məsləhət xidmətləri, eləcə də dayanıqlı həllər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Layihələr İEYQ emissiyalarının, enerji istehlakının, su istifadəsinin, yaxud tullantı istehsalının azalması kimi ölçülə bilən ekoloji faydalar təqdim etməlidir; Məhsullar, texnologiyalar və xidmətlər dayanıqlılıq və ətraf mühit təsiri üçün müvafiq beynəlxalq standartlara və sertifikatlara (ISO 14001, ISO 50001 və s.) uyğun olmalıdır; Dayanıqlılıq sənədlərini təsdiq etmək məqsədilə binalar üçün LEED, məhsullar üçün "Cradle to Cradle", yaxud xidmətlər üçün "Green Seal" kimi yaşıl sertifikatlar olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Elmə Əsaslanan Hədəflər Təşəbbüsü (EƏHT); İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının Dayanıqlı İstehsal Alətləri Dəsti 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təbii resursların səmərəli istifadəsini təşviq etmək və layihə müddətində tullantıların və emissiyaların minimuma endirilməsinə çalışmaq; Layihələrin hava, su, yaxud torpağın əhəmiyyətli dərəcədə çirklənməsinə səbəb olmamasını təmin etmək və tullantıları effektiv şəkildə minimuma endirmək və idarə etmək üçün tədbirləri əhatə etmək; Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirləri həyata keçirmək; Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	------------------------------	---	--	--	--

	<p>Dayanıqlı turizm</p>	<p>Ekoloji turizmin (ekoturizmin) inkişafını təşviq edən məhsul və xidmətlər</p>	<p>N.79/79; 55</p>	<p>Dayanıqlı materiallarla inşa edilmiş, günəş, yaxud külək enerjisi kimi bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə edən və suya qənaət edən texnologiyalardan istifadə edən yerləşmə vasitələri (hotellər, mehmanxana tipli obyektlər və s.).</p> <p>Ətraf mühit dostu, məsələn, elektrikli avtomobillər, velosipedlər təklif edən turizm şirkətləri, aşağı təsirli fəaliyyətləri, məsələn, yürüş, quş müşahidəsi kimi məhsulları təşviq edən və qoruma layihələrini dəstəkləyən turizm şirkətləri.</p> <p>Yerli icmaları turizm fəaliyyətlərinə cəlb edən təşəbbüslər iqtisadi faydaların ədalətli şəkildə bölüşdürülməsini və mədəni irsin qorunmasını təmin edir. Biomüxtəlifliyi qoruyan və bələdçi ilə təbiət turları və öyrədici proqramlar kimi ekoturizm fəaliyyətləri təklif edən mühafizə olunan ərazilərin yaradılması və saxlanması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 300 nəfərdən çox tutuma malik bütün turizm layihələrinin potensial ətraf mühitə təsirləri qiymətləndirilməli və dayanıqlı inkişaf təcrübələrinin həyata keçirilməsini təmin etmək üçün ƏTQ prosedurundan keçirilməlidir; • Layihələr su və enerji səmərəliliyi, tullantılarının idarə edilməsi və biomüxtəlifliyin qorunması da daxil olmaqla, dayanıqlı resurs idarəetmə təcrübələrindən istifadə edildiyini nümayiş etdirməlidir; • Layihələr yerli icmaları cəlb etməli və onlardan faydalanmalıdır, ədalətli iş təcrübəsini təmin etməli və yerli mədəniyyət və irsi təşviq etməlidir; • Layihələr bərpa olunan enerji, dayanıqlı nəqliyyat və karbon tarazlığı proqramlarının istifadəsi ilə karbon izlərini minimuma endirməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • İstirahət yerləri və turizm xidmətlərinin turizm sənayesində ətraf mühit məsuliyyəti və dayanıqlı fəaliyyətlər üçün mükəmməliyin göstəricisi olan Yaşıl Açar və bu kimi digər sertifikatı əldə etməsi təşviq olunur; • Turizm üçün Qlobal Etika Kodu; • Mühafizə olunan ərazilərin idarəetmə kateqoriyalarının tətbiqi üçün rəhbər prinsiplər. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fəaliyyətlər biomüxtəlifliyin konservasiyası və artırılması məqsədilə hazırlanmalıdır; • Layihələr hava, su və torpağın çirklənməsinin qarşısını almaq, o cümlədən tullantıların düzgün idarə edilməsi və zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsinin minimuma endirilməsi üçün tədbirləri həyata keçirməlidir; • Layihələr yerli icmaların hüquqlarına və ənənələrinə hörmətlə yanaşmalı, yerdəyişmədən çəkinməli və turizm inkişafının sosial bərabərsizliklərə, yaxud münafiqələrə səbəb olmamasını təmin etməlidir; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirilməlidir; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyaları təşviq olunmalıdır; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına vurulan zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət edilməli, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görülməlidir. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; • İmkanlar və ədalətli əməkhaqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri
--	--------------------------------	---	------------------------	--	--	--	---

						haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Dayanıqlı turizm	1.55; 1.56/ 55; 56	Yerləşmə və mümkün olduğu halda əlavə xidmətlər (məsələn, qida və içki xidmətləri, parkinq, camaşırxana xidmətləri, üzgüçülük hovuzları və idman zalları, istirahət imkanları, eləcə də konfrans və sərgi imkanları) təklif edən, müvəqqəti yaşayış üçün nəzərdə tutulmuş yerləşmə vasitələrinin fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Beynəlxalq, yaxud yerli səviyyədə akkreditasiya olunmuş təşkilatlar (məs. Qlobal Dayanıqlı Turizm Şurası) tərəfindən verilən dayanıqlı turizm istirahət sertifikatı/etiketi olmalıdır; • Dayanıqlı Binalar Kateqoriyası üçün müəyyən edilmiş texniki baxış meyarları olmalıdır.	• İstirahət yerləri və turizm xidmətlərinin turizm sənayesində ətraf mühit üzrə məsuliyyət və davamlı fəaliyyətlər üçün mükəmməliyin göstəricisi olan Yaşıl Açar və bu kimi digər sertifikatı əldə etməsi təşviq olunur; • Turistlərin qonaqlaması üçün Aİ Eko-nişanlama; • ISO 21401; • Dünya Səyahət və Turizm Şurası - Otelin Dayanıqlılıq Əsasları.	ƏDZV: • Turizm fəaliyyətlərinin mühafizə olunan ərazilərə, nəqli kəsiləndə olan növlərə və həssas ekosistemlərə mənfi təsir etmədiyini təmin etmək. İstirahət yerlərinin yerli biomüxtəlifliyi qorumaq və artırmaq üçün tədbirlər həyata keçirmək; • Ədalətli əmək təcrübəsini təmin etmək, yerli icmalara hörmət etmək və yerli mədəniyyət və irsi təşviq etmək. Yerli icmaları turizm fəaliyyətlərinə cəlb etmək və onların iqtisadi cəhətdən faydalanmalarını təmin etmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək

						<p>üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirləri görmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; • İmkanlar və ədalətli əmə haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
J.591 4/ 59140	Film nümayişi ilə bağlı fəaliyyətlər (kinoteatrlarda və filmlərin izlənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş digər yerlərdə film və video filmlərin nümayişi), təşkil edilmiş infrastrukturun dayanıqlı binalar konsepsiyasına uyğunlaşdırılması (enerji və su istehlakının səmərəliliyi, tullantıların təkrar emalı, İEYQ emissiyalarının məhdudlaşdırılması) və keçid	Film nümayişi ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:	<ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır. 	Binaların enerji performansı direktivi.	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kino müəssisələrində LED işıqlandırma, enerji səmərəli İVK sistemləri və bərpa olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiya və təcrübələrin tətbiqini təmin etmək; • Tullantıların təkrar emalı və azaldılması üçün ətraflı proqramlar həyata keçirmək, 	

			<p>təşəbbüslərini dəstəkləyən dayanıqlı turizm məhsulları</p>			<p>bununla da tullantı poliqonlarından tullantıları minimuma endirmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yerli icmaları dayanıqlı turizm fəaliyyətlərinin planlaşdırılması və həyata keçirilməsinə cəlb etmək, onların iqtisadi və mədəni baxımdan faydalanmalarını təmin etmək. Ədalətli əmək təcrübələrini təşviq etmək və yerli ənənələrə, irsə hörmətlə yanaşmaq; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; • İmkanlar və ədalətli əməkhaqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---	--	--	--

				<p>Konfransların və peşəkar salonların (sərgilər, ticarət yarmarkaları, konfranslar, konfrans, sərgi və iclas məkanları, yaxud binaların idarə edilməsi) təşkil edilməsində infrastruktur və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini dəstəkləmək</p>	<p>N.823 0/823 00</p>	<p>Konfransların və peşəkar sərgilərin təşkilinə dair fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır. 	<p>Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi</p>	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məkanların LED işıqlandırma, enerji səmərəli İVK sistemləri və günəş panelləri kimi bərpa olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiyalardan istifadə etməsini təmin etmək; • Tullantı poliqlonlarında tullantıları minimuma endirmək və biodeqradasiya oluna bilən və təkrar istifadə oluna bilən materialların istifadəsini təşviq etmək üçün ətraflı təkrar emal və kompostlaşdırma proqramları müəyyən etmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirlərini həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirləri həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi; • İmkanlar və ədalətli əmə haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial
--	--	--	--	---	-------------------------------	--	--	--

						aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		R.900 4/ 90040	Teatrların və konsert salonlarının fəaliyyətində infrastruktur və xidmətlərin dayanıqlı bina və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini dəstəkləmək (konsert və teatr zallarının digər mədəniyyət müəssisələrinin fəaliyyəti).	Teatrlar və konsert salonları ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır. 	Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi.	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teatrların və konsert salonlarının enerji səmərəli işıqlandırmadan, məsələn, LED, İVK sistemlərindən və bərpa olunan enerji mənbələrindən, məsələn, günəş panellərindən istifadə etməsini təmin etmək; • İnfrastrukturun və əməliyyatların yerli biomüxtəlifliyə mənfi təsir etmədiyini təmin etmək və yerli ekosistemləri qorumaq və artırmaq üçün tədbirləri daxil etmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarının təşviq edilməsi; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi;

						<ul style="list-style-type: none"> • İmkanlar və ədalətli əməkhaqqının ölçətilməsi bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		R.932 1/ 93210	<p>İstirahət və əyləncə parklarının fəaliyyətləri istirahət və əyləncə parkları fəaliyyətləri olaraq təsnif edilir və çoxfunksiyalı, irimiqyaslı infrastrukturda təşkil edilən fəaliyyətlər əhatə edilir. Müvafiq infrastrukturun dayanıqlı bina konsepsiyalarına (enerji və su istehlakının səmərəliliyi, tullantıların təkrar emalı, istilik yaranan qazların emissiyalarının məhdudlaşdırılması) uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına uyğun xidmətləri dəstəkləmək.</p>	<p>İstirahət və əyləncə parkları ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED sertifikatına malik olmalıdır; • BREEAM sertifikatına malik olmalıdır; • EarthCheck sertifikatına malik olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi. 	<p>ƏDZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bütün infrastrukturların enerji səmərəli texnologiyalardan, məsələn, LED işıqlandırma, enerji səmərəli İVK sistemləri və günəş, yaxud külək enerjisi kimi bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə etməsini təmin etmək; • Təkrar emalı, kompostlaşdırmanı və bir dəfəlik plastiklərin istifadəsinin azaldılmasını əhatə edən tullantıların idarə edilməsi proqramlarını inkişaf etdirmək; • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və qabaqçılıq tədbirlər həyata keçirmək; • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərini qarşısını almaq üçün düzgün İEYQ hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək; • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərini qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol

							<p>verməyən təcrübələrin tətbiqi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • İmkanlar və ədalətli əməkhaqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək; • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq; • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli dərəcədə zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	--	--	--

ƏLAVƏ A: İqlim dəyişikliyinə adaptasiya tədbirləri

Sektor	Fəaliyyət	Prinsip 1: Öz dayanıqlılığını artırmaq	Prinsip 2: Başqasının adaptasiya olunmasına şərait yaratmaq	ƏDZV
Bərpa olunan enerji və təmiz hidrogen	Bərpa olunan enerji mənbələrindən elektrik/istilik enerjisinin istehsalı (günəş, külək, hidro, bioenerji, geotermal və mənbələri)	Qazıntı yanacaqlardan enerji istehsalı asılılığını və mərkəzləşdirilmiş elektrik stansiyaları və şəbəkədən asılılığı azaldır, ekstremal hava şəraitində, yaxud şəbəkədə yaranan nasazlıqlar zamanı fasiləsiz enerji təmin edir.	Şəbəkədən kənar icmalara sabit və bərpa olunan enerjini təmin edir, onların enerji çatışmazlığına və gələcəkdə qazıntı yanacaq qiymətlərinin dəyişməsi, yaxud təchizat problemlərinə qarşı həssaslığını azaldır.	Quraşdırma zamanı təbii landşaftın mühafizəsi və ekosistemə ziyan vurulmanın qarşısı alınır.
Enerji səmərəliliyi	Eyni işi yerinə yetirmək, yaxud eyni məhsulu istehsal etmək üçün daha az enerji istifadə etmə təcrübəsi, bununla da enerji istehlakını və	Binaların ekstremal temperatur şəraitinə, məsələn, istilik dalğaları, soyuq hava davamlılığını artırır, enerjitutumlu isitmə/soyutma cihazlarından asılılığı azaldır, sənayenin enerji səmərəliliyini	Ekstremal hava şəraitində enerji şəbəkəsindəki yüklənməni azaldır, digər sektorların iqlim adaptasiyasına investisiya qoyması üçün resursları sərbəst buraxır.	Təbii resurslardan izafi istifadədən çəkinir və təmir zamanı tullantıları minimallaşdırır.

	tullantı məhsullarını azaltmaq	yaxşılaşdırır və əməliyyat xərclərinin azalmasına töhfə verir.		
Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi	Şəhər yerlərində icmaəsaslı təkrar emal məntəqələrinin işə salınması	Tullantı poliqonlarına göndərilən tullantıların miqdarını azaldır, resurs çatışmazlığına davamlı olan daha dayanıqlı tullantı idarəetmə sistemi yaradır.	Bizneslər və ev təsərrüfatları üçün tullantıları davamlı şəkildə idarə etməyə imkan verən əlçatan infrastrukturunu təmin edir, dairəvi iqtisadiyyat təcrübələrinin daha geniş yayılmasını təşviq edir.	Tullantıların yeni ekoloji təhlükə yaratmamasını təmin edir. Məsələn, tullantıların düzgün emal edilməməsi.
Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi	Kənd təsərrüfatı bölgələrində səmərəli damcısuyvarma sistemlərinin qurulması	Sudan istifadənin səmərəliliyini artırır, əkinlərə minimal israfə zəruri suyun çatdırılmasını təmin edərək fermerlərin quraqlıq şəraitinə uyğunlaşmasına kömək edir.	Ətrafdakı fermer təsərrüfatı və icmalara dayanıqlı su idarəetmə təcrübələrini qəbul etməyə imkan verir, yerli su resurslarına olan ümumi təzyiqləri azaldır.	Ətrafdakı ekosistemlərə ziyan vermədən suya ədalətli çıxışı təmin edir.
Çirklənmənin qarşısının alınması və	Sənaye zonalarının yaxınlığında hava keyfiyyətinin	Yerli monitorinq potensialını artırır, ekstremal hava şəraitində, məsələn,	Digər sektorlar, məsələn, səhiyyə, kənd təsərrüfatı üçün çirklənmədən irəli gələn sağlamlıq və ətraf mühit	Monitorinq sistemlərinin quraşdırılmasından yaranan əhəmiyyətli emissiyalar, yaxud

çirklənməyə nəzarət	monitorinqi sistemlərinin tətbiqi	istilik dalğaları çirklənmə artımına sürətli reaksiya verilməsinə imkan verir.	təsirlərini azaltmaq və onlara reaksiya verməyə kömək etmək üçün məlumat təmin edir.	ətraf mühitə zərər vurmaqdan çəkinir.
Yaşıl nəqliyyat	Şəhər mərkəzlərində elektrikli avtobus marşrutlarının hazırlanması	Fosil yanacaqlarından asılılığı azaldır və ictimai nəqliyyatın yüksələn yanacaq qiymətləri və təchizat zənciri pozuntularına qarşı dayanıqlılığını artırır	Şirkətləri və fərdləri elektrikli avtomobillərdən istifadə etməyə təşviq edir, dayanıqlı nəqliyyatın iqtisadiyyat və ekoloji faydalarını nümayiş etdirir	Şəhər ekosisteminin pozulmasının qarşısını alır və ənənəvi nəqliyyat vasitələrindən olan emissiyaların qarşısını alır
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı	Torpağı şumlamadan əkinçilik metodunun təşviqi	Torpağın eroziyaya davamlılığını artırır və suyun saxlanmasını yaxşılaşdırır, quraqlıq və yağış kimi ekstremal hava şəraitlərinə qarşı həssaslığı azaldır.	Digər fermerlərin emissiyaları azaldan və iqlimə davamlılığı artıran dayanıqlı kənd təsərrüfatı təcrübələrini qəbul etmələri üçün model təqdim edir.	Biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin edir və torpağın sağlamlığına təsiri məhdudlaşdırır.
Biomüxtəlifliyin mühafizəsi	Yerli növlərdən meşələrin yenidən salınması üçün mühafizə olunan ərazilərin ayrılması	Təbii ekosistemləri bərpa edir, sel, quraqlıq və digər iqlimlə əlaqəli təsirlərə qarşı davamlılığını artırır	Biomüxtəlifliyi qoruyur, bu işə kənd təsərrüfatı və turizm sahələrində dayanıqlılığı dəstəkləyir, eyni zamanda təmiz su və hava kimi	Monokulturanın tətbiqindən çəkinir və təbii yaşayış yerlərinin bərpasını prioritetləşdirir.

			ekosistem xidmətləri təqdim edir.	
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	İctimai inşaat layihələrində yerli mənbələrdən olan materiallardan istifadə	Uzun təchizat zəncirlərinə olan tələbatı azaldaraq davamlılığı artırır; bu zəncirlər ekstremal hava şəraitində, yaxud qlobal təchizat problemləri zamanı pozula bilər.	Digər proqramçıların qəbul edə biləcəyi dayanıqlı tikinti təcrübələrini nümayiş etdirir, bu da geniş miqyasda iqlimə davamlı tikinti texnikalarına yol açır.	Təbii resurslardan izafi istifadə və zərərli tikinti təcrübələrindən çəkinir.
Yaşıl xidmətlər	Milli parklara fokuslaşan ekoturizm proqramlarının hazırlanması	Davamlı turizm sahəsində iş yerləri yaradaraq yerli icmaların dayanıqlılığını təşviq edir, eyni zamanda neft və qaz kimi həssas sektorlardan asılılığı azaldır.	Biznesləri və turistləri dayanıqlı təcrübələri qəbul etməyə təşviq edir, təbii resursları qoruyur və turizmin ekoloji təsirini azaldır	Təbii ekosistemlərə zərərin qarşısını alır və uzunmüddətli prezervasiyanı təşviq edir.

10. Akronimlər və ixtisarlər

AB	Avropa İttifaqı
AİK	BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyası
AİŞ	Akvakultura İdarəçiliyi Şurası
AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
ABŞ	Amerika Birləşmiş Ştatları
ASTSİ	Ağıllı Sayğaclar və Təkmil Sayğac İnfrastrukturunu
ASC	Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
ATC	Avtomatlaşdırılmış tələbə cavab
BBKS	Biokütlə bioyanacaqları üçün könüllü sxem
BEA	Beynəlxalq Enerji Agentliyi
BEY	Balıqçılıq üçün Ekosistem Yanaşması
BİS	Bina İdarəetmə Sistemləri
BKBA	Beynəlxalq Kapital Bazarları Assosiasiyası
BOEM	Bərpa olunan enerji mənbələri
BMK	Bioloji Müxtəliflik üzrə Konvensiya
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
BREEAM	Binaların ekoloji səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi metodu
BTTSMB	Beynəlxalq Təbiətin və Təbii Sərvətlərin Mühafizəsi Birliyi
CİS	Coğrafi İnformasiya Sistemi
CO ₂	Karbon Dioksidi
COP	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı
DAS	Dövri akvakultura sistemləri

DBDM	Dayanıqlı Biomateriallar üzrə dəyirmi masa
DİM	Dayanıqlı inkişaf məqsədləri
DKTMM	Dayanıqlı Kənd Təsərrüfatı Mexanizasiyası Mərkəzi
DMEQ	Dayanıqlı maliyyə üzrə Ekspert Qrupu
DMP	Dəniz məkan planlaşdırması
DQS	Dənizdə qorunan sahələr
DMSŞ	Dayanıqlı Mühasibat Standartları Şurası
DMT	Dünya Meteoroloji Təşkilatı
DŞKDS	Dayanıqlı Şəhər Kanalizasiya/Drenaj Sistemləri
DÜÇ	Davamlı üzvi çirkləndiricilər
EEİ	Enerji effektivliyi indeksi
EƏHT	Elmə Əsaslanan Hədəflər Təşəbbüsü
EXTŞ	Enerji xidmətləri təminatçısı olan şirkətlər
Eİİ	Enerji istifadəsi intensivliyi
ES	Enerji səmərəliliyi
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
ƏET	Əsas enerji tələbi
Əİ	Əşyaların interneti
ƏKTT	Ərzaq və Kənd təsərrüfatı Təşkilatı
ƏMP	Ətraf mühit proqramı
ƏMQA	Ətraf Mühitin Qorunması Agentliyi
ƏMT	Ən yaxşı mövcud texnologiyalar
ƏMTQ	Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi

ƏDZV	Əhəmiyyətli dərəcədə zərər verməmə
FV	Fotovoltaik
HDT	Həyat dövrü təhlili
HM	Hissəcik materiyası
İAKT	İqlim-Ağıllı Kənd Təsərrüfatı
İEYQ	İstixana effekti yaradan qazlar
İƏ	İş əmsalı
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İFNT	Avropa İttifaqında İqtisadi Fəaliyyətlərin Növləri Təsnifatı
İKT	İnformasiya və Kommunikasiyalar texnologiyaları
İOPİO	İnteqrasiya olunmuş pestisidlərin idarə olunması
İVK	İstilik, ventilyasiya və kondisiyalaşdırma
İSİ	İnfrastruktur Sızma İndeksi
İSO	Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatı
İSRİE	İnteqrasiya olunmuş Su Resurslarının İdarə Edilməsi
İT	İnformasiya texnologiyaları
İZVKT	İqlimə zərər verməyən kənd təsərrüfatı
KTAASOŞ	Kənd Təsərrüfatı Avadanlıqları üçün Asiya və Sakit Okean Şəbəkəsi
QBKS	Qlobal Bitki Konservasiyası Strategiyası
QBT	Qlobal bioenerji tərəfdaşlığı
QQAT	Qanunsuz, qeydə alınmamış və tənzimlənməmiş
QMT	Texniki Qiymətləndirmə Meyarları
QST	Qlobal Su Tərəfdaşlığı

QÜTS	Qlobal Üzvi Tekstil Standartlarına
QV	Qiqavatt
LEED	Enerji və ekoloji layihələndirmədə liderlik
MAP	Milli Adaptasiya Planı
MV	Megavatt
MMŞ	Meşə mühafizəsi şurası
MSBR	Metanlı su buxarının reforması
MSMT	Milli səviyyədə müəyyən edilmiş töhfələr
MST	Minimum Sosial Təminatlar
Mt	Milyon ton
NO _x	Azot oksidi
SAT	Sızma aşkarlanması və təmiri
SEB	Sıfır enerji binası
SES	Su elektrik stansiyası
SO _x	Kükürd oksidi
SÇD	Su çərçivəsi direktivi
Tİ	Tədqiqat və inkişaf
TİEC	Tısbığa istisna edən cihazlar
TOP	Təkmil oksidasiya prosesləri
T&S	Tikinti və söküntü
TÜK	Torpaq üzvi karbonu
UÜB	Uçucu üzvi birləşmələr
ÜİVO	Ümumi icazə verilən ovlama

ÜST	Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı
-----	-----------------------------